

Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek

Jaarverslag 2012

colofon

Dit jaarverslag is een uitgave van
Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek

administrateur
Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
Postbus 3183, 3502 GD Utrecht
telefoon: 088-0084010

datum
17 juni 2013

Samenvatting

Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek

Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek

Postbus 3183, 3502 GD Utrecht

Telefoon: 088-008 40 10

Internet: www.pensioentandtechniek.nl

E-mail: tandtechniekpensioen@achmea.nl

Bestuur

De heer P.C.M. Duijndam

De heer W.B. Jagt

De heer mr. C.M.A. van Riet

De heer drs. P.H.W.M. Peters

De heer H. Hofstee

De heer mr. A.M. Hoekstra

Mevrouw M. Steffens

De heer J.H. Loosman

Visitatiecommissie

Mevrouw P.A. de Bruijn

De heer drs. E.E. Hagen

De heer J.H.M. van de Vall

Verantwoordingsorgaan

De heer ing. W.H. Huiskes

De heer M.H. Pijffers

De heer G.B.T. Stroot

Deelnemersraad

De heer J. van Dijk

De heer G. Bosboom

De heer M.H. Pijffers

De heer G.B.T. Stroot

De heer E. Vastenburg

De heer M. Silvius

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Vermogensbeheer

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V.

Adviserend actuaris

Mevrouw ir. drs. I.P. Kamphuis AAG, Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Certificerend actuaris

De heer ir. drs. G. Veluwenkamp AAG, Towers Watson B.V.

Externe accountant

De heer drs. H.C. van der Rijst RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Compliance officer

De heer B.M. Peters, Nederlands Compliance Instituut B.V.

Bestuursondersteuning

De heer mr. I.F. Janssen, fondsmanager en mw. drs. J. Colpa, bestuursadviseur, Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Financiële positie

Het jaar 2012 was voor de Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek een moeilijk jaar. De doelstelling om het dekkingstekort op te kunnen heffen zonder aanpassingen in het financiële beleid, is niet gerealiseerd. Door de lage rente en de gestegen levensverwachting bleef de dekkingsgraad onder druk staan. Daarnaast droeg de premie van het fonds niet voldoende bij aan het herstel. De toezichthouder, De Nederlandsche Bank (DNB), verleende het fonds één jaar uitstel van deze verplichting, onder voorwaarde dat het fonds de financiële opzet in 2012 op orde zou brengen. In het verslagjaar heeft het fonds daartoe de benodigde maatregelen getroffen. Voor de pensioenregeling 2006 is per 1 januari 2013 de pensioenpremie en de pensioenleeftijd verhoogd en is het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen verlaagd.

De dekkingsgraad bedroeg, na doorberekening van de verlaging van de pensioenuitkeringen en pensioenaanspraken, op 31 december 2012 93,6% (december 2011: 86,3%). Op grond van het herstelplan moet de dekkingsgraad van het fonds eind 2013 minimaal 105% bedragen. Uit de evaluatie van het herstelplan is gebleken dat de herstelkracht van het fonds, ondanks de genomen maatregelen, hiervoor niet voldoende is. Het bestuur heeft daarom moeten besluiten om per 1 april 2013 over te gaan tot een verlaging van 7% van de pensioenuitkeringen en pensioenaanspraken.

De cumulatieve achterstand op de toeslagverlening bedraagt (over de jaren 2002 tot en met 2012) voor actieve deelnemers: 16,9% en voor pensioengerechtigden en slapers: 11,6%. Voor een uitgebreid overzicht: zie paragraaf 8.6.7 van de jaarrekening.

Financieel beleid

Om aan de doelstelling van het fonds te voldoen moeten er voldoende activa worden gevormd om toekomstige pensioenuitgaven te kunnen dekken. Het bestuur hanteert hierbij de beleidsinstrumenten premiebeleid, toeslagenbeleid en het beleggingsbeleid.

Premiebeleid

De pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst die wordt gefinancierd met een doorsneepremie. In het kader van de Wet Aanpassing Fiscale Behandeling VUT/Prepensioen en Introductie Levensloop (Wet VPL) hanteert het fonds verschillende premies voor deelnemers geboren vóór 1950 (16% van de pensioengrondslag en 8,5% van het pensioengevend loon) en deelnemers geboren na 1949 (25,5% van de pensioengrondslag).

Toeslagenbeleid

Als de financiële middelen van het fonds het toelaten, streeft het bestuur ernaar om jaarlijks de pensioenrechten en de pensioenaanspraken aan te passen aan de stijging van de CBS-consumentenprijsindex "alle huishoudens afgeleid". Het bestuur heeft, gezien de financiële positie van het fonds, besloten om per 1 januari 2012 geen toeslag te verlenen. Er bestaat geen recht op toeslagverlening en er is dus geen zekerheid of en in hoeverre het fonds in de toekomst een toeslag kan verlenen. Het fonds reserveert namelijk geen gelden voor toekomstige toeslagen.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsrendement bedroeg in 2012 10,5%. Over 2012 is een z-score behaald van 0,09. De performancetoets over de periode januari 2008 tot en met december 2012 bedraagt 1,27. Daarmee blijft de performancetoets ruimschoots boven de minimumgrens van 0.

Uitvoering van de pensioenregeling

In de uitvoering van de pensioenregeling hebben zich in 2012 geen belangrijke veranderingen voorgedaan.

Oordeel verantwoordingsorgaan

Het bestuur heeft afdoende informatie aan het verantwoordingsorgaan verstrekt om zich een oordeel te vormen. Het handelen van het bestuur is in 2012 in overeenstemming geweest met de statuten en reglementen. Binnen de mogelijkheden die het bestuur heeft, is in 2012 een goed en verantwoord beleid gevoerd.

Verslag deelnemersraad

De deelnemersraad is in 2012 vijfmaal bijeen gekomen en heeft tweemaal gezamenlijk vergaderd met het bestuur van het fonds. De deelnemersraad heeft het bestuur over een groot aantal onderwerpen geadviseerd en heeft in het verslagjaar diverse malen met het bestuur van gedachten gewisseld over zaken die nu en in de toekomst van belang (kunnen) zijn voor deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers.

Kerncijfers (bedragen x EUR 1.000) ultimo

	2012	2011
	EUR	EUR
Pensioenvermogen	604.052	545.637
Voorziening pensioenverplichtingen	645.314	632.333
Aanwezige dekkingsgraad	93,6%	86,3%
Deelnemers	3.748	4.014
Gewezen deelnemers	5.458	5.309
Pensioengerechtigden	1.544	1.549
Werkgevers	645	673

Inhoud

1	Het fonds	9
1.1	Inleiding	9
1.2	Over het fonds	9
1.2.1	Naam en vestigingsplaats	9
1.2.2	Doelstelling	9
1.2.3	Samenwerkende organisaties	9
1.2.4	Externe partijen	10
1.3	Het bestuur	10
1.3.1	Samenstelling	10
1.3.2	Vergaderdata, studiedagen en overige bijeenkomsten	11
1.3.3	Bestuurlijke commissies	11
1.4	De visitatiecommissie	12
1.5	Het verantwoordingsorgaan	12
1.5.1	Samenstelling en vergaderdata	12
1.6	De deelnemersraad	13
1.6.1	Samenstelling en vergaderdata	13
1.7	De geschillencommissie	13
1.7.1	Samenstelling en vergaderdata	13
1.8	Klantenraad en Raad van Advies	13
1.9	Uitbesteding	14
2	Ontwikkelingen	15
2.1	Ontwikkelingen financiële positie	15
2.2	Ontwikkelingen regelgeving en overheidsbeleid	18
2.2.1	Pensioenakkoord en nieuwe fiscale grenzen	18
2.2.2	Nieuwe financiële opzet pensioenfondsen	18
2.2.3	Vervroegen van de pensioeningangsdatum en gelijktijdig doorwerken	19
2.2.4	Nieuwe regels voor governance en medezeggenschap op komst	19
2.3	Goed pensioenfondsbestuur	20
2.4	Communicatie	23
2.5	Toezichthouder AFM en DNB	24
2.5.1	Autoriteit Financiële Markten (AFM)	24
2.5.2	De Nederlandsche Bank (DNB)	24
3	Financieel beleid	26
3.1	Inleiding	26
3.2	Premiebeleid	26
3.3	Toeslagenbeleid	26
3.4	Continuïteitsanalyse	27
3.5	Kosten uitvoering pensioenbeheer	28
3.6	Pensioenvermogen en voorzieningen	28
3.7	Actuariële analyse	30
3.8	Beleggingen	32
3.9	Verantwoord beleggen	36
3.10	Vooruitzichten voor 2013	37
3.11	Risicoparagraaf	38

3.12	Kosten uitvoering Vermogensbeheer	40
4	Uitvoering van de pensioenregeling	42
4.1	Inleiding	42
4.2	De pensioenregeling	42
4.3	Wijzigingen statuten en reglementen	44
4.4	Slotopmerkingen	45
5	Verantwoordingsorgaan	46
5.1	Oordeel 2012	46
5.1.1	Algemeen	46
5.1.2	Bevindingen	46
5.1.3	Oordeel	47
5.1.4	Aanbevelingen	47
5.2	Reactie bestuur	47
6	Deelnemersraad	48
6.1	Inleiding	48
6.2	Verslag	48
6.2.1	Jaarverslag 2011	48
6.2.2	Toeslagverlening	48
6.2.3	Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)	48
6.2.4	Financieel crisisplan 2012	49
6.2.5	Beleggingen	49
6.2.6	Goed pensioenfondsbestuur	49
6.2.7	Statuten en reglementen	49
6.2.8	Herstelplan	49
6.2.9	Maatregelen 2013	50
6.2.10	Interne aangelegenheden	50
7	Visitatiecommissie	51
7.1	Bevindingen	51
7.2	Reactie bestuur	53
8	Jaarrekening	54
8.1	Balans per 31 december	55
8.2	Staat van baten en lasten	56
8.3	Kasstroomoverzicht	58
8.4	Algemene toelichting	59
8.4.1	Inleiding	59
8.4.2	Overeenstemmingsverklaring	59
8.4.3	Schattingswijzigingen	59
8.4.4	Algemene grondslagen	59
8.4.5	Specifieke grondslagen	61
8.4.6	Grondslagen voor de resultaatbepaling	64
8.4.7	Grondslagen kasstroomoverzicht	66
8.5	Toelichting op de Balans	67
8.5.1	Beleggingen voor risico fonds	67
8.5.2	Vorderingen en overlopende activa	73
8.5.3	Overige activa	74
8.5.4	Reserves	75

8.5.5	Technische voorzieningen	77
8.5.6	Overige schulden en overlopende passiva	79
8.5.7	Risicobeheer	79
8.5.8	Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	86
8.5.9	Verbonden partijen	87
8.6	Toelichting op de staat van baten en lasten	88
8.6.1	Premiebijdragen risico fonds	88
8.6.2	Beleggingsresultaten risico fonds	89
8.6.3	Overige baten	90
8.6.4	Pensioenuitkeringen	90
8.6.5	Pensioenuitvoeringskosten	90
8.6.6	Pensioenopbouw	91
8.6.7	Indexering en overige toeslagen	91
8.6.8	Verlaging van aanspraken en rechten	93
8.6.9	Rentetoevoeging	93
8.6.10	Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	93
8.6.11	Wijziging marktrente	93
8.6.12	Wijziging overige actuariële uitgangspunten	93
8.6.13	Saldo overdracht van rechten	94
8.6.14	Overige mutatie technische voorzieningen	95
8.6.15	Belastingen	95
9	Overige gegevens	96
9.1	Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	96
9.2	Gebeurtenissen na balansdatum	96
9.3	Actuariële verklaring	97
9.4	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	99
	Bijlage 1 Samenstelling bestuurlijke commissies	101
	Bijlage 2 Meerjarenoverzicht	102
	Bijlage 3 Volumeveranderingen	104
	Aantal pensioengerechtigden	104
	Afkoop van het pensioen	104
	Individuele waardeoverdracht	104
	Pensioenopbouw tijdens werkloosheid	104
	Pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid	105
	Mutatieoverzicht	106
	Bijlage 4 Overzicht nevenfuncties	107
	Bijlage 5 Begrippenlijst	108

1 Het fonds

1.1 Inleiding

Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek kent verschillende organen, zoals het bestuur, de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan. Daarnaast is een aantal externe partijen intensief bij Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek betrokken. In dit hoofdstuk stelt Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek de bestuursorganen en externe partijen voor. Allereerst volgen de doelstelling en een aantal algemene gegevens van Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek.

1.2 Over het fonds

1.2.1 Naam en vestigingsplaats

Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek (hierna: het fonds) is opgericht in 1967 en statutair gevestigd in Utrecht. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel in Utrecht onder nummer 41178164. De statuten werden in 2012 op 27 januari gewijzigd; de laatste statutenwijziging vond plaats op 10 januari 2013. Het fonds is aangesloten bij de Vereniging van Bedrijfstakpensioenfondsen (VB).

1.2.2 Doelstelling

Doelstelling van het fonds is het verlenen van pensioenen aan deelnemers, gewezen deelnemers en hun nabestaanden met inachtneming van de statuten en reglementen. Het fonds probeert dit doel te bereiken door premies te innen bij de aangesloten ondernemingen. De gelden worden belegd en beheerd en het fonds doet daaruit uitkeringen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid.

1.2.3 Samenwerkende organisaties

De volgende organisaties dragen leden voor het bestuur voor en benoemen de leden van de deelnemersraad en het verantwoordingsorgaan:

1. Vereniging van Laboratoriumhoudende Tandtechnici in Nederland (VLHT)
Postbus 31441
6503 CK Nijmegen
(024) 356 49 71
2. Branchevereniging Tandtechniek (BTT)
Postbus 658
3700 AR Zeist
(030) 691 57 54
3. Nederlandse Werkgeversvereniging Tandtechniek (NWVT)
Postbus 576
6800 AN Arnhem
(026) 751 95 96

4. FNV Bondgenoten (FNV)
Postbus 9208
3506 GE Utrecht
(030) 273 82 22
5. De Unie, vakbond voor Industrie en Dienstverlening (De Unie)
Postbus 400
4100 AK Culemborg
(0345) 851 961
6. CNV Vakmensen (CNV)
Postbus 2550
3500 GM Utrecht
(030) 751 10 07

1.2.4 Externe partijen

Het fonds werkt samen met de volgende externe partijen:

Uitvoeringsorganisatie

Pensioenbeheer

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Vermogensbeheer

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V.

Adviserend actuaris

Mevrouw ir. drs. I.P. Kamphuis AAG, Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Certificerend actuaris

De heer ir. drs. G. Veluwenkamp AAG, Towers Watson B.V.

Externe accountant

De heer drs. H.C. van der Rijst RA, PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Compliance officer

De heer B.M. Peters, Nederlands Compliance Instituut.

Bestuursondersteuning

De heer mr. I.F. Janssen, fondsmanager en mw. drs. J. Colpa, bestuursadviseur, Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

1.3 Het bestuur

1.3.1 Samenstelling

Het paritaire bestuur is op 31 december 2012 als volgt samengesteld:

Leden werkgevers	Benoemd tot	Plaatsvervanger	Organisatie
De heer P.C.M. Duijndam	2016	Vacature	VLHT
De heer W.B. Jagt	2014	Vacature	VLHT

De heer mr. C.M.A. van Riet	2015	Vacature	BTT
De heer drs. P.H.W.M. Peters	2017	De heer mr. C.P.F.Lodiers	NWVT

Leden werknemers	Benoemd tot	Plaatsvervanger	Organisatie
De heer H. Hofstee	2014	Vacature	FNV
Mevrouw M. Steffens	2015	Vacature	FNV
De heer mr. A.M. Hoekstra	2016	Vacature	De Unie
De heer J.H. Loosman	2013	Vacature	CNV

In 2012 was de heer Duijndam voorzitter van het fonds. De heer Hofstee fungeerde als secretaris.

De heer C.P.F. Lodiers is per 1 januari 2013 afgetreden als plaatsvervangend bestuurslid. Voor de heer Lodiers is geen opvolger benoemd.

De heer J.H. Loosman is per 1 januari 2013 afgetreden als bestuurslid. Voor de heer Loosman is nog geen opvolger benoemd.

1.3.2 Vergaderdata, studiedagen en overige bijeenkomsten

Het bestuur heeft in 2012 zeven keer vergaderd. De vergaderingen vonden plaats op 3 februari, 15 mei, 6 juni, 30 augustus, 16 oktober, 27 november en 5 december. Op 5 juni en op 27 november werd gezamenlijk vergaderd met de deelnemersraad van het fonds. Op 5 juni werd ook gezamenlijk vergaderd met het verantwoordingsorgaan van het fonds.

De jaarlijkse studiebijeenkomsten van het bestuur vonden plaats op 10 april en 13 november. Daarnaast heeft het bestuur op 19 april een workshop gevolgd die in het teken stond van deskundigheid. De jaarlijkse zelfevaluatie van het bestuur vond plaats op 24 januari 2013.

1.3.3 Bestuurlijke commissies

In verband met toenemende complexiteit en de vele taken van het bestuur heeft het fonds een aantal bestuurlijke commissies ingesteld. Deze commissies doen voorbereidend werk in kwesties waarover het bestuur een besluit moet nemen. Zij kunnen in de voorbereidingsfase dieper ingaan op de achtergronden en consequenties van te nemen beleidsbeslissingen. De leden van de bestuurlijke commissies kunnen zich laten bijstaan door externe deskundigen. De commissies zijn bij voorkeur paritair samengesteld en de leden worden door het bestuur benoemd. Het bestuur kan aan de bestuurlijke commissies een mandaat verlenen voor verdere uitvoering van besluiten. Het bestuur heeft alleen aan de beleggingsadviescommissie een beperkt mandaat verleend.

In 2012 waren de volgende bestuurlijke commissies werkzaam:

Beleggingsadviescommissie

Het bestuur van het fonds laat zich op vermogensbeheergebied ondersteunen door de beleggingsadviescommissie (BAC). De BAC geeft gevraagd en ongevraagd adviezen aan het bestuur ten behoeve van het door het bestuur vast te stellen beleggingsbeleid en de uitvoering daarvan. De BAC bestaat uit drie bestuursleden en krijgt ondersteuning van specialisten van Syntrus Achmea Vermogensbeheer en Syntrus Achmea Real Estate & Finance. De BAC vergaderde in 2012 vier keer. De vergaderingen vonden plaats op 3 februari, 15 mei, 30 augustus en 13 november. De jaarlijkse studieochtend vond plaats op 12 oktober.

DVO-commissie

De DVO-commissie richt zich op de dienstverleningsovereenkomst (DVO) met de pensioenuitvoerder. De commissie heeft als doel de dienstverlening van de pensioenuitvoerder te beoordelen en de kwaliteit van die dienstverlening te toetsen. De commissie bestaat uit drie bestuursleden. De DVO-commissie kwam in 2012 vier keer bijeen. De vergaderingen vonden plaats op 10 april, 15 mei, 30 augustus en 13 november.

Adviescommissie bezwaarschriften vrijstellingsbesluiten

Het fonds heeft een adviescommissie bezwaarschriften vrijstellingsbesluiten. Deze commissie adviseert het bestuur bij bezwaarschriften van belanghebbenden wegens het niet verlenen van een vrijstelling. In het verslagjaar zijn geen bezwaren ingediend.

1.4 De visitatiecommissie

De visitatiecommissie heeft tot taak om eens in de drie jaar de beleids- en bestuursprocedures en -processen en de check en balances binnen het fonds te beoordelen. De visitatiecommissie beoordeelt eveneens de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met risico's op langere termijn. In de visitatiecommissie hebben drie onafhankelijke deskundigen zitting. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de visitatiecommissie zijn vastgelegd in een afzonderlijk reglement.

In 2009 is het fonds gevisiteerd door Stichting Het Vak-VC en in 2013 door Stichting Intern Toezicht Pensioen (voorheen Stichting Het Vak-VC).

In 2012 bestond de visitatiecommissie uit:

Leden visitatiecommissie

Mevrouw P.A. de Bruijn

De heer drs. E.E. Hagen

De heer J.H.M. van de Vall

De visitatie vond plaats op 27 november 2012, over de jaren 2009, 2010, 2011 en een deel van het jaar 2012. De rapportage en de nabespreking van het visitatierapport met het bestuur vonden plaats op 5 december 2012. In hoofdstuk 7 wordt een overzicht gegeven van de bevindingen van de visitatiecommissie.

1.5 Het verantwoordingsorgaan

1.5.1 Samenstelling en vergaderdata

Het verantwoordingsorgaan heeft tot taak te oordelen over het handelen van het bestuur, het door het bestuur uitgevoerde beleid en de beleidskeuzes van het bestuur. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het verantwoordingsorgaan zijn vastgelegd in een afzonderlijk reglement.

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit drie leden: een deelnemer, een gepensioneerde en een werkgever.

Het verantwoordingsorgaan is op 31 december 2012 als volgt samengesteld:

Leden	Benoemd tot	Geleding
De heer ing. W.H. Huiskes	2015	Werkgevers
De heer G.B.T. Stroot	2012	Deelnemers
De heer M.H. Pijffers	2012	Gepensioneerden

Het verantwoordingsorgaan vergaderde in 2012 op 4 juni en op 20 november. Op 5 juni werd gezamenlijk vergaderd met bestuur van het fonds.

Per 1 januari 2013 is de heer Huiskes afgetreden als lid van het verantwoordingsorgaan. Voor de heer Huiskes is nog geen opvolger benoemd.

1.6 De deelnemersraad

1.6.1 Samenstelling en vergaderdata

De deelnemersraad adviseert het bestuur gevraagd of uit eigen beweging over aangelegenheden die het fonds betreffen. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de deelnemersraad zijn vastgelegd in een afzonderlijk reglement.

De deelnemersraad bestaat uit acht leden: vier deelnemers en vier gepensioneerden. De leden zijn benoemd door de volgende organisaties:

- FNV Bondgenoten (FNV)
- De Unie, vakbond voor Industrie en Dienstverlening (De Unie)
- CNV Vakmensen (CNV)

De deelnemersraad is op 31 december 2012 als volgt samengesteld:

Leden deelnemers	Benoemd tot	Organisatie
Vacature		FNV
De heer E. Vastenburg	2014	FNV
De heer G.B.T. Stroot	2014	De Unie
De heer M.H. Pijffers	2011	CNV
De heer M. Silvius	2014	FNV

Leden gepensioneerden	Benoemd tot	Organisatie
De heer J. van Dijk	2014	FNV
De heer G. Bosboom	2011	CNV
Vacature		FNV
Vacature		De Unie

De deelnemersraad heeft in 2012 vijf keer vergaderd. De vergaderingen vonden plaats op 14 februari, 25 april, 4 juni, 25 september en 20 november. Op 5 juni en op 27 november werd gezamenlijk vergaderd met het bestuur van het fonds.

Per 25 oktober 2012 is heer Silvius benoemd als lid van de deelnemersraad

1.7 De geschillencommissie

1.7.1 Samenstelling en vergaderdata

De geschillencommissie bestaat uit een voorzitter en twee leden (één lid namens de werkgeversverenigingen en één lid namens de werknemersverenigingen). Het bestuur benoemt telkens voor vier jaar de voorzitter en de beide leden van de geschillencommissie.

De geschillencommissie adviseert bij geschillen over besluiten van het bestuur. Het kan gaan om geschillen met deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden, pensioengerechtigden of werkgevers. In het verslagjaar hebben zich geen geschillen voorgedaan; de geschillencommissie heeft daarom in 2012 niet vergaderd.

1.8 Klantenraad en Raad van Advies

Syntrus Achmea heeft een Klantenraad. In 2012 is de Klantenraad twee keer bijeen gekomen. Het fonds heeft twee zetels in de Klantenraad. De Klantenraad is een platform om veranderingen in de dienstverlening van de uitvoeringsorganisatie te toetsen. Dit jaar sprak de klantenraad onder andere uitgebreid over de samenwerkingsmogelijkheden van pensioenfondsen.

De leden van de Klantenraad kiezen uit hun midden een Raad van Advies, die gevraagd en ongevraagd de directie van de uitvoeringsorganisatie adviseert. Het belangrijkste doel van de Raad van Advies is om gezamenlijk na te denken over belangrijke thema's in de pensioenwereld.

1.9 Uitbesteding

Het bestuur heeft de uitvoering van het pensioenbeheer en het vermogens- en vastgoedbeheer uitbesteed aan Syntrus Achmea.

Syntrus Achmea bestaat uit drie rechtspersonen:

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.

Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V.

Pensioenbeheer

Het fonds heeft de uitvoering van het pensioenbeheer uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. Het fonds heeft Syntrus Achmea daarbij gemandateerd voor de hieraan verbonden werkzaamheden, zoals het afsluiten van uitvoeringsovereenkomsten met werkgevers, het invorderen van de relevante pensioenpremie, het vaststellen en uitbetalen van de pensioenuitkeringen, het communiceren richting (gewezen) deelnemers, et cetera. De bestuursondersteuning op het gebied van pensioenbeheer maakt eveneens onderdeel uit van de uitbesteding aan Syntrus Achmea. Het fonds en Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. hebben hun afspraken over uitbesteding, met ingang van 1 januari 2013, vastgelegd in een nieuwe beheerovereenkomst.

Vermogensbeheer

Het fonds heeft de uitvoering van het vermogensbeheer uitbesteed aan Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. Het fonds heeft Syntrus Achmea gemandateerd voor de hieraan verbonden werkzaamheden zoals het beheren van het vermogen volgens de door het bestuur gegeven aanwijzingen, het verrichten van beleggingstransacties, het verwerven, opleveren en exploiteren van projecten, het aangaan van overeenkomsten et cetera.

Dienstverleningsovereenkomsten

Afspraken over de kwaliteit van de dienstverlening zijn vastgelegd in aparte dienstverleningsovereenkomsten (DVO) voor pensioenbeheer en vermogensbeheer. De overeenkomsten bieden de mogelijkheid om de bestaande dienstverlening tussentijds aan te passen of nieuwe diensten toe te voegen. Het bestuur en de uitvoerder leggen eventuele nieuwe afspraken altijd contractueel vast.

Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. heeft in 2012 elk kwartaal aan het bestuur gerapporteerd over de DVO-afspraken. Van Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. en Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. ontving het bestuur in 2012 zowel maand- als kwartaalrapportages.

2 Ontwikkelingen

2.1 Ontwikkelingen financiële positie

Herstelplan

In 2008 is door de kredietcrisis en de dalende rente een reservetekort en een dekkingstekort ontstaan. Het fonds heeft daarom een geïntegreerd lange en korte termijn herstelplan opgesteld om de dekkinggraad en de reserves zo snel mogelijk weer op peil te brengen. Het fonds heeft het herstelplan begin 2009 ingediend bij DNB. Het fonds heeft een dekkingstekort als de dekkinggraad lager is dan ongeveer 105% en een reservetekort als de dekkinggraad lager is dan 117% (2012).

Het herstelplan gaat er vanuit dat het fonds het dekkingstekort binnen vijf jaar (per eind 2013) kan opheffen zonder aanpassingen in het beleid. In 2012 heeft het bestuur moeten constateren dat het benodigde herstel binnen de gestelde hersteltermijn zonder aanvullende maatregelen, niet te realiseren is. Wel wordt verwacht dat het eigen vermogen van het fonds binnen de wettelijke termijn van vijftien jaar (2023) hersteld zal zijn tot het vereist eigen vermogen.

Ontwikkeling dekkinggraad

Op 31 december 2012 bedroeg de dekkinggraad van het fonds, na doorberekening van de verlaging van de pensioenuitkeringen en pensioenaanspraken, 93,6%. In 2012 werd een rendement behaald van 10,5% op de beleggingsportefeuille, waardoor de waarde van de bezittingen van het fonds is gestegen van € 544 miljoen (2011) naar € 599 miljoen (2012).

Ultimate Forward Rate (UFR)

De marktrente bleef in 2012 op een laag niveau. De lage marktrente was een van de belangrijkste redenen waarom een groot aantal pensioenfondsen hun dekkinggraden zagen dalen tot een zodanig niveau dat verlagen van pensioenen onvermijdelijk leek. In de Hoofdlijnnota FTK voor de herziening van het huidige FTK, wordt de UFR in de rekenrente geïntroduceerd voor pensioenfondsen. Om ondermeer het verlagen van pensioenen te beperken introduceerde het kabinet, als onderdeel van het Septemberpakket, vervoegde de UFR in de rekenrente.

De invoering van de UFR maakt de verplichtingen van de pensioenfondsen minder gevoelig voor marktschommelingen. Bij de vaststelling van de rentetermijnstructuur (RTS) voor pensioenfondsen is de driemaandsmiddeling gehandhaafd. Daarom is voor looptijden tot en met 20 jaar de rente gelijk aan de waargenomen driemaands gemiddelde rente. Voor looptijden vanaf 21 jaar wordt de rente stapsgewijs aangepast aan de zogenoemde UFR van 4,2%. Per saldo heeft deze aanpassing van de RTS en UFR een daling van de Technische Voorziening en daarmee een stijging van de dekkinggraad (met 3,2%-punt) tot gevolg.

Premie moet kostendekkend zijn en bijdragen aan herstel

De premie van het fonds moet kostendekkend zijn. Per eind 2012 is de gedempte premie van het fonds kostendekkend. Hiermee voldoet het fonds aan de wettelijke voorschriften.

Omdat het fonds zich in een situatie van dekkingstekort bevindt, moet de premie ook bijdragen aan herstel. Uit de evaluatie van het herstelplan in 2011, is gebleken dat de premie niet voldoende bijdraagt aan dat herstel. DNB heeft de fondsen waarbij de premie niet voldoet aan de eis dat deze bijdraagt aan herstel, een zogeheten adempauze aangeboden. Het fonds heeft hiertoe een verzoek bij DNB ingediend; DNB heeft dit verzoek toegewezen. Dit betekent een (tijdelijke) ontheffing van de eis dat de premie moet bijdragen aan herstel. Hieraan zijn voorwaarden verbonden, onder andere dat het fonds in het vorige jaar geen gebruik heeft gemaakt van de adempauze en dat het fonds vanaf 2013 zorg zal dragen voor een sluitende financiële opzet, ook ingeval van dekkingstekort. In het verslagjaar is overleg gevoerd tussen het bestuur van het fonds en de cao-partijen in de Tandtechniek over de aanvullende maatregelen die genomen moesten worden om tot een deugdelijke financiële opzet te komen. Cao-partijen hebben besloten om per 1 januari 2013, voor de pensioenregeling 2006 (deelnemers geboren na 1949), het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen te verlagen van 2,05% naar 1,9% en pensioenleeftijd te verhogen van 65 jaar

naar 67 jaar. Daarnaast hebben cao-partijen besloten om de premie per 1 januari 2013 tijdelijk te verhogen van 25,5% naar 27%. De premieverhoging komt voor rekening voor de werkgevers binnen de branche.

Evaluatie herstelplan

Het fonds evalueert aan het einde van ieder boekjaar hoe de financiële gezondheid van het fonds zich ontwikkelt ten opzichte van het herstelplan. Op basis van de evaluatie van het herstelplan begin 2012 heeft het bestuur een voorwaardelijke verlaging van de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten per 1 april 2013 aangekondigd van 7%. De financiële situatie van het fonds eind 2012 bepaalt of de voorwaardelijke verlaging definitief doorgevoerd moet worden.

Op 31 december 2012 bedroeg de dekkingsgraad van het fonds, zonder doorberekening van de verlaging van de pensioenuitkeringen en pensioenaanspraken, 87,3%. Op grond van het herstelplan had de dekkingsgraad op die datum 110,9% moeten bedragen.

Uit de evaluatie van het herstelplan begin 2013 is gebleken dat, door de herstelmaatregelen per 1 januari 2013, de premie weliswaar bijdraagt aan het herstel, maar dat de herstelkracht van het fonds niet voldoende is om per eind 2013 een dekkingsgraad van 105% te bereiken.

Om toch aan deze wettelijke eis te kunnen voldoen heeft het bestuur, met inachtneming van de adviezen van de deelnemersraad van het fonds, op 5 februari 2013 besloten om de pensioenrechten en opgebouwde pensioenaanspraken per 1 april 2013 te verlagen met 7%. Het bestuur heeft daarbij overwogen dat:

- de solidariteitsgedachte ten grondslag ligt aan de pensioenregeling. Het bestuur vertaalt dit zo dat alle belanghebbenden in goede tijden profiteren en in mindere tijden nadeel ondervinden;
- actieve deelnemers een bijdrage leveren in de vorm van versoering van de regeling;
- werkgevers een bijdrage leveren in de vorm van een hogere premie;
- actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden koopkracht hebben verloren doordat de afgelopen jaren geen toeslagen zijn verleend;
- dat toeslagen sinds 2006 ongedifferentieerd zijn verleend.

Het bestuur heeft zich bij het nemen van het besluit tot verlaging gebaseerd op het crisisplan (als onderdeel van de ABTN), het herstelplan, op het uitvoerings- en pensioenreglement alsmede op de algemene wet- en regelgeving.

Het bestuur is van mening dat het besluit om over te gaan tot verlagen van de pensioenuitkeringen en pensioenaanspraken een uiterst redmiddel is om per 31 december 2013 uit het dekkingstekort te zijn. Het bestuur heeft alle maatregelen zoals genoemd in het herstelplan (niet verlenen van toeslagen, verhogen van de premie en verlagen van de toekomstige opbouw) ingezet, binnen de ruimte die cao-partijen in de tandtechniek daartoe hebben gegeven.

In januari 2012 heeft DNB het mogelijk gemaakt om de verlaging per 1 april 2013 te maximeren op 7%. Het fonds heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt en de verlaging per 1 april 2013 gemaximeerd op 7%. Eind 2013 volgt een laatste meetmoment waarop de dekkingsgraad 105% moet zijn. Het fonds voorziet echter nog een additionele korting. Dit betekent dat het bestuur bij gelijkblijvende omstandigheden per 1 april 2014 zal moeten overgaan tot het nogmaals verlagen van de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten. Het definitieve besluit en de definitieve hoogte van de verlaging zal in het eerste kwartaal van 2014 worden genomen.

Door de verlaging van 7% daalde de voorziening pensioenverplichting per 31 december 2012 met € 48 miljoen en is de dekkingsgraad met bijna 7% gestegen.

Communicatie herstelplan

Naar aanleiding van de evaluatie van het herstelplan in 2013 heeft het fonds in februari van dat jaar alle actieve en arbeidsongeschikte deelnemers, slapers, gepensioneerden, nabestaanden en werkgevers geïnformeerd over de definitieve verlaging van de pensioenen per 1 april 2013.

Financieel crisisplan

Naar de mening van DNB waren veel pensioenfondsen tijdens de kredietcrisis onvoldoende voorbereid op een snelle verslechtering van de financiële positie. Alle pensioenfondsen hebben daarom een financieel crisisplan moeten opstellen. Daarmee doelt DNB op een plan waarin een beschrijving is gegeven van maatregelen die op korte termijn effectief kunnen worden ingezet voor de situatie dat in korte tijd de dekkingsgraad snel beweegt richting kritische waarden, waardoor het realiseren van de doelstelling van het pensioenfonds in gevaar komt. Dit financieel crisisplan maakt onderdeel uit van de ABTN. DNB had als uiterlijke datum voor het formuleren van een financieel crisisplan 1 mei 2012 voorgeschreven.

Het financieel crisisplan is niet hetzelfde als een herstelplan. Een herstelplan gaat alleen over hoe de dekkingsgraad weer op peil wordt gebracht als die onder een kritische grens komt. Een financieel crisisplan is breder. Het gaat ook over situaties waarbij een herstelplan niet nodig is.

Het bestuur heeft in het verslagjaar het bestaande crisisplan (2011) aangepast aan de nieuw geformuleerde eisen in de beleidsregel en zoals voorgeschreven, opgenomen in de ABTN 2012. Dit plan is ter advisering voorgelegd aan de deelnemersraad. In het financieel crisisplan van het fonds zijn gebeurtenissen opgesomd die invloed hebben op het fonds. Vastgelegd is wanneer sprake is van een crisis, welke maatregelen genomen kunnen worden, hoe rekening wordt gehouden met de belangen van deelnemers, pensioengerechtigden en gewezen deelnemers en hoe richting hen wordt gecommuniceerd in een crisissituatie.

DNB en Autoriteit Financiële Markten (AFM) evalueerden de kwaliteit van financiële crisisplannen. Ze publiceerden eind oktober 2012 een document met voorbeelden uit de praktijk. De toezichthouders verwachten dat fondsen hun crisisplannen daarmee verbeteren. Het fonds zal naar aanleiding hiervan medio 2013 het financieel crisisplan door de adviserend actuaris laten vergelijken met de uitkomsten van het onderzoek van DNB en AFM. Verwacht wordt dat het financieel crisisplan van het fonds van voldoende tot goed niveau is.

Door lage dekkingsgraad geen waardeoverdrachten

Als een werknemer van baan verandert, mag hij zijn pensioen overdragen naar zijn nieuwe pensioenfonds. Dit heet waardeoverdracht. Als de dekkingsgraad van een pensioenfonds dat bij waardeoverdracht is betrokken lager is dan 100%, dan mag het pensioenfonds de betreffende waardeoverdracht niet uitvoeren. De waardeoverdracht moet dan worden opgeschort.

De dekkingsgraad van het fonds is sinds eind juli 2011 onder de 100%, waardoor alle inkomende en uitgaande waardeoverdrachten opgeschort zijn.

Z-score

De z-score wordt ieder jaar berekend en laat het verschil zien tussen het behaalde rendement van het fonds en het rendement van de benchmark. Als het fonds met haar beleggingen precies de benchmark volgt, dan is er geen afwijking. Veel pensioenfondsen proberen echter een betere score te behalen dan de benchmark. Dit brengt het risico van een afwijking in negatieve zin met zich mee. De z-score 2011 van het Fonds was 0,08. De z-score 2012 bedraagt 0,09.

2.2 Ontwikkelingen regelgeving en overheidsbeleid

2.2.1 Pensioenakkoord en nieuwe fiscale grenzen

Sinds 2010 discussiëren sociale partners en de overheid over een nieuw pensioenstelsel wat leidde tot het Pensioenakkoord. In juni 2011 is overeenstemming bereikt over de verdere uitwerking daarvan. Dit Pensioenakkoord betrof zowel de AOW als het aanvullende pensioen. Het doel is het toekomstbestendig maken van pensioenregelingen, doordat ze de stijgende levensverwachting en financiële schokken kunnen opvangen. Over de AOW beslist de overheid. Maar aanvullend pensioen is een arbeidsvoorwaarde en ligt daarmee voor een groot deel op het terrein van sociale partners. De overheid stelt voor het aanvullend pensioen wel de fiscale grenzen vast. Die grenzen bepalen of en in hoeverre het pensioen fiscaal ondersteund wordt. Bij een nieuw pensioenstelsel horen nieuwe communicatieregels. Het perspectief van de deelnemer staat centraal. Er komen meer mogelijkheden voor pensioenfondsen om van hun communicatie maatwerk te maken en te werken met digitale communicatie. Deze regels komen te zijner tijd in de Pensioenwet.

Verhoging AOW-leeftijd betekent inkomensgat bij vut, prepensioen en vroegpensioen

Sinds 1 april 2012 gaat de AOW in vanaf de 65ste verjaardag in plaats van de eerste van de maand waarin de 65ste verjaardag valt. Daardoor ontstaat voor (bijna) iedereen een inkomensgat, met name bij mensen met vut, prepensioen of vroegpensioen. In het Pensioenakkoord waren afspraken gemaakt over de verhoging van de AOW-leeftijd. Maar bij de behandeling van de begroting voor 2013 besloot de overheid om de AOW-leeftijd sneller te verhogen dan in het Pensioenakkoord was afgesproken. De afspraken uit dit begrotingsakkoord zijn al in wetgeving neergelegd. De Eerste Kamer stemde namelijk op 10 juli 2012 in met deze versnelde verhoging van de AOW-leeftijd en met verhoging van de fiscale pensioenrichtleeftijd naar 67 jaar per 2014. De AOW-leeftijd gaat vanaf 1 januari 2013 stapsgewijs omhoog. In september 2012 werden verkiezingen voor de Tweede Kamer gehouden. In het daaropvolgende regeerakkoord van het nieuwe kabinet is afgesproken om de AOW-leeftijd nog sneller te verhogen. Hierdoor komt de AOW-leeftijd al in 2021 op 67 jaar te liggen. De afspraken uit het regeerakkoord zijn nog niet in wetgeving vastgelegd.

Minder fiscale mogelijkheden opbouw pensioen

Bij de behandeling van de begroting voor 2013 besloot de overheid de fiscaal maximale opbouw voor pensioen per 1 januari 2014 met 0,1% te verlagen. Het maximale opbouwpercentage is dan (bij een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar) 2,15% voor een middelloonregeling en 1,9% voor een eindloonregeling. Dit besluit is in wetgeving neergelegd. In het in oktober 2012 gesloten regeerakkoord van het kabinet staat dat er een fiscaal maximale pensioenopbouw (bij een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar) van 1,75% komt voor een middelloonregeling en 1,5% voor een eindloonregeling. Daarnaast is er een bovengrens van 100.000 euro pensioengevend salaris voorgesteld voor de fiscale aftrekbaarheid van de premies voor de aanvullende pensioenen. Dit besluit is nog niet in wetgeving vastgelegd.

2.2.2 Nieuwe financiële opzet pensioenfondsen

Nieuw financieel toetsingskader voor pensioenfondsen

De financiële regels voor pensioenfondsen staan in het FTK. Dat FTK is weer onderdeel van de Pensioenwet. Werknemers verwachten een pensioen dat per definitie hoger wordt bij inflatie. Maar de regelingen zijn feitelijk niet zo opgezet. Dat geeft een verwachtingskloof. Voor het pensioenfonds is de pensioenbelofte bovendien moeilijker waar te maken door de lage rente en de stijgende levensverwachting. Ook is de volatiliteit van de beleggingsmarkten de laatste jaren sterk toegenomen. De buffers van pensioenfondsen moeten omhoog om de huidige zekerheidsmaat waar te maken. Sociale partners en de overheid spraken daarom over nieuwe financiële regels voor pensioenfondsen. De overheid werkt de afspraken uit in de nieuwe regels van het FTK.

Pas in 2015 nieuw FTK

Eind 2012 waren de contouren van een nieuw FTK nog niet helder. Medio 2012 is door het kabinet wel een Hoofdlijnennota gepresenteerd, waarin de uitgangspunten van het nieuwe FTK staan. Dat nieuwe FTK zou op 1 januari 2014 ingaan, maar eind november 2012 werd de invoering met een jaar uitgesteld naar 1 januari 2015. De huidige regels blijven daardoor een jaar langer van kracht.

Vanaf 2015 komen er naar verwachting twee soorten pensioenregelingen:

- Ten eerste een regeling die uitgaat van een uitkering inclusief een jaarlijkse verhoging ter compensatie van de inflatie. Maar bij deze pensioenuitkering staat van tevoren minder vast hoe hoog de pensioenuitkering is. Hij beweegt namelijk mee als de beurzen dalen en stijgen of als de levensverwachting stijgt. Dit wordt een reëel pensioencontract genoemd.
- Daarnaast komen er regelingen die een vaste pensioenuitkering toezeggen. Dit wordt een nominaal pensioencontract genoemd. Dat lijkt op de huidige pensioenregelingen. Maar de regels daarvoor worden strenger. Daarmee wordt beoogd dat het minder vaak voor komt dat de toegezegde pensioenuitkering verlaagd moet worden. Maar, de kans dat een pensioenfonds een inflatiecorrectie kan geven wordt ook lager. Deze pensioenregelingen moeten ook de stijgende levensverwachting verwerken. De koopkracht van een dergelijk pensioen is daardoor naar verwachting lager.

Eerste aspecten nieuw FTK wel in 2012 van kracht

In september 2012 werden al wel aspecten uit het nieuwe FTK in stelling gebracht om onnodig verlagen van pensioenuitkeringen te voorkomen. Er is mede daardoor op landelijk niveau veel discussie over de verschillende effecten hiervan op verschillende generaties. Daarbij gaat de discussie met name over welke maatregelen gunstig of juist ongunstig zijn voor de verschillende generaties. Eén van de (verplichte) maatregelen is de vervanging van rentetermijnstructuur voor lange looptijden door de UFR per 30 september 2012. Door het gebruik van de UFR stegen de dekkingsgraden van pensioenfondsen. Daarnaast kunnen pensioenfondsen gebruik maken van faciliteiten uit het Septemberpakket. Pensioenfondsen die een verlaging van de pensioenen over meer jaren willen spreiden moesten dan al per 1 januari 2013 de pensioenleeftijd verhogen naar 67 jaar en een stijgende levensverwachting in hun pensioenregeling verwerken.

2.2.3 Vervroegen van de pensioeningangsdatum en gelijktijdig doorwerken

Het ministerie van Financiën wijzigde het fiscale beleid ten aanzien van vervroegde pensionering en doorwerken. Het is nu mogelijk om het pensioen te vervroegen tot de 60-jarige leeftijd zonder dat het dienstverband in dezelfde mate wordt vermindert en zonder dat hier fiscale sancties tegenover staan.

Voor het fonds geldt dat bij vervroeging van het pensioen een ondergrens van 55 jaar werd gehanteerd. Begin 2013 hebben sociale partners besloten om de mogelijkheid om het pensioen te vervroegen tot de 55-jarige leeftijd niet langer te handhaven en dit op te schuiven naar de 60-jarige leeftijd. Het bestuur heeft dit begin 2013 verwerkt in de pensioenreglementen. Omdat het op basis van het gewijzigd fiscale beleid mogelijk is geworden om het pensioen te vervroegen tot de 60-jarige leeftijd zonder dat de gewezen deelnemer een verklaring hoeft te overleggen dat het dienstverband in dezelfde mate wordt beëindigd, hoeft het fonds nu bij vervroeging niet meer te controleren of een deelnemer zijn dienstverband heeft beëindigd.

2.2.4 Nieuwe regels voor governance en medezeggenschap op komst

Pensioengerechtigden in bestuur voordat er nieuwe bestuursmodellen zijn

Pensioengerechtigden krijgen het recht om mee te besturen bij bedrijfstakpensioenfondsen. Dat nieuwe recht treedt per 1 juli 2013 in werking. Pensioenfondsen hebben vervolgens tot 1 juli 2014 de tijd om aan de wet te voldoen. Het kabinet wil de regels over governance en medezeggenschap voor pensioenfondsen eigenlijk integraal herzien. Het wetsvoorstel Wet versterking bestuur pensioenfondsen is dan ook breder en heeft de bedoeling om de wetgeving die pensioengerechtigden het recht geeft om mee te besturen bij pensioenfondsen uiteindelijk te vervangen. Het wetsvoorstel Wet versterking bestuur pensioenfondsen moet echter nog behandeld worden door de Tweede en Eerste Kamer. De laatste stand van zaken in de discussie over bestuursmodellen is dat werknemers en pensioengerechtigden samen meer zetels in het bestuur kunnen hebben dan werkgevers. Voor de vertegenwoordiging van pensioengerechtigden moeten altijd verkiezingen gehouden worden. Ook moeten externe deskundigen een grotere rol in het bestuur kunnen krijgen. Het bestuur van werkgevers en werknemers kan vervangen worden door een bestuur van deskundigen. Werkgevers en werknemers hebben dan een rol in een belanghebbendenorgaan. Ook kan het fonds kiezen voor een zogenaamd one tier bestuur. In het wetsvoorstel worden drie bestuursmodellen voorgesteld:

- Paritair bestuursmodel.
- Gemengd bestuursmodel (one tier board).
- Extern bestuursmodel.

Het fonds wacht de wettelijke ontwikkelingen verder af en zal, nadat het wetsvoorstel Wet versterking bestuur pensioenfondsen wet geworden is, zich beraden op de governancestructuur van het fonds.

2.3 Goed pensioenfondsbestuur

In 2005 publiceerde de STAR de "Principes voor goed Pensioenfondsbestuur". Deze principes bieden kaders voor zorgvuldig bestuur, intern toezicht, verantwoording, deskundigheid, openheid en communicatie. Maar ook andere regels spelen een rol: zo is de Code Tabaksblat van belang voor het beleggingsbeleid. Sinds 2007 zijn de Principes voor goed pensioenfondsbestuur van de STAR verankerd in de Pensioenwet.

De Pensioenfederatie en de STAR ontwikkelen gezamenlijk een Code Pensioenfondsen in het kader van het wetsvoorstel Versterking bestuur pensioenfondsen. De Code komt voor pensioenfondsen in de plaats van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur uit 2005. De Code zal gaan over het besturen van een pensioenfonds, het intern toezicht daarop en over het afleggen van verantwoording over wat het pensioenfonds doet, wat een pensioenfonds gepland en gerealiseerd heeft. In de Code zal de nadruk worden gelegd op het beïnvloeden van het gedrag van bij het bestuur betrokken partijen. De Code staat niet op zichzelf, maar maakt deel uit van het volledige stelsel van bestaande wet- en regelgeving, aanbevelingen, convenanten en codes van de Pensioenfederatie en de STAR. Een monitoringcommissie zal toezicht houden op de naleving van de Code.

Zelfevaluatie

Jaarlijks vindt een evaluatie van het bestuurlijk functioneren plaats. Doel van de zelfevaluatie is de kwaliteit van het bestuur in stand te houden en/of te verbeteren. De zelfevaluatie door het bestuur vond plaats op 24 januari 2013 onder begeleiding van een externe partij. Tijdens de zelfevaluatie zijn de terugblik op de zelfevaluatie in 2011 en de afspraken die toen zijn gemaakt aan de orde geweest. Tevens is heeft het bestuur aan de hand van de "eindnota bestuurlijke effectiviteit" (DNB, september 2012) gesproken over communicatie, besluitvorming en leiderschap.

Risicobeheer

Pensioenfondsbesturen moeten voldoen aan alle wet- en regelgeving en controle hebben over alle risico's die zich voordoen. De Pensioenwet verplicht het bestuur tot het treffen van maatregelen voor een integere en beheerste bedrijfsvoering. Deze verplichting gaat verder dan de maatregelen die het bestuur heeft getroffen op het gebied van compliance en de gedragscode die het fonds heeft. Het gaat om een risicobeleid, waarbij integriteitsrisico's en ook andere risico's in kaart worden gebracht.

Op 20 juni 2012 heeft de Pensioenfederatie de Handreiking 'Integraal Risicomanagement voor Pensioenfondsen' uitgebracht. Het doel van de Handreiking is om het denken van fondsbestuurders over risico's te versterken en hen de aanknopingspunten te geven voor de aanpak van integraal risicomanagement binnen het bestuur. Integraal risicomanagement helpt de verantwoordelijkheden naar de deelnemer waar te maken. De handreiking verdeelt de risico's onder in hoofdgroepen. Het gaat om financiële risico's, strategische risico's, operationele risico's vermogensbeheer en operationele risico's pensioenbeheer.

DNB volgt het risicomanagement van fondsen nauwgezet. Voor DNB geldt dat het bestuur van een pensioenfonds uiteindelijk altijd voor alles verantwoordelijk is. Deze verantwoordelijkheid kan het fonds niet uitbesteden. Daarbij is integraal risicomanagement meer dan een proces alleen. Het omvat ook een continue beoordeling en daar waar nodig bijsturing. Integraal risicomanagement is niet statisch. Het moet worden aangepast aan de veranderende omstandigheden. Dat vraagt van het fondsbestuur risicobewustzijn, gezond verstand, kennis en een voortdurende kritische houding.

De Handreiking van de Pensioenfederatie gaat niet in op de in april 2012 aangekondigde toezichtmethodiek Focus! van DNB. Deze nieuwe aanpak per 2012, is gebaseerd op de lessen van de kredietcrisis en bouwt voort op de bestaande methodiek FIRM (Financiële Instellingen Risico Methode) met een beschrijving van tien risicocategorieën. Hierbij gaat het niet alleen om de 'harde' risico's, maar ook om de cultuur binnen het bestuur bij het omgaan met de risico's die behoren bij het besturen van het pensioenfonds. Het toezicht wordt efficiënter gemaakt door het indelen in categorieën van pensioenfondsen: variërend van heel klein (geautomatiseerd toezicht op de dekkingsgraad) tot heel groot (1-op-1 toezicht over alle beleidsterreinen).

Het bestuur heeft in 2011 in kaart gebracht welke risico's inherent zijn aan de activiteiten van het fonds. Vanuit de risicoperceptie van het bestuur is een rangorde van de risico's gemaakt. Op basis hiervan is een risicomatrix opgesteld, waarin wordt

weergegeven hoe de gedefinieerde risico's beheerst worden en voor welke risico's beheersingsprocessen ontwikkeld moeten worden. De risico's worden onderscheiden in financiële en niet-financiële risico's. Voor elk risico is beschreven welke beheersingsmaatregelen zijn vastgesteld. In 2013 zal het bestuur de verschillende risicocategorieën opnieuw doorlopen

Deskundigheid

De deskundigheid van individuele bestuursleden en het bestuur als geheel van pensioenfondsen heeft de afgelopen jaren de bijzondere aandacht binnen de pensioensector. In de 'Beleidsregel deskundigheid 2011' (tegenwoordig: Beleidsregel geschiktheid 2012) hebben DNB en de AFM uiteengezet hoe zij de wettelijke eis van deskundigheid vanaf 1 januari 2011 uitleggen. Pensioenfondsbestuurders moeten ook beschikken over bestuurlijke competenties en een pensioenfondsbestuurder moet vanaf de eerste dag aan alle deskundigheideisen voldoen.

Ook binnen het bestuur van het fonds is er aandacht voor deskundigheid. Het bestuur van het fonds heeft een deskundigheidsplan, met een daarbij behorende deskundigheidsmatrix. Het bestuur van het fonds heeft, naar aanleiding van de inwerkingtreding van de nieuwe beleidsregel het bestaande deskundigheidsplan uitgebreid met competenties. Het deskundigheidsbeleid van het fonds is erop gericht om de vereiste deskundigheden en competenties van het bestuur te laten aansluiten bij wat nodig is voor het goed besturen van het fonds. De deskundigheden en competenties waarover het bestuur dient te beschikken, worden bepaald aan de hand van het profiel van het fonds. De complexiteit van het fonds heeft zijn weerslag op de eisen die aan het bestuur worden gesteld. Het bestuur heeft die complexiteit en de daarbij behorende eisen neergelegd in een algemeen bestuursprofiel. Dit algemene bestuursprofiel wordt gebruikt bij het opstellen van een functieprofiel van individuele bestuursleden. De door de werkgevers- en werknemersverenigingen voorgedragen kandidaten voor een bestuursfunctie worden getoetst aan dit functieprofiel.

Het bestuur heeft een competentiemeting laten uitvoeren door een onafhankelijke partij. Externe toetsing van de deskundigheid heeft in het verslagjaar niet plaatsgevonden

In 2012 hebben er twee studiebijeenkomsten gewijd aan de financiële situatie van het fonds en een workshop deskundigheidsbevordering plaatsgevonden. Daarnaast hebben de leden van de beleggingsadviescommissie een studiebijeenkomst, georganiseerd door Syntrus Achmea Vermogensbeheer, bijgewoond.

Het bestuur heeft afgesproken om ook in 2013 twee gezamenlijke studiebijeenkomsten te houden.

Door bestuursleden worden individueel opleidingen gevolgd op het gebied van pensioen- en vermogensbeheer. Daarnaast bezoeken de bestuursleden ook regelmatig themabijeenkomsten van de Pensioenfederatie, DNB, AFM of andere organisaties. Deze bijeenkomsten bieden de bestuursleden ook de mogelijkheid om met bestuursleden van andere pensioenfondsen te overleggen over belangrijke ontwikkelingen op het gebied van pensioen en vermogensbeheer.

Intern toezicht

Het intern toezicht is vormgegeven via een visitatiecommissie. De visitatiecommissie bestaat uit drie onafhankelijke, deskundige personen. De visitatiecommissie heeft als opdracht om eens per drie jaar het functioneren van (het bestuur van) het fonds kritisch te bezien. De leden zijn op geen enkele wijze betrokken bij het functioneren van het fonds. De leden worden benoemd door het bestuur, nadat het verantwoordingsorgaan advies over de beoogde samenstelling heeft uitgebracht. De leden van de visitatiecommissie dienen te beschikken over meerjarige bestuurlijke ervaring en dienen in staat te zijn het functioneren van het bestuur te beoordelen.

De visitatiecommissie dient een onafhankelijk oordeel te vellen over het functioneren van het bestuur als zodanig. In de beoordeling dienen de volgende zaken te worden betrokken:

- het beoordelen van beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en de checks and balances binnen het pensioenfonds;
- het beoordelen van de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd;
- het beoordelen van de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de langere termijn.

De visitatiecommissie rapporteert na afronding van de visitatie aan het bestuur. De taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de visitatiecommissie zijn vastgelegd in de statuten en verder uitgewerkt in een reglement.

Naleving gedragscode

Sinds 2001 heeft het bestuur een gedragscode. Doel van deze gedragscode is het stellen van regels en richtlijnen voor bestuursleden met als doel belangenconflicten tussen het fonds en betrokkenen in privé voorkomen. Daarnaast regelt de gedragscode hoe bestuursleden moeten omgaan met vertrouwelijke informatie van het fonds. De gedragscode bevordert de transparantie en zorgt ervoor dat alle betrokkenen, ook voor hun eigen bescherming, duidelijk weten wat wel en niet geoorloofd is. Elk bestuurslid verklaart schriftelijk de gedragscode te zullen naleven. Jaarlijks ondertekenen de bestuursleden de gedragscode.

Een externe compliance officer bewaakt de correcte naleving van de gedragscode door alle betrokkenen. In het rapport van de compliance officer over het jaar 2012 zijn geen bijzonderheden gemeld.

Transparantiedocument

Het bestuur heeft een transparantiedocument opgesteld waarin de gemaakte keuzes en het beleid voor goed pensioenfondsbestuur zijn vastgelegd. Het transparantiedocument is op de website van het fonds geplaatst.

Maatschappelijk verantwoord Beleggen

Het fonds geeft door middel van verantwoord beleggen blijk van haar maatschappelijke betrokkenheid. Sinds 2008 geeft het fonds invulling aan het verantwoord beleggen beleid. Als uitgangspunt hanteert het fonds de principes van het Global Compact van de Verenigde Naties. Deze principes zijn gerelateerd aan de mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti corruptie. Het verantwoord beleggen beleid bestaat uit het uitsluiten van controversiële wapens, engagement, corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Aan het verantwoord beleggen beleid wordt aandacht besteed in paragraaf 3.9.

Uitbesteding

Het bestuur heeft in 2012 regelmatig overleg gevoerd met de uitvoeringsorganisatie Syntrus Achmea Pensioenbeheer over de dienstverlening; dit aan de hand van kwartaalrapportages, waarbij de DVO-commissie inzicht krijgt in de afgesproken dienstverlening aan de hand van eerder overeengekomen prestatienormen. De DVO-commissie heeft geconstateerd dat de dienstverlening aan de gestelde normen voldoet. Daar waar nodig is de dienstverlening van de uitvoeringsorganisatie bijgesteld.

Wet- en regelgeving

Het bestuur ziet toe op de naleving van wet- en regelgeving door het fonds. Het bestuur heeft geen overtredingen van wet- en regelgeving geconstateerd.

2.4 Communicatie

Het bestuur van het fonds heeft als taak de pensioenregeling goed uit te voeren. Minstens zo belangrijk is het om dat beleid op een begrijpelijke manier uit te dragen. Het bestuur wil alle betrokkenen op heldere wijze informeren over het gevoerde beleid, de financiële situatie, pensioenontwikkelingen en de gevolgen hiervan voor het individuele pensioen. Deelnemers en gepensioneerden hebben hier recht op.

Communicatiebeleid

Het bestuur besteedt aandacht aan zorgvuldige en heldere communicatie over het beleid, ontwikkelingen op pensioengebied en de gevolgen voor individuele deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden. Het communicatiebeleid is vastgelegd in een communicatiebeleidsplan. Het beleid is vastgelegd in een communicatiebeleidsplan 2012-2014.

Het bestuur heeft de ambitie het fonds te positioneren als een betrouwbaar fonds dat degelijk en benaderbaar is. Naast het voldoen aan de wettelijke verplichtingen, zet het bestuur zich in om het pensioenbewustzijn bij de doelgroepen te verhogen: doelgroepen zijn zich bewust van de voordelen van collectiviteit, staan positief tegenover het fonds en weten waar zij pensioeninformatie kunnen ophalen. De werkgevers worden ingezet als communicatiekanaal naar hun medewerkers toe. Het fonds faciliteert werkgevers in haar communicatieaanpak.

Communicatiejaarplan

De jaarlijkse doelen worden opgenomen in een communicatiejaarplan. Hierin staat welke specifieke communicatieactiviteiten voor de verschillende doelgroepen zijn gepland én op welke trends en ontwikkelingen het fonds dat jaar nader ingaat. Het communicatiejaarplan wordt ieder jaar besproken in het bestuur. In het communicatiejaarplan worden per doelgroep (waaronder (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en werkgevers) de doelstellingen en de inzet van communicatiemiddelen vastgelegd.

Terugblik op 2012

Website

Het fonds beschikt over een website (www.pensioentandtechniek.nl) waarop algemene informatie over de ontwikkelingen binnen het fonds zijn terug te vinden. Ook zijn via de website documenten als statuten en reglementen te downloaden. Via de website kan de pensioenplanner en het bestuurdersportaal worden geraadpleegd.

De website van het pensioenfonds is regelmatig geactualiseerd. Periodiek werd een bericht over de dekkingsgraad gepubliceerd, als onderdeel van de berichtgeving over de financiële situatie. Daarnaast werden onder meer (nieuws)berichten geplaatst over de maatregelen uit het herstelplan, wijzigingen rond de AOW, publicatie van het jaarverslag en het Septemberpakket. De website is in 2012 voorzien van een dynamische banner op de openingspagina. Via deze banner kan de bezoeker snel naar de pensioenplanner en informatie over de financiële situatie, het pensioenoverzicht en enkele life events. Ook is de website verrijkt met social media buttons.

Sinds 2012 kunnen aangesloten werkgevers via de het werkgeversportaal op de website mutaties e.d. doorgeven aan het fonds. Gegevensaanlevering wordt hierdoor makkelijker en kost minder tijd.

Nieuwsbrieven

In februari 2012 heeft het bestuur alle actieve deelnemers, slapers, gepensioneerden en werkgevers geïnformeerd over de voorgenomen verlaging van de pensioenen per 1 april 2013. Later dat jaar verscheen nog een nieuwsbrief met informatie over de financiële situatie van het fonds. Met name de oorzaken van de lage dekkingsgraad en de impact van de lage rente werden in deze nieuwsbrief belicht.

Ook verschenen er in 2012 twee digitale nieuwsbrieven ten behoeve van werkgevers met informatie over pensioenaangifte, verlagen van pensioenen, loongegevens en facturatie.

Vernieuwd Uniform Pensioenoverzicht

In 2012 is het Uniform Pensioenoverzicht (UPO) in een vernieuwde vorm gepresenteerd. Op de website is ondersteunend materiaal aangeboden voor deelnemers en werkgevers. Via een speciale landingspagina is deelnemers in 2012 de mogelijkheid geboden op de website meer informatie te vinden over het UPO. Voor werkgevers kwam er een speciale toolkit beschikbaar die gebruikt kon worden om werknemers te informeren over het UPO. Door deze nieuwe opzet zijn bij het Klant Contact Center minder vragen over het UPO binnengekomen.

2.5 Toezichthouder AFM en DNB

2.5.1 Autoriteit Financiële Markten (AFM)

De AFM is als toezichthouder belast met het bevorderen van een zorgvuldige financiële dienstverlening aan consumenten, waaronder het bewaken van de informatie die pensioenfondsen verschaffen ten aanzien van juistheid en begrijpelijkheid.

Tijdige verzending UPO's

Volgens de "Beleidsregel tijdigheid UPO's" moeten alle pensioenuitvoerders hun actieve deelnemers jaarlijks uiterlijk 30 september schriftelijk informeren over hun pensioenopbouw met een UPO. Op 1 juli 2012 waren alle UPO's van het fonds verzonden.

Pensioenfonds is transparant over kosten

Begin 2011 is door de AFM het onderzoek 'Kosten pensioenfondsen verdienen meer aandacht' gepubliceerd. Dit betreft een verkennend onderzoek naar de hoogte van administratie- en beleggingskosten van pensioenregelingen bij pensioenfondsen in Nederland. Het bestuur van het fonds vindt transparantie over kosten van groot belang. In het jaarverslag wordt daarom informatie opgenomen over de kosten per deelnemer en de kosten van vermogensbeheer in verhouding tot het belegd vermogen.

Sectorbreed onderzoek kwaliteit financiële crisisplannen pensioenfondsen

Samen met DNB informeerde de AFM de pensioenfondsen over de uitkomsten van een sectorbreed onderzoek naar de kwaliteit van de financiële crisisplannen. Zie hiervoor ook paragraaf 2.1

Onderzoek kortingsinformatie

In november 2012 informeerde de AFM het fonds over wat de wetgeving betekent voor de informatie die het fonds moet verstrekken aan alle belanghebbenden over het besluit tot korten. Tevens gaf de AFM het fonds een aantal aanbevelingen. In februari 2013 deed de AFM een onderzoek naar de door het fonds verstrekte kortingsinformatie.

2.5.2 De Nederlandsche Bank (DNB)

DNB is als toezichthouder belast met het prudentieel toezicht. Dit toezicht richt zich op de financiële stevigheid van financiële ondernemingen. Doel is bij te dragen aan de stabiliteit van de financiële sector. Het fonds legt structureel alle wijzigingen in statuten, reglementen, de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) en de jaarstukken aan DNB voor. Ook voorgenomen benoemingen van (plaatsvervangende) bestuursleden worden vooraf getoetst door DNB.

Contact met DNB

In 2012 zijn geen dwangsommen of boetes opgelegd aan het fonds. Ook heeft DNB geen aanwijzingen gegeven, geen bewindvoerder aangesteld of bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming. Van DNB heeft het fonds in 2012 verschillende brieven ontvangen inzake op dat moment actuele thema's voor pensioenfondsen. Er heeft geen correspondentie plaatsgehadt die anders is dan gebruikelijk, met uitzondering van de onderwerpen die hieronder kort zijn toegelicht. In het verslagjaar is geen vertegenwoordiging van DNB op bezoek geweest bij het fonds.

Beleggingen commercieel vastgoed

In juni 2012 werd bekend dat het fonds was geselecteerd voor de uitvraag beleggingen commercieel vastgoed door DNB. DNB heeft commercieel vastgoed aangemerkt als toezichtthema voor 2012. Met name op de Nederlandse kantorenmarkt is, volgens DNB, sprake van grootschalige leegstand en zullen de prijzen door het overaanbod onder druk blijven staan. Ondanks dat het beeld op de Nederlandse winkel- en woningmarkt gemengd is, zijn ook hier mogelijk risico's te onderkennen. De uitvraag waarvoor het fonds is geselecteerd is bedoeld om een actueel overzicht van de gegevens op detailniveau te verkrijgen. Het fonds is voor deze uitvraag geselecteerd vanwege de (relatieve) omvang van de vastgoedbeleggingen binnen de beleggingsportefeuille. Het fonds is niet geselecteerd vanwege specifieke bevindingen of vermoedens met betrekking tot de vastgoedbeleggingen. Het fonds heeft DNB de benodigde gegevens via een Excel-formulier aangeleverd.

Onderzoek financiële opzet inhaalpensioen

Met de vut of vervroegd pensioen gaan is sinds 1 januari 2006 niet meer mogelijk voor diegenen die geboren zijn na 1949. De regelingen voor vervroegd uittreden zijn daarom destijds aangepast. In juli 2012 deed DNB een steekproef naar de opzet van het inhaalpensioen (VPL-regelingen). DNB heeft gesignaleerd dat er aan de regeling voor inhaalpensioen risico's verbonden zijn die de soliditeit van het pensioenfonds kunnen aantasten. De eerste fase van het onderzoek bestond uit het invullen van een Excel-sheet. In november 2012 liet DNB het fonds weten dat, aangezien het fonds in het kader van de VPL-regeling geen VPL-gelden beheert, er geen aandachtspunten voor het fonds bestonden. DNB verzocht het fonds wel om in de relevante fondsdocumenten duidelijker vast te leggen op welke wijze de toereikendheid van enerzijds de reguliere pensioenpremie (doorsneepremie verminderd met 3,5%-punt) en anderzijds de premie voor de VPL-regeling wordt bepaald (3,5%-punt). Tevens verzocht DNB het fonds om vast te leggen dat een eventueel surplus uit de premie voor de VPL-regeling niet tot verplichtingen voor het fonds kan leiden. Het fonds heeft hiertoe het pensioen- en uitvoeringsreglement aangepast.

Themaonderzoek beheersing renterisico

Het fonds is in januari 2013 geselecteerd om deel te nemen aan het themaonderzoek beheersing renterisico. Het renterisico is een van de belangrijkste risico's voor pensioenfonds. DNB heeft de beheersing van het renterisico door pensioenfonds dan ook aangemerkt als toezichtthema in 2013. Het onderzoek heeft tot doel een inzicht te krijgen in de toereikendheid van de beheersomgeving met betrekking tot het renterisico. DNB verwacht onder andere dat pensioenfonds een weloverwogen beleid voeren voor de beheersing van het renterisico, vooraf bekend zijn met de effectiviteit van dat beleid onder verschillende scenario's en achteraf de uitvoering van het beleid toetsen. Daarnaast is het doel zicht te krijgen op wijzigingen in de renterisicopositie bij pensioenfonds in de tweede helft van 2012. Het fonds is geselecteerd op basis van vooraf vastgestelde aantallen per toezichtklasse. Binnen elke toezichtklasse is een aantal fonds geselecteerd. Het fonds is dus niet geselecteerd naar aanleiding van specifieke signalen over de beheersing van het renterisico. In totaal nemen circa 25 pensioenfonds deel aan het onderzoek. Het fonds heeft DNB de gevraagde informatie en documentatie gezonden. Een reactie van DNB is nog niet ontvangen.

3 Financieel beleid

3.1 Inleiding

Het fonds wil aan zijn in paragraaf 1.2.2 omschreven doelstelling voldoen. Het is dus belangrijk dat het voldoende geld ontvangt, zodat er altijd genoeg middelen zijn om (toekomstige) uitkeringen te kunnen betalen. Het bestuur gebruikt hiervoor de volgende instrumenten: premiebeleid, toeslagenbeleid en het beleggingsbeleid.

3.2 Premiebeleid

Het premiebeleid is erop gericht om aan de wettelijke eisen inzake de premie, de voorziening en de reserves te voldoen. Het fonds financiert de pensioenregeling met een doorsneepremie. De basisregeling omvat het ouderdomspensioen, partnerpensioen en wezenpensioen. In de premie is geen opslag opgenomen voor de financiering van toeslagen.

De doorsneepremies voor 2012 zijn als volgt vastgesteld.

Pensioenregeling 2001 (deelnemers geboren vóór 1950)

Basisregeling : 16,0% van de pensioengrondslag

Prepensioenregeling : 8,50% van het pensioengevend loon

Bij de premie voor ouderdomspensioen en partnerpensioen (basisregeling) komt 12,55% voor rekening van de werkgever en 3,45% voor de werknemer. Bij de premie voor prepensioen komt 4,25% voor rekening van de werkgever en 4,25% voor rekening van de werknemer.

Pensioenregeling 2006 (deelnemers geboren na 1949)

Basisregeling : 22,00% van de pensioengrondslag

VPL-regeling : 3,5% van de pensioengrondslag

Van de totale premie van 25,5% komt 16,58% voor rekening van de werkgever en 8,92% voor rekening van de werknemer.

Het begrip pensioengrondslag wordt uitgelegd in paragraaf 4.2.

Bij de vaststelling van de premie, wordt bij de actuariële kosten voor de jaarinkoop rekening gehouden met een toekomstig verwacht rendement van 4% per jaar. Per eind 2012 is de feitelijke premie kostendekkend op basis van de gedempte kostendekkende premie.

3.3 Toeslagenbeleid

Het fonds heeft de ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen aan het CBS-consumentenprijsindexcijfer (afgeleid voor alle huishoudens). Het bestuur van het fonds beoordeelt jaarlijks of de financiële middelen toereikend zijn om de pensioenrechten en pensioenaanspraken te verhogen. Het bestuur heeft het volgende beleid vastgesteld:

1. Voorwaardelijke toeslagverlening

Op de pensioenrechten, pensioenaanspraken en de volgens artikelen 12, zesde lid, en 13, zesde lid van het (in 2012 van kracht zijnde) pensioenreglement, in te kopen pensioenaanspraken wordt jaarlijks, voor zover en indien mogelijk, toeslag verleend. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Deze beoordeling vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris.

2. *Ambitieniveau*

Het bestuur streeft ernaar jaarlijks een toeslag te verlenen die maximaal gelijk is aan de stijging van het CBS-consumumentenprijsindexcijfer, alle huishoudens afgeleid, over de periode van 12 maanden die eindigt drie maanden voor de toeslagverlening. De jaarlijkse toeslag wordt in beginsel verleend per 1 januari.

3. *Financiering van de toeslagen*

Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

4. *Voorbehoud*

Het bestuur is te allen tijde bevoegd het toeslagbeleid en de hierbij gehanteerde voorwaarden aan gewijzigde omstandigheden aan te passen, ook ten aanzien van gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

Het bestuur hanteert als leidraad de volgende toeslagenstaffel:

- bij een dekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad vindt geen toeslag plaats;
- bij een dekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad vindt volledige toeslag plaats, voor zover de dekkingsgraad na toeslagverlening niet onder de vereiste dekkingsgraad komt;
- bij een dekkingsgraad die 20%-punt of meer boven de vereiste dekkingsgraad ligt kan een inhaaltoeslag worden verleend. Het fonds kent deze toeslag generiek toe (aan alle deelnemers een zelfde percentage) met een maximum van 2% per jaar.

Het toeslagbeleid is gekoppeld aan variant D1 van de toeslagmatrix van toezichthouder DNB.

Vanwege de financiële positie van het fonds heeft het bestuur besloten geen indexatie toe te kennen per 1 januari 2012 en per 1 januari 2013.

3.4 Continuïteitsanalyse

Zowel in de Pensioenwet als in het FTK wordt gesproken over de continuïteitsanalyse. Met de continuïteitsanalyse hebben toezichthouder en bestuur een instrument in handen om de ontwikkeling van de financiële situatie op langere termijn (vijftien jaar) in kaart te brengen en te bespreken. DNB vraagt pensioenfondsen om één maal per drie jaar, of vaker als bijzondere omstandigheden daar aanleiding toe geven, een dergelijke analyse op te stellen. Redenen om dit vaker te doen kunnen gelegen zijn in een verslechterde financiële positie van het fonds, een ander beleid, gewijzigde externe omstandigheden, een verzoek van de toezichthouder of het verkrijgen van extra inzicht in de herstelkracht van het fonds.

Met de continuïteitsanalyse wordt beoordeeld of de financiële risico's zich, met inachtneming van een realistische inschatting van de economische parameters, op lange termijn binnen aanvaardbare grenzen bevinden. Het risico dat een fonds in de toekomst niet meer aan de eisen ten aanzien van het eigen vermogen zal kunnen voldoen, kan op deze manier in een vroeg stadium worden onderkend. Sterktes en zwaktes van beschikbare stuurmiddelen worden namelijk inzichtelijk gemaakt. Dit kan aanleiding zijn tot het opstellen van een financieel noodplan. Bovendien kan de analyse helpen bij het beoordelen of sprake is van consistentie ten aanzien van de pensioenregelingen en de toeslagverlening.

Als onderdeel van het herstelplan van het fonds is in 2009 een continuïteitsanalyse opgesteld. In 2011 is op verzoek van DNB wederom een continuïteitsanalyse gemaakt. Deze continuïteitsanalyse is ingediend bij DNB. Over deze analyse heeft het bestuur van het fonds uitvoerig gesproken. In de analyse wordt uitgegaan van de fondsspecifieke gegevens en het fondsbeleid zoals bekend per ultimo 2010. De economische veronderstellingen zijn de rentetermijnstructuur zoals voorgeschreven door DNB. Deze wordt gebruikt voor de waardering van de voorziening, en daarnaast zijn voorzichtig ingeschatte rendementen op de vermogenscategorieën verondersteld. De uitgevoerde consistentietoets laat zien dat het toeslagenbeleid consistent is. Na drie jaar, of bij eerdere beleidswijziging zal wederom een continuïteitsanalyse worden uitgevoerd. In verband met de wijzigingen in het beleid (verhoging pensioenleeftijd en pensioenpremie en verlaging opbouwpercentage) zal het fonds eerder dan gepland een continuïteitsanalyse maken.

3.5 Kosten uitvoering pensioenbeheer

Het bestuur maakt voor de uitvoering van de regeling diverse kosten. De kosten van pensioenbeheer bedragen voor 2012 € 1.021.000. Omgerekend is dit € 189,39 per deelnemer en gepensioneerde.

Het bedrag aan uitvoeringskosten voor het pensioenbeheer bestaat uit

• Kosten deelnemer en gepensioneerde	€	395.000
• Werkgeverskosten	€	139.000
• Kosten bestuur en financieel beheer	€	487.000
• Projectkosten	€	-

Totaal	€	1.021.000
--------	---	-----------

De kosten van de deelnemers en gepensioneerden hebben betrekking op alle werkzaamheden die in de pensioenadministratie moeten worden verricht om de aanspraken juist te administreren en de deelnemer volledig te informeren: zoals pensioentoekenningen, betalen uitkeringen, verwerken waardeoverdrachten, afkoop, helpdesk, communicatie met deelnemers/gepensioneerden.

De werkgeverskosten hebben betrekking op de activiteiten die voortvloeien uit de contacten met de werkgever. Het gaat om kosten voor de aanlevering en verwerking van de werknemergegevens, de aanmaak van premienota's en de premie-incasso, helpdesk werkgever, communicatie met werkgever. Hierbij horen ook de kosten voor het aansluiten van nieuwe werkgevers. De kosten van bestuur en financieel beheer hebben betrekking op kosten verbonden aan het besturen van het fonds, het secretariaat van het bestuur en adviseurs. Ook vallen hieronder de kosten verbonden aan het toezicht van DNB, AFM, actuaris, accountant, financieel beheer en juridische kosten.

3.6 Pensioenvermogen en voorzieningen

Samenvatting financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar

(x € 1.000)	Pensioen- vermogen	Technische voorzieningen	Dekkings- graad %
Stand per 1 januari 2012	545.637	632.333	86,3
Beleggingsresultaten	55.441	9.772	
Premiebijdragen	19.252	20.165	
Uitkeringen	-15.458	-15.359	
Wijziging marktrente		40.358	
Wijziging actuariële uitgangspunten	0	6.196	
Overigen	-820	-48.151	
Stand per 31 december 2012	604.052	645.314	93,6

Saldo baten en lasten over de afgelopen jaren

(x € 1.000)	2012	2011	2010	2009	2008
Premieres resultaat	-2.026	1.678	2.887	-102	4.084
Interestresultaat	5.311	-89.620	-32.835	64.805	-156.206
Overig resultaat	42.149	-162	-8.025	-17.601	819
Saldo baten en lasten	45.434	-88.104	-37.973	47.102	-151.303

Dekkingsgraad ultimo jaar (op basis van de jaarrekening)

	2012	2011	2010	2009	2008
Dekkingsgraden ultimo	93,6%	86,3%	100,3%	108,4%	98%
Gemiddelde interest verplichtingen	2,51%	2,75%	3,45%	3,88%	3,51%

De dekkingsgraad wordt als volgt berekend: de som van de technische voorzieningen, het stichtingskapitaal en de reserves, gedeeld door de technische voorzieningen. Sinds 2007 gaan alle fondsen uit van het in de Pensioenwet opgenomen FTK. De per ultimo 2012 bepaalde voorziening kan gevonden worden door het actuarieel contant maken van de verworven pensioenaanspraken tegen een gelijkblijvende rente.

3.7 Actuariële analyse

Actuariële analyse van het saldo van baten en lasten

(x € 1.000)	2012	2011
Premieresultaat		
Premiebijdragen (gecorrigeerd voor premievrijstelling bij invaliditeit)	19.252	18.153
Pensioenopbouw	-20.165	-15.450
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor uitvoeringskosten	-92	-5
Pensioenuitvoeringskosten	-1.021	-1.020
Totaal	-2.026	1.678
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	55.441	6.828
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	-9.772	-6.921
Wijziging marktrente	-40.358	-89.527
Totaal	5.311	-89.620
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdacht van rechten)	-44	-23
Resultaat op kanssystemen (overige wijzigingen)	93	-144
Resultaat op uitkeringen	-99	63
Indexering en overige toeslagen	48.196	-11
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-6.196	-294
Overige baten	199	247
Totaal	42.149	-162
Totaal saldo baten en lasten	45.434	-88.104

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

De solvabiliteit van het fonds is niet toereikend. Er is zowel sprake van een reservetekort als een dekkingstekort. Voor de berekening van het vereist eigen vermogen maakt het fonds gebruik van het standaard model van DNB, uitgebreid met actief beheerrisico.

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

	2012	2011
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	24.392	19.596
Feitelijke premie	19.252	18.153
Gedempte kostendekkende premie	18.114	17.414

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2011 gepubliceerd door DNB). Het bestuur heeft de gedempte premie vastgesteld op 4% rekenrente. De feitelijke premie is in 2012 hoger dan de gedempte premie.

Oordeel van de waarmerkend actuaris over de vermogenspositie

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een dekkingstekort.

Het pensioenfonds heeft het besluit genomen om de pensioenrechten en pensioenaanspraken per 1 april 2013 met 7% te zullen verlagen. Deze verlaging is in aanmerking genomen bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Hierbij heeft het pensioenfonds gebruik gemaakt van de op basis van de regelgeving toegestane mogelijkheid om de verlaging per 1 april 2013 te maximeren op 7%.

Indien eind 2013 het noodzakelijk blijkt om de pensioenen verder te verlagen, zal deze op 1 april 2014 worden verwerkt. Het bestuur heeft in dat kader al een voorgenomen aanvullende verlaging aangekondigd van 5,0%.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 131 (minimum vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen), 133 (dekking door waarden) en 135 (Prudent Person).

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek is naar de mening van de waarmerkend actuaris slecht, vanwege het dekkingstekort.

3.8 Beleggingen

Terugblik economie en financiële markten

In 2012 raakten diverse landen in Europa wederom in een recessie en laaide de Europese schuldencrisis weer volop op. In sommige landen brachten de verkiezingen een hoop onzekerheid met zich mee. Uiteindelijk kwamen in Griekenland, Frankrijk en Nederland pro-Europese coalities tot stand. In Brussel werd een ambitieus masterplan opgesteld dat de Eurozone op het terrein van het economische beleid en begrotingsdiscipline slagvaardiger moet maken. Ook op monetair gebied was er genoeg turbulentie; nieuwe rondes van kwantitatieve verruiming, nieuwe steunprogramma's (LTRO II en OMT) en uitspraken van Mario Draghi, de president van de Europese Centrale Bank (ECB), om het uiteenvallen van de eurozone te voorkomen ("whatever it takes"). Het beleid van de ECB was onder andere een reactie op de Europese schuldencrisis. Duidelijk werd dat zowel de Europese politieke leiders als de ECB zich committeerde aan het voortbestaan van de euro(zone) en dat hen er alles aan gelegen was om een verdere escalatie te voorkomen. Zo kreeg de in grote problemen geraakte Spaanse bankensector een kapitaalinjectie en werd het noodlijdende Griekenland wederom geholpen met een tweetal schuldhervormingen en nieuwe noodleningen. Niet alleen in Europa, ook in de Verenigde Staten speelde er van alles. Zo waren daar de herverkiezing van zittend president Obama en de nodige zorgen of er een akkoord zou komen ten aanzien van de begroting ("fiscal cliff"). Net na het verstrijken van het oude jaar werd een voorlopig akkoord bereikt.

Ondanks al deze gebeurtenissen waren de rendementen positief voor de meeste beleggingscategorieën. De dalende renteniveaus zorgden voor positieve rendementen op vastrentende beleggingen. De Duitse 10-jaars rente daalde van 1,8% ultimo 2011 naar 1,3% eind 2012. Mede door de uitspraken van Mario Draghi en maatregelen van centrale banken, daalden de geëiste risico-opslagen voor perifere landen en bedrijfsobligaties. De Italiaanse 10-jaars rente daalde van 7,1% naar 4,5% eind 2012. Bedrijfsobligaties profiteerden van zowel de dalende referentierente als van dalende risico-opslagen. De zoektocht naar rendement en de gemiddeld solide bedrijfsbalansen droegen hier aan bij. Ook staatsobligaties van opkomende landen waren sterk in trek. Aandelenmarkten waren volatiel gedurende 2012 maar lieten per saldo positieve dubbelcijferige rendementen noteren. In de VS stegen de bedrijfswinsten gedurende 2012 terwijl in de andere regio's deze vlak waren of daalden. Het rendement op aandelen was daar dus vooral te danken aan het dividendrendement en een gestegen waardering. De beleggingscategorie grondstoffen bleef in 2012 achter bij de andere beleggingscategorieën. De afkoelende Chinese economie dempte de vraag naar grondstoffen. Er waren wel grote verschillen binnen het grondstoffenspectrum. De euro deinde mee op de golven van de schuldencrisis. Maar per saldo eindigde de euro ten opzichte van de Amerikaanse dollar zelfs iets hoger dan het aan het begin van het jaar (1,32 ten opzichte van 1,30).

Gevoerd beleid en resultaat in 2012

Het beleggingsbeleid van het fonds is in 2012 op hoofdlijnen onveranderd gebleven. Met vastrentende waarden en aandelen, als belangrijkste beleggingscategorieën en in mindere mate ook vastgoed, grondstoffen en private equity.

In 2012 is de benchmark van de Europese vastrentende waarden portefeuille aangepast naar een weging van 75% kernlanden en 25% niet-kernlanden. Daarbij is overgegaan van een schuldgewogen index naar een BNP gewogen index en zijn de restricties aangepast (o.a. verruiming van de mogelijkheden om in andere landen te beleggen met een hoge rating).

Het resultaat op de vermogensbeheerportefeuille, exclusief valuta overlay en Dynamische Asset Allocatie (DAA), over 2012 kwam uit op 10,3% en lag daarmee in lijn met het rendement van de benchmark die uitkwam op 10,3%. Alle beleggingscategorieën, behalve vastgoed, droegen positief bij aan het behaalde resultaat. Inclusief de valuta overlay en DAA kwam het totale rendement uit op 10,5%. Het renterisico is niet afgedekt en de dalende rente heeft hierdoor een negatief effect op de dekkingsgraad gehad.

Portefeuillewaarde

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in onderstaande tabel:

(x € 1.000.000)	2012			2011	
	bedrag	percentage	normportefeuille	bedrag	percentage
Aandelen	148,9	24,9%	20,5	127,0	23,3%
Vastrentende waarden	345,4	57,7%	59,0	331,6	61,0%
Alternatieve beleggingen	27,4	4,6%	4,5	15,4	2,8%
Vastgoed	74,8	12,5%	15,0	67,4	12,4%
Liquide middelen	1,9	0,3%	1,0	2,6	0,5%
Totaal	598,4	100%	100%	544,0	100%
Waarde portefeuilles ter afdekking valutarisico's en DAA	0,5			-1,9	
Totaal inclusief portefeuilles ter afdekking valutarisico's	598,9			542,1	

Rendementen

Onderstaande tabel geeft de performance weer uitgesplitst naar de verschillende categorieën waarin voor het fonds wordt belegd.

	<i>Portefeuille 2012</i>	<i>Benchmark 2012</i>
Aandelen	15,9%	16,5%
Vastrentende waarden	11,1%	10,4%
Alternatieve beleggingen	3,0%	3,2%
Vastgoed	-0,9%	1,2%
Liquide middelen	0,2%	0,2%
Totaal inclusief DAA	10,5%	10,3%
Totaal inclusief portefeuilles ter afdekking valutarisico's	10,5%	

Dynamische Asset Allocatie (DAA)

De beleggingsportefeuille omvatte aan het begin van het jaar een overweging op high yield obligaties ten koste van Europese staatsobligaties. Deze positie is in januari 2012 verder opgebouwd, gegeven de relatief aantrekkelijke risicopremie op high yield obligaties. Eind november 2012 is de overweging op high yield obligaties gedeeltelijk afgebouwd, aangezien de risicopremie behoorlijk gedaald was tot een niveau rond het lange termijn gemiddelde. Omdat de verwachtingen voor Euro staatsobligaties nog steeds relatief negatief waren, is besloten deze onderweging te handhaven. De vrijgekomen middelen van de overweging op high yield obligaties zijn aangewend om een overweging op aandelen opkomende markten op te bouwen. Deze beleggingscategorie had op dat moment een aantrekkelijke rendementsverwachting en een relatief lage waardering. In combinatie met afnemende risico's en een aantrekkende economie werd van deze beleggingscategorie het meest verwacht.

Bovengenoemd DAA beleid heeft in 2012 een positieve bijdrage geleverd aan het totaalresultaat van 0,3%.

Vastrentende waarden

Het doel van het vastrentende waarden mandaat is om een veilige basis te bieden binnen de beleggingsportefeuille en om hiermee aan de verplichtingen van het fonds te kunnen voldoen. De vastrentende waarden portefeuille bestaat daarom voor een groot deel uit staatsobligaties met de hoogste kredietkwaliteit van Duitsland, Nederland en Frankrijk. Binnen de beleggingscategorie vastrentende waarden belegt het pensioenfonds naast staatsobligaties ook in kredietwaardige

bedrijfsobligaties, staatsobligaties uit opkomende landen, particuliere hypotheekleningen en obligaties met een hoger risico (high yield obligaties). Deze beleggingen behaalden in 2012 allemaal een positief rendement. Juist de staatsobligaties met de hoogste kredietwaardigheid en de betere bedrijfsobligaties profiteerden van de dalende rente en namen daardoor in waarde toe. De meer risicovolle categorieën zoals high yield obligaties en obligaties uit opkomende landen profiteerden sterk van het verder afnemen van de risicopremies.

Terugkijkend op 2012 kan gezegd worden dat de crisis rond de Europese staatsleningen in 2012 duidelijk minder intens was dan in 2011. Twee factoren die hieraan bijdroegen waren het aantreden van de Mario Monti als opvolger van de Silvio Berlusconi, en het krachtdadige optreden van de ECB. Ook in 2012 werd, in regelmatig wisselende omvang, een onderweging (in termen van duratiecontributie) in Spaanse staatsleningen aangehouden. In Italiaanse staatsleningen werd in de eerste helft van 2012 een onderweging aangehouden, die in de zomer is vervangen door een overweging. Dit om daarmee de effecten van een mogelijke (voor de portefeuille negatieve) koersstijging van Spaanse staatsleningen (gedeeltelijk) te compenseren. Op diverse tijdstippen in 2012 zijn Ierse staatsleningen wederom aangekocht, aangezien Ierland het dieptepunt gepasseerd leek te zijn en een koersstijging verwacht werd; dit is uitgekomen.

De totale vastrentende waarden portefeuille is uitgekomen op een rendement van 11,1 % versus een benchmarkrendement van 10,4%.

Aandelen

Onder invloed van de stijgende bedrijfswinsten, lage schuldratio's bij vele bedrijven en een aantrekkelijke mondiale economische groei lieten de aandelenmarkten in de Verenigde Staten een goed rendement zien. De Amerikaanse beurs steeg in euro's gemeten met 14%. De Aziatische en opkomende markten stegen zelfs nog sterker. De Europese beurzen lieten de hoogste rendementen zien voornamelijk door de lage waarderingen van deze aandelen op de beurzen. De Europese beurzen stegen met 17%. In Europa lagen de rendementen per land ver uiteen. De beurzen in Duitsland (+29%), Frankrijk en Zwitserland (beide +15%) liepen voorop, terwijl de beurzen in Spanje (-5%), het Verenigd Koninkrijk (+6%) en in Italië (+8%) achterbleven.

Hoewel de beurzen dus flink stegen, hadden beleggers net als in 2011 nog veelal de voorkeur voor de meer stabiele beleggingen in de stabiele landen. Dit kwam ook tot uitdrukking in de soort aandelen dat werd gekocht. Aandelen met een stabiele winstgroei deden het beter dan aandelen met een minder stabiele winstgroei. De markt lette hierbij minder op de (hoge) prijs die voor deze aandelen betaald moet worden. Opmerkelijk genoeg waren het vooral de economisch gevoelige sectoren die het goed deden; de cyclische consumentengoederensector en de financiële waarden herstelden het sterkst. Maar ook hier presteerden vooral de meer stabiele namen het best. Traditioneel defensieve sectoren als nutsbedrijven en telecom bleven achter. In deze sectoren spelen veel specifieke kwesties zoals veranderende regelgeving en toegenomen concurrentie. Aan het einde van het jaar, toen langzamerhand minder nadruk kwam op de eurocrisis, draaide de markt weg van de stabielere namen.

Ook de aandelenportefeuille van het fonds kende bovengenoemde grote spreiding van rendementen. De totale aandelenportefeuille liet over 2012 per saldo een positief rendement zien van 15,9% versus een benchmark rendement van 16,5%.

Alternatieve beleggingen

Alternatieve beleggingen zijn beleggingen die niet direct verband houden met traditionele beleggingen zoals aandelen en obligaties. De alternatieve beleggingen van het fonds vallen onder de categorieën: private equity en grondstoffen.

Private Equity

Private equity zijn investeringen in niet-beursgenoteerde ondernemingen. Het fonds heeft geïnvesteerd in private equity via beleggingsfondsen met een duurzame insteek. De markt voor private equity zette in 2012 het herstel van 2011 voort, maar bleef achter bij beursgenoteerde aandelen. Dit wordt mede veroorzaakt omdat waarderingen vertraagd zijn ten opzichte van de beurs. Het aantal bedrijven dat naar de beurs ging is gestegen ten opzichte van het vorige jaar. Vooral technologie, financiële- en industriële waarden waren de motor achter deze stijging. 60% van deze ondernemingen was in handen van private equity inclusief venture kapitaal. Gemiddeld heeft een private equity fonds een onderneming 5 jaar in bezit waarna het waardecreatieproces is afgerond en de onderneming wordt verkocht. Een van de belangrijkste aandachtspunten binnen de private equity markt is de

toename in te verkopen ondernemingen. Dit kan een drukkend effect hebben op verkoopopbrengsten in de toekomst. Een positieve ontwikkeling is dat investeerders hun belang in private equity op peil willen houden of zelfs uitbreiden.

De beleggingen van het fonds in private equity behaalden een positief rendement van 10,5% in 2012. Daarmee bleef het fonds achter bij de benchmark, dat een rendement van 14,1% behaalde.

Grondstoffen

Beleggingen in grondstoffen (commodities) zijn investeringen in natuurlijke stoffen die gebruikt worden in productieprocessen (olie, metalen). De markt van grondstofbeleggingen liet in 2012 een wisselend beeld zien. Waar in andere jaren vraag en aanbod de belangrijkste factoren zijn bij de waardebeoordeling van grondstoffen, waren het dit jaar vooral macro economische ontwikkelingen die het rendement bepaalden. In het begin van het jaar liep de olieprijs op door de onrust in diverse Arabische landen. Later in het jaar zorgde de Europese schuldencrisis ervoor dat de wereldwijde economische groei werd vertraagd. Dat leidde ertoe dat de investeringen in grondstoffen minder waard werden. Het stimuleringsprogramma van de Amerikaanse centrale bank zorgde in het derde kwartaal weer voor een herstel. Tegen het eind van het jaar bleef de markt tamelijk stabiel liggen in afwachting van de uitkomsten van de zogenoemde "fiscal cliff" in de Verenigde Staten.

De grondstoffen portefeuille liet over 2012 een negatief rendement zien van 1,7% als gevolg van de marktontwikkelingen en overtrof daarmee de GSCI benchmark die uitkwam op -1,3%.

Vastgoed

De vastgoedmarkt liet in 2012 een vergelijkbaar beeld zien als in de voorgaande jaren. De onzekere economische situatie heeft een negatieve invloed op de ontwikkelingen in de vastgoedmarkt. Hieronder wordt aangegeven wat de belangrijkste achtergronden voor de waarde ontwikkeling per sector zijn:

- Woningen: in een onzeker economisch klimaat nemen mensen minder snel grote beslissingen. Daarnaast is het, met name voor starters, moeilijk om een hypotheek te krijgen. De waardedalingen op de koopwoningenmarkt heeft ook negatieve impact op de waarde van huurwoningen.
- Winkels: op A-locaties blijven de huren stabiel. Op B en C-locaties dalen de huren van winkelruimte en staat ook de waarde van de winkels onder druk.
- Kantoren: de structurele overcapaciteit zorgt voor aanhoudende druk op de kantorenmarkt. Daarmee lijkt de kans op stijgende waarderingen in 2013 klein.

Naar verwachting houdt de druk op de vastgoedmarkt ook in 2013 aan. Nederland bevindt zich in een recessie en de vooruitzichten duiden niet op een snel economisch herstel. Het rendement van de portefeuille werd per saldo positief beïnvloed door de huuropbrengsten, terwijl de waarde ontwikkeling negatief was. De portefeuille presteerde met -0,9% slechter dan de ROZ/IPD benchmark (1,2%).

Valutahedge

Het fonds belegt in meerdere valutagebieden. Er waren behoorlijke grote wisselkoersfluctuaties ten opzichte van de euro in 2012 voor de belangrijkste vier valutagebieden voor het fonds, te weten; de Amerikaanse dollar, het Britse pond, de Zwitserse franc en de Japanse yen. De Amerikaanse dollar en Japanse yen zijn ten opzichte van de euro zwakker geworden terwijl de Zwitserse yen en Britse pond sterker zijn geworden. Het valutarisico van deze vier valuta wordt strategisch voor 75% afgedekt naar de euro middels een overlay.

3.9 Verantwoord beleggen

Uitgangspunten

Sinds 2008 geeft het fonds invulling aan een verantwoord beleggen beleid. Als uitgangspunt hanteert het fonds de principes van de Global Compact van de Verenigde Naties. Deze tien principes zijn gerelateerd aan de mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie en vinden hun oorsprong in internationaal breed geaccepteerde verdragen zoals de Universele Verklaring inzake de Rechten van de Mens en de conventies van de International Labour Organisation. Het verantwoord beleggen beleid bestaat uit de volgende onderdelen en wordt uitgevoerd door Syntrus Achmea Vermogensbeheer:

- Uitsluiten van controversiële wapens;
- Engagement, aangaan van dialoog met ondernemingen;
- Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Uitsluiting

Het fonds kiest er voor om niet langer te beleggen in ondernemingen die kernwapens, chemische wapens, biologische wapens, anti-persoonsmijnen of clusterbommen produceren. De aandelenportefeuilles en vastrentende waarden portefeuilles worden in overeenstemming hiermee door Syntrus Achmea beheerd. Daarnaast wordt sinds 2012 het uitsluitingsbeleid ook toegepast op de Syntrus Achmea Global High Yield Pool en de Syntrus Achmea Geldmarkt Fonds.

Engagement

Het doel van engagement is om ondernemingen waarin het fonds belegd, aan te sporen tot beter gedrag en om aandeelhouderswaarde te creëren. Aan de hand van thema's gaat het fonds de dialoog aan met ondernemingen. In 2012 stonden twee nieuwe thema's centraal, 'Schaliegas en schalie olie' en 'Verantwoord ketenbeheer soja'. Daarnaast lopen er nog engagementzaken op thema's als 'Global Compact schendingen mensenrechten' en 'Eco-efficiëntie in de metaal- en cementindustrie'. Ondernemingen die slecht scoren op deze thema's worden aangespoord om hun gedrag te verbeteren. In het halfjaarverslag Verantwoord Beleggen staan de namen van ondernemingen vermeld waarmee engagement trajecten zijn opgezet. Dit verslag wordt geplaatst op de website van het fonds.

Corporate governance

Corporate governance en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen vormt een onderdeel van het verantwoord beleggen beleid.

Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen

Het fonds is een wereldwijde aandelenbelegger en heeft er voor gekozen het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen over te dragen aan Syntrus Achmea Vermogensbeheer. Op deze wijze is het fonds in staat wereldwijd te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarin door het fonds wordt belegd. Syntrus Achmea maakt bij het uitoefenen van het stemrecht gebruik van de stemanalyses en stemadviezen van het bureau Institutional Shareholder Services (ISS). ISS houdt rekening met de internationale geaccepteerde corporate governance codes zoals die van de OECD en International Corporate Governance Netwerk (ICGN). Daarnaast houdt ISS voor iedere afzonderlijke markt rekening met lokale wet- en regelgeving en heersende corporate governance codes.

Verantwoording stemactiviteiten

Het fonds stemde in 2012 op 628 aandeelhoudersvergaderingen, waarbij 8245 agendapunten de revue passeerden. In 2012 werd in ongeveer 9% van alle agendapunten tegen het management gestemd. Ook dit jaar ging het hier vooral om de benoeming van bestuurders van ondernemingen (niet onafhankelijk waar dit wel geëist of gewenst is) en beloningsstructuren (excessief, onvoldoende toegelicht of niet transparant genoeg). Op aandeelhoudersresoluties over milieu, sociale en governance kwesties werd ook relatief vaak (meer dan de helft van de gevallen) tegen management gestemd. Het fonds publiceert op haar website hoe zij heeft gestemd per aandeelhoudersvergadering. Tevens plaatst het fonds elk kwartaal een verslag op de website met vermelding van stemactiviteiten en actuele ontwikkelingen op het gebied van corporate governance.

Rapportage

Het fonds rapporteert elk half jaar op haar website over het gevoerde verantwoord beleggen beleid. Tevens heeft het fonds een aantal documenten op de website geplaatst zoals het verantwoord beleggen beleid, uitsluitingsbeleid en stembeleid.

Class actions

Het fonds heeft dit jaar niet deelgenomen aan juridische procedures. Het fonds maakte in 2012 wel gebruik van class actions filing. Dit geldt met name voor juridische procedures die in de Verenigde Staten zijn gevoerd. Indien de uitkomst van de juridische procedure bestaat uit een schadevergoeding, of wanneer het tot een schikking is gekomen waarbij een vergoeding is vast komen te staan, dan kunnen alle beleggers die tot de class behoren hier aanspraak op maken. De schadevergoeding wordt pro rata verdeeld over de beleggers die een claim form hebben ingediend. Hiervoor moet het fonds kenbaar maken dat zij in de betreffende onderneming belegt of belegde. Dit proces wordt automatisch gestart door de bewaarder. De opbrengsten worden automatisch bijgeschreven op de rekening van het pensioenfonds.

3.10 Vooruitzichten voor 2013

Over het jaar 2012 lieten vrijwel alle beleggingscategorieën goede tot zeer goede rendementen zien als gevolg van een stabilisatie van de Europese schulden crisis, gemiddeld genomen zeer gezonde bedrijfsbalansen, een aanhoudend ruim monetair beleid (in onder andere de VS, het Verenigd Koninkrijk en de Eurozone), en anticipatie op geleidelijk aan wat hogere economische groei buiten de Eurozone. Een herhaling van dergelijke rendementen in 2013 lijkt minder waarschijnlijk nu renteniveaus en risicopremies verder zijn gedaald.

2013 wordt naar verwachting een jaar waarin de wereldeconomie wederom een aantal stappen zet bij het wegwerken van de erfenissen van de crisis, iets wat vooral het rendement op aandelen zal kunnen ondersteunen. Een zekerheid is dit echter niet. Zo staan er in 2013 diverse uitdagingen voor de deur. Begin 2013 is er weliswaar een akkoord gekomen over het begrotingsravijn ("fiscal cliff") in de VS, er zal ook een akkoord moeten komen over door te voeren bezuinigingen en over het schuldenplafond ("debt ceiling") in de VS.

Ook ten aanzien van de Europese schulden crisis dienen er nog een aantal hobbels genomen te worden. Zo staan er in het eerste kwartaal van 2013 verkiezingen in Italië voor de deur en later in het jaar in Duitsland. Daarnaast wordt binnen het Verenigd Koninkrijk steeds meer getwijfeld of men nog wel lid van de EU wil blijven. Het is nu de vraag of de Europese burger nog in één Europa gelooft. Ook ten aanzien van de voornemens om tot een meer federaal Europa te komen, zullen de plannen tijdig en correct geïmplementeerd moeten worden. Al met al zijn er in 2013 veel uitdagingen op politiek gebied.

Het eventueel uitblijven van oplossingen in de VS, anti-euro verkiezingsuitslagen en implementatiefouten op politiek en monetair beleidsvlak zullen zijn weerslag hebben op het vertrouwen. Dit kan er voor zorgen dat het positieve momentum van 2012 teniet wordt gedaan.

3.11 Risicoparagraaf

Het Financieel Toetsingskader (FTK) voor pensioenfondsen is een onderdeel van de Pensioenwet. De regelgeving van het FTK werkt de economische risico's voor pensioenfondsen verbonden aan onder meer aandelen, valuta's en rente uit. Het vertaalt deze naar vereiste reserveposities en dekkingsgraden. Hiermee worden pensioenfondsen gedwongen te overwegen welk totaal risiconiveau ze kunnen of willen accepteren. Het fonds zet, binnen de kaders van het geformuleerde risicobeleid, in op maximalisatie van het rendement op het vermogen. Bij de analyses en afwegingen wordt het pensioenfonds geadviseerd door Syntrus Achmea.

Actuariële risico's

Door toepassing van de prognosetafels AG 2012-2062 met adequate correcties voor ervaringssterfte wordt gereserveerd voor een in de toekomst verwachte verbetering van de overlevingskansen (langlevens risico). Overige relevante actuariële risico's waar rekening mee wordt gehouden zijn het overlijdensrisico (kortlevens risico) en het arbeidsongeschiktheidsrisico's.

Renterisico

Renterisico is het risico dat een rentebeweging de financiële situatie van het pensioenfonds negatief beïnvloedt. Dit risico bestaat doordat beleggingen en verplichtingen niet in dezelfde mate gevoelig zijn voor rentebewegingen. Het fonds heeft dit renterisico niet afgedekt waardoor de ontwikkeling van de dekkingsgraad gevoelig is voor rentebewegingen. Het bestuur van het fonds heeft verschillende malen het beleid ten aanzien van het afdekken van het renterisico heroverwogen. Gezien het (huidige) lage renteniveau is het bestuur van mening dat het moment om het renterisico af te dekken niet gunstig is.

Inflatierisico

Inflatierisico is het risico dat inflatie de waarde van de beleggingen aantast in termen van koopkracht. Het inflatierisico kan worden verkleind door meer inflatiegevoelige beleggingen in de portefeuille op te nemen. Keerzijde daarvan is dat zulke inflatiegevoelige beleggingen de kans kunnen vergroten dat het fonds niet aan haar nominale pensioenverplichtingen kan voldoen.

Valutarisico

Valutarisico is het risico dat wisselkoersschommelingen de waarde van een belegging beïnvloeden. Dit risico is voor het fonds relatief beperkt, aangezien het grootste gedeelte van de beleggingsportefeuille bestaat uit in euro's genoteerde waarden. Het resterende valutarisico naar de Amerikaanse Dollar, Britse Pond, Japanse Yen en Zwitserse Frank wordt voor 75% afgedekt. Voor high yield wordt het dollar risico voor 100% afgedekt binnen de pool.

Aandelen- en onroerend goed risico

Dit is voornamelijk het koersrisico van beleggingen in de verschillende onroerend goed- en aandelenmarkten. Door dit risico te lopen wordt op de lange termijn naar verwachting een extra rendement gehaald dat het fonds gebruikt om aan haar doelstellingen te voldoen. Dit risico wordt beheerst doordat in de uitvoering wordt gezorgd voor een goede selectie van aandelen en spreiding over regio's en sectoren. Met het risico dat uiteindelijk overblijft wordt rekening gehouden in de ALM-studie.

Tegenpartij-/kredietrisico

Het risico dat de tegenpartij niet (meer) aan zijn verplichtingen kan voldoen, bijvoorbeeld door liquiditeits- of solvabiliteitsproblemen. Om dit risico te beheersen worden de tegenpartijen nauwgezet geselecteerd. Daarnaast worden transacties over meerdere aanbieders gespreid en wordt in sommige gevallen onderpand geëist.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat een belegging niet tijdig tegen een redelijke prijs kan worden geliquideerd. Ook dit risico wordt beheerst doordat de vermogensbeheerder de beleggingsportefeuille op zo een manier opzet dat het naar verwachting aan de liquiditeitsbehoefte van het fonds kan voldoen. Daarom is bijvoorbeeld een groot deel van de portefeuille belegd in effecten die worden verhandeld op openbare, gereguleerde markten. Ook zijn eisen gesteld aan de minimale marktkapitalisatie van effecten.

Operationele risico's

Het fonds beheerst operationele risico's zoveel mogelijk door eisen te stellen aan haar dienstverleners. Daarbij kan worden gedacht aan regels voor procuratie, functiescheiding, 'chinese walls', enzovoort.

Z-score

Op 24 april 1998 is de 'Vrijstellingsregeling Wet Bedrijfspensioenfondsen' officieel in werking getreden. Deze regeling is uitgevaardigd door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en heeft als belangrijkste doel ondernemingen vrijstelling te verlenen van de verplichtstelling van deelname aan een bedrijfstakpensioenfonds indien de beleggingsperformance van het fonds ontoereikend is. Op basis van artikel 5 lid 1a Vrijstellingsregeling moet vrijstelling worden verleend als uit de performancetoets blijkt dat het feitelijk behaalde beleggingsrendement van het bedrijfspensioenfonds in negatieve zin afwijkt van het rendement van de door het fonds vastgestelde normportefeuille. Volgens de vrijstellingsregeling zal de performancetoets worden toegepast over de periode 2008 tot en met 2012. Indien de uitkomst van de performancetoets lager is dan 0, kan een werkgever vanaf 1 januari 2013 een verzoek indienen tot vrijstelling van deelname. Over 2012 is een z-score behaald van 0,09. De performancetoets over de periode januari 2008 tot en met december 2012 bedraagt 1,27. Daarmee blijft de performancetoets boven de minimumgrens van 0.

3.12 Kosten uitvoering Vermogensbeheer

In april 2011 bracht de Autoriteit Financiële Markten (AFM) het rapport "Kosten pensioenfondsen verdienen meer aandacht" uit. Hierin wordt gepleit voor een helder en transparant inzicht in de kosten die pensioenfondsen maken. In deze rapportage is onder andere aandacht voor kosten op het gebied van vermogensbeheer.

De Pensioenfederatie heeft dit concreet gemaakt in november 2011 in de vorm van 'aanbevelingen over het afleggen van verantwoording over de kosten'. In dit jaarverslag over 2012 zijn deze aanbevelingen gevolgd. Vanaf 2012 worden de gemaakte kosten, zoals hieronder opgenomen ook aan de toezichthouder (DNB) gerapporteerd.

De kosten van fiduciar management en vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de volgende kosten componenten:

x €1.000

Kosten per beleggingscategorie	Beheerkosten	performance gerelateerde kosten	Transactie- kosten	Totaal
Vastgoed	493			493
Aandelen	98	0	68	166
Private equity	28			28
Vastrentende waarde4n	168		511	679
Commodities	24			24
Overige beleggingen	5		2	7
Totale kosten excl kosten overlay	816	0	581	1.397
Kosten overlay			17	17
totale kosten incl kosten overlay	816	0	598	1.414
Overige vermogensbeheerkosten				
Kosten vermogensbeheer en bestuursbureau	695			695
Kosten fiduciair beheer	86			86
Bewaarloon	38			38
Overige kosten	4			4
Totale overige vermogensbeheerkosten	823			823
Totale kosten vermogensbeheer				2.237

De kosten van bewaarloon betreffen de kosten van het in bewaargeving van effecten bij de custodian en de kosten voor het aanhouden van bankrekeningen.

Overige kosten zijn de kosten die zijn gemaakt voor het verantwoord beleggen beleid. Hieronder valt corporate governance, screening en uitsluiting van posities op basis van dit beleid.

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht, maar deze zich uiten in het verschil tussen de bied- en laat-spread. Daarnaast is het bij participatie in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten zijn gemaakt, daarvoor is een schatting gemaakt van de 'turn-over' in de portefeuille en op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt zijn de kosten bij benadering bepaald.

De totale kosten over 2012 bedragen €2.236.945. Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen zijn de kosten 0,392%. Hiervan zijn de geschatte transactiekosten 0,164% van het gemiddeld belegd vermogen.

De kosten in voorgaande tabel omvatten naast de kosten, zoals gerapporteerd in de jaarrekening ook een uitsplitsing 'onzichtbare kosten' voor beheer van onderliggende beleggingsfondsen, waarvan kosten zijn verwerkt in het beleggingsrendement en de schatting van kosten van de individuele transacties. In de jaarrekening worden alleen (directe) kosten getoond die het fonds op factuurbasis betaalt aan de tegenpartijen, waardoor deze cijfers niet aansluiten. Het doel van deze tabel is om extra inzicht te verschaffen in lijn met het rapport van de AFM en de Pensioenfederatie.

4 Uitvoering van de pensioenregeling

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste kenmerken van de pensioenregeling van het fonds. Daarnaast komen de wijzigingen in statuten en reglementen die in 2012 zijn doorgevoerd aan de orde.

4.2 De pensioenregeling

Het fonds kent twee pensioenregelingen: een pensioenregeling voor deelnemers geboren na 1949 (de regeling 2006) en een pensioenregeling voor deelnemers geboren voor 1950 (de regeling 2001). In deze paragraaf worden allereerst de belangrijkste algemene kenmerken van beide pensioenregelingen toegelicht. Daarna volgt een toelichting op de belangrijkste specifieke kenmerken van de regeling 2006 en van de regeling 2001.

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een middelloonregeling.

Toetredingsleeftijd

Een werknemer die in dienst is bij een werkgever die is aangesloten bij het fonds, neemt verplicht deel aan de pensioenregeling. De deelname gaat in op de eerste dag van de maand waarin de werknemer 20 jaar wordt.

Pensioengevend loon

Het pensioengevend loon is het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen, met uitzondering van:

- uitkeringen en verstrekking op grond van de WAO, WIA, WW en door de werkgever verstrekte aanvullingen daarop;
- het genot van een door de werkgever beschikbaar gestelde auto;
- het loon over de periode vanaf de eerste dag van de maand waarin de deelnemer 65 jaar wordt.

Franchise

De franchise is een bedrag dat het bestuur jaarlijks voor het daarop volgende kalenderjaar vaststelt. De franchise wordt in beginsel jaarlijks geïndexeerd op basis van de ontwikkeling van de lonen in de CAO voor de Tandtechniek.

Pensioengrondslag

De pensioengrondslag is het pensioengevend loon verminderd met de franchise.

Partnerpensioen

Het partnerpensioen bedraagt 70% van het te behalen ouderdompensioen.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen bedraagt voor elk kind 20% van het partnerpensioen.

ANW-pensioen

De nabestaande van een deelnemer heeft in aanvulling op het partnerpensioen recht op een ANW-pensioen, indien hij/zij geboren is in of na 1950 én geen ongehuwd kind dan wel een niet als partner geregistreerd kind onder de 18 jaar heeft en niet voor ten minste 45% arbeidsongeschikt is. De hoogte van het ANW-pensioen bedraagt € 7.740,- (bedrag 2012). De nabestaande van een parttime deelnemer krijgt een uitkering naar rato van het parttime percentage.

Regeling 2006 (deelnemers geboren na 1949)

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd is 65 jaar.

Franchise

De franchise voor 2012 bedraagt € 10.854, -.

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

Per jaar bouwt de deelnemer 2,05% van de pensioengrondslag op aan pensioen.

Uitruilmogelijkheden

De (gewezen) deelnemer heeft het recht om - bij beëindiging van de deelneming en op de pensioneringsdatum - een deel van het ouderdomspensioen uit te ruilen in (een hoger) partnerpensioen. Op de pensioneringsdatum heeft de (gewezen) deelnemer het recht zijn partnerpensioen geheel of gedeeltelijk om te ruilen in een hoger ouderdomspensioen. Daarnaast kan de (gewezen) deelnemer het ouderdomspensioen eerder laten ingaan of variëren in de hoogte daarvan.

Overgangsmaatregelen

Deelnemers geboren tussen 1950 en 1985, die onafgebroken deelnemer waren sinds 31 december 2005, krijgen onder voorwaarden een verhoging van de aanspraak ouderdomspensioen en partnerpensioen over verleden diensttijd. Deze aanspraak geldt tot aan het niveau van de fiscale regelgeving. De in te kopen aanspraak is gemaximeerd. De inkoop vindt tijdsevenredig plaats tot en met 31 december 2020 óf tot de eerder gelegen pensioneringsdatum.

Regeling 2001 (deelnemers geboren vóór 1950)

Pensioenleeftijd

De pensioenleeftijd is 60 jaar.

Franchise

De franchise voor 2012 bedraagt € 15.353, -.

Opbouwpercentage ouderdomspensioen

Per jaar wordt 2,00% van de pensioengrondslag opgebouwd aan pensioen.

Opbouwpercentage prepensioen

Het opbouwpercentage prepensioen bedraagt 2,25% van het pensioengevend loon.

Prepensioen

Het prepensioen is gelijk aan de som van de jaarlijks vastgestelde pensioengevende lonen (inclusief eventueel verleende toeslagen) vermenigvuldigd met het opbouwpercentage.

Uitruilmogelijkheden

De (gewezen) deelnemer kan op pensioneringsdatum zijn ouderdomspensioen uitruilen in een hoger prepensioen en andersom. De (gewezen) deelnemer kan zijn prepensioen eerder (of later) laten ingaan, tot maximaal de 55-jarige leeftijd. De (gewezen) deelnemer kan in plaats van op de pensioneringsdatum ook op de pensioendatum zijn partnerpensioen geheel of gedeeltelijk uitruilen in een hoger ouderdomspensioen. De (gewezen) deelnemer heeft niet de mogelijkheid zijn ouderdomspensioen te vervroegen.

4.3 Wijzigingen statuten en reglementen

Het bestuur heeft in 2012 besloten om de statuten van het fonds te wijzigen. De gewijzigde statuten zijn met het verlijden van de notariële akte op 10 januari 2013 van kracht. In 2012 heeft het bestuur besloten om het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement te wijzigen.

Statuten

De onderstaande wijzigingen zijn per 10 januari 2013 ingegaan.

- Aan artikel 6 is een lid toegevoegd, waarin werkgevers worden verplicht om gegevens van alle werknemers aan te leveren via Pensioenaangifte (elektronisch).
- In verband met de gewijzigde benoemings- en ontslagprocedure van bestuursleden, het laten vervallen van de functie van tweede voorzitter en de toevoeging van de mogelijkheid dat het bestuur bevoegdheden aan een bestuurlijke commissie mandateert wijzigden de artikelen 8, 9, 11.
- Artikel 22 en artikel 26 zijn tekstueel gewijzigd.

Uitvoeringsreglement

- In artikel 7 is een bepaling opgenomen dat de werkgever een verzoek tot aanpassing van de voorschotpremie kan doen bij wijziging van het werknemersbestand gedurende het jaar en aan artikel 7 is een toevoeging gedaan waaruit blijkt dat het pensioenfonds ook na 6 maanden premiecorrecties mag uitvoeren. Deze wijziging is per 1 juli 2012 ingegaan.
- In artikel 9 is de verplichting voor de werkgever opgenomen om wijziging van de bedrijfsactiviteiten aan het pensioenfonds te melden. Deze wijziging is sinds 1 oktober 2012 van kracht.
- In verband met het bestuursbesluit om de mogelijkheid tot het aanbieden van een aanvullende pensioenverzekering te laten vervallen wijzigden de artikelen 1, 3, 5, 14, 27, 30 en 35. Deze wijziging is sinds 1 januari 2013 van kracht.
- Vanwege het opnemen van de maatstaf voor toeslagverlening in het uitvoeringsreglement, wijzigde artikel 14. Deze wijziging is per 1 januari 2013 ingegaan.

Pensioenreglement

De onderstaande wijzigingen zijn per 1 januari 2013 ingegaan.

- In verband met de wijziging van de uurfranchise werd artikel 1 gewijzigd.
- Omdat het pensioenreglement niet duidelijk was voor wat betreft de einddatum premievrije opbouw bij arbeidsongeschiktheid, werden de artikelen 23 en 24 gewijzigd. De premievrije opbouw vindt plaats tot de eerste dag van de maand waarin betrokkene 65 jaar wordt.
- Omdat cao-partijen hebben besloten dat de dienstbetrekking niet langer beëindigd hoeft te worden in geval van vervroegde pensionering of deeltijdpensioen vanaf de 60-jarige leeftijd en dat de pensioenopbouw voortgezet wordt zolang er doorgewerkt wordt, zijn de artikelen 2 en 41 gewijzigd.
- In het pensioenreglement zijn de nieuwe uitruil- en afkoopfactoren opgenomen. Hierdoor wijzigden het artikel 32 tot en met 42.
- In verband met het vervallen van de mogelijkheid tot het aanbieden van een aanvullende pensioenregeling wijzigden artikel 51, 52 en 53.
- Cao-partijen hebben besloten de pensioenregeling voor deelnemers geboren na 1949 vanaf 1 januari 2013 aan te passen. De pensioenleeftijd wordt verhoogd naar 67 jaar en het opbouwpercentage wordt verlaagd. De nieuwe pensioenregeling is vastgelegd in een nieuw pensioenreglement. Vanwege de duidelijkheid is besloten om met ingang van 2013 met twee pensioenreglementen te werken; een pensioenreglement voor deelnemers geboren na 1949 en een pensioenreglement voor deelnemers geboren voor 1950.

4.4 Slotopmerkingen

In hoofdstuk 8 publiceren wij de jaarrekening met de financiële gegevens over het boekjaar 2012.

Tot slot bedanken wij iedereen die in het verslagjaar heeft bijgedragen aan het goed functioneren van de stichting.

De Meern, 17 juni 2013.

Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek,

H. Hofstee, voorzitter

P.C.M. Duijndam, secretaris

5 Verantwoordingsorgaan

5.1 Oordeel 2012

5.1.1 Algemeen

Het verantwoordingsorgaan van het fonds is met ingang van 1 januari 2008 ingesteld. Op basis van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance) van de Stichting van de Arbeid heeft het bestuur de werkwijze van het verantwoordingsorgaan in een reglement vastgelegd. Er zijn afspraken gemaakt over welke informatie het verantwoordingsorgaan ontvangt, de frequentie van het overleg met het bestuur en de te behandelen onderwerpen.

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Tevens legt het bestuur verantwoording af over de naleving van de Principes voor goed pensioenfondsbestuur zoals vastgesteld door de Stichting van de Arbeid op 16 december 2005.

Het verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, alsmede over beleidskeuzes voor de toekomst. Het verantwoordingsorgaan legt zijn oordeel ten minste één maal per jaar schriftelijk vast. Dit oordeel wordt, samen met de reactie van het bestuur daarop, bij voorkeur opgenomen in het jaarverslag waar het oordeel betrekking op heeft, dan wel uiterlijk in het eerstvolgende jaarverslag, en wordt op korte termijn geplaatst op de website van het fonds.

Het verantwoordingsorgaan heeft een adviesrecht ten aanzien van:

- het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het verantwoordingsorgaan;
- de vorm, inrichting en samenstelling van het interne toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Het verantwoordingsorgaan heeft in het kader van haar taakuitoefening kennis genomen van de statuten en reglementen, de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (2012), diverse nota's betreffende het beleggingsbeleid in 2012, de nota's inzake toeslagverlening en premie- en franchisevaststelling, het crisisplan en de notulen van de bestuursvergaderingen uit 2012. Tevens heeft het verantwoordingsorgaan in het kader van haar taakuitoefening kennis genomen van het jaarverslag en de jaarrekening 2012.

Het verantwoordingsorgaan heeft geen gebruik gemaakt van haar recht op overleg met de externe actuaris en de externe accountant.

5.1.2 Bevindingen

Op 5 juni 2013 is het verantwoordingsorgaan bijeen geweest om een oordeel te vormen over het bestuursbeleid in 2012. Het verantwoordingsorgaan heeft de volgende bevindingen:

Wet- en regelgeving, (wijzigingen van) statuten en reglementen

Premiebeleid

Toeslagbeleid

Beleggingsbeleid (inclusief Corporate Governance en Verantwoord Beleggen)

5.1.3 Oordeel

Het verantwoordingsorgaan is van oordeel dat:

- het bestuur afdoende informatie aan het verantwoordingsorgaan heeft verstrekt om zich een oordeel te vormen;
- het handelen van het bestuur in 2012 in overeenstemming is geweest met de statuten en reglementen;
- het bestuur in 2012, binnen de mogelijkheden die het bestuur heeft, een goed en verantwoord beleid heeft gevoerd;
- het bestuur logische beleidskeuzes voor de toekomst heeft gemaakt.

5.1.4 Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan doet de volgende aanbevelingen:

De Meern, 5 juni 2013

Namens het verantwoordingsorgaan van de Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek,

M.H. Pijffers
G.B.T. Stroot

5.2 Reactie bestuur

Tijdens een gezamenlijke vergadering met het verantwoordingsorgaan op 7 juni 2013 heeft het bestuur van het fonds kennis genomen van de bevindingen van het verantwoordingsorgaan over het handelen van het bestuur in 2012 en van de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur constateert dat het verantwoordingsorgaan op verantwoorde en professionele wijze het beleid van het bestuur onder de loep heeft genomen. De bevindingen en aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan zijn van grote waarde voor het bestuur en voor het fonds. Het bestuur is tevreden met het oordeel van het verantwoordingsorgaan. Het bestuur neemt de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan over en gaat daar mee aan de slag.

6 Deelnemersraad

6.1 Inleiding

De deelnemersraad is in 2012 vijfmaal bijeen gekomen en heeft tweemaal gezamenlijk vergaderd met het bestuur van het fonds. De deelnemersraad heeft het bestuur over een groot aantal onderwerpen geadviseerd en heeft in het verslagjaar diverse malen met het bestuur van gedachten gewisseld over zaken die nu en in de toekomst van belang (kunnen) zijn voor deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers.

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de belangrijkste onderwerpen die in 2012 aan de orde zijn gekomen. De deelnemersraad heeft in 2012 vijfmaal vergaderd en heeft tweemaal gezamenlijk vergaderd met het bestuur van het fonds. De deelnemersraad heeft het bestuur over een groot aantal onderwerpen geadviseerd en heeft in het verslagjaar diverse malen met het bestuur van gedachten gewisseld over zaken die nu en in de toekomst van belang (kunnen) zijn voor deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers.

In dit hoofdstuk wordt verslag gedaan van de belangrijkste onderwerpen die in 2012 aan de orde zijn gekomen.

6.2 Verslag

6.2.1 Jaarverslag 2011

De deelnemersraad heeft het jaarverslag van het fonds over het boekjaar 2011 in de vergadering van de 4 juni 2012 besproken. De deelnemersraad heeft het bestuur geadviseerd het jaarverslag 2011 goed te keuren en vast te stellen.

6.2.2 Toeslagverlening

Het adviseren over de hoogte van de jaarlijkse toeslagverlening is een belangrijk onderwerp voor de deelnemersraad. Gezien de moeilijke financiële situatie waarin het fonds verkeert, heeft de deelnemersraad het bestuur in 2012 positief geadviseerd over het voorgenomen besluit om per 1 januari 2013 geen toeslag te verlenen aan deelnemers, gepensioneerden en gewezen deelnemers.

De deelnemersraad heeft in het verslagjaar wederom zijn zorg uitgesproken over de indexatieachterstand die de (gewezen) deelnemers en gepensioneerden in de loop der jaren hebben opgelopen. De deelnemersraad heeft er bij het bestuur van het fonds op aangedrongen om een overzicht over het verloop van de indexatie vanaf het jaar 2002 op de website te publiceren.

6.2.3 Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN)

De ABTN beschrijft de financiële opzet van het fonds en de grondslagen waarop deze berust. De deelnemersraad heeft kennisgenomen van de belangrijkste wijzigingen en toevoegingen (zowel inhoudelijk als tekstueel) in de ABTN 2012. De belangrijkste wijzigingen betroffen het opnemen van het financieel crisisplan in de ABTN (bijlage), de procedure voor de jaarlijkse premiestelling, het beleid met betrekking tot het bepalen van de flexibiliserings- en afkoopfactoren en de berekeningsmethodiek voor de vereiste dekkingsgraad.

De deelnemersraad heeft het bestuur geadviseerd om de ABTN 2012, behoudens het financieel crisisplan, goed te keuren en vast te stellen. De deelnemersraad heeft een voorwaardelijk positief advies uitgebracht over het financieel crisisplan.

6.2.4 Financieel crisisplan 2012

In april 2012 heeft het bestuur van het fonds het financieel crisisplan behandeld. Omdat het financieel crisisplan vóór 1 mei bij DNB moest zijn, heeft het bestuur van het fonds de deelnemersraad schriftelijk om advies gevraagd. Op verzoek van de deelnemersraad is er een extra vergadering georganiseerd waarin ondermeer de inhoud en totstandkoming van het financieel crisisplan zijn toegelicht. De deelnemersraad heeft besloten om een voorwaardelijk positief advies uit te brengen. De redenen en overwegingen die tot dit besluit hebben geleid, heeft de deelnemersraad in een brief aan het bestuur uiteengezet. De gezamenlijke vergadering met het bestuur heeft niet tot herziening van het advies geleid.

6.2.5 Beleggingen

Gedurende het jaar wordt de deelnemersraad op de hoogte gehouden van de financiële positie van het fonds. Ook in het verslagjaar 2012 vormden de kwartaalrapportages over beleggingen en de dekkingsgraad van het fonds een vast agendapunt.

De verklaring beleggingsbeginselen 2012 (bijlage bij de ABTN) is op enkele punten tekstueel geactualiseerd.

6.2.6 Goed pensioenfondsbestuur

De deelnemersraad heeft kennis genomen van het communicatiebeleidsplan 2011-2013 en van het communicatiejaarplan 2012 van het fonds.

De deelnemersraad heeft kennisgenomen van de opdracht die het bestuur heeft verstrekt aan de visitatiecommissie om het functioneren van het bestuur kritisch te bezien. Een vertegenwoordiging van de deelnemersraad heeft in november 2012 gesproken met de leden van de visitatiecommissie. Het rapport van de visitatiecommissie was aan het einde van het verslagjaar nog niet beschikbaar.

Het bestuur heeft de deelnemersraad laten weten dat zij jaarlijks een zelfevaluatie houdt. Het verslag van deze zelfevaluatie van het bestuur wordt niet met de deelnemersraad besproken.

6.2.7 Statuten en reglementen

De deelnemersraad heeft het bestuur in 2012 positief geadviseerd over de voorgenomen besluiten om wijzigingen in de statuten en in het uitvoerings- en pensioenreglement van het fonds door te voeren. Deze wijzigingen staan beschreven in paragraaf 4.3 van het jaarverslag.

6.2.8 Herstelplan

Het bestuur heeft in 2009 een geïntegreerd herstelplan voor het fonds opgesteld voor zowel de korte als de lange termijn. Dit herstelplan is nodig om de financiële positie en de dekkingsgraad van het fonds op termijn op het vereiste niveau te krijgen. Ook in 2012 heeft de deelnemersraad zich regelmatig laten informeren over de ontwikkeling van de dekkingsgraad en over de stand van zaken met betrekking tot de voortgang van het herstelplan.

Uit de evaluatie van het herstelplan in februari 2012, is gebleken dat zonder extra maatregelen noch herstel op korte termijn noch herstel op lange termijn te verwachten valt. Het bestuur heeft geconstateerd dat korten van de pensioenen onvermijdelijk is om de dekkingsgraad van het fonds in 2013 op de minimum vereiste dekkingsgraad te brengen. Het bestuur is daarom voornemens om per 1 april 2013 7% te korten. De deelnemersraad betreurt het bestuursbesluit tot korting van de pensioenen, maar ziet geen andere mogelijkheden om tot herstel te komen, ook niet door de maatregelen die door de deelnemersraad in het verleden zijn voorgesteld. Een verhoging van de premie zou de lasten eenzijdig bij de actieve deelnemers neerleggen; dit zou in tegenspraak zijn met de grote waarde die de deelnemersraad hecht aan evenwichtige belangenbehartiging. De deelnemersraad heeft het bestuur daarom positief geadviseerd over het voorgenomen besluit om per 1 april 2013 over te gaan tot een ongedifferentieerde korting van 7% op de pensioenen.

6.2.9 Maatregelen 2013

De deelnemersraad heeft kennisgenomen van het besluit van de cao-partijen in de tandtechniek om, voor deelnemers geboren na 1949, het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen te verlagen van 2,05% naar 1,9% en de pensioenleeftijd met ingang van 1 januari 2013 te verhogen naar 67 jaar. De werkgevers zullen de tijdelijke premieverhoging van 1,5% voor hun rekening nemen. De deelnemersraad is verheugd over het feit dat werkgevers de premieverhoging voor hun rekening nemen. De deelnemersraad is echter bezorgd over de praktische uitwerking van de verhoging van de pensioenleeftijd.

6.2.10 Interne aangelegenheden

In het verslagjaar heeft de heer Van Dijk zijn functie als voorzitter van de deelnemersraad neergelegd. De heer Van Dijk blijft overigens wel lid van de deelnemersraad.

De deelnemersraad heeft de heer Stroot verkozen als voorzitter en de heer Pijffers is verkozen als secretaris van de deelnemersraad.

De deelnemersraad heeft zijn bezorgdheid uitgesproken over de continuïteit van de bezetting van de deelnemersraad. In het verslagjaar heeft de deelnemersraad laten onderzoeken of de mogelijkheden om kandidaten voor de deelnemersraad te benoemen, verruimd kunnen worden. De deelnemersraad heeft echter moeten constateren dat de Pensioenwet die ruimte niet biedt.

De deelnemersraad is verheugd dat de campagne voor nieuwe leden, resultaat heeft gehad. In het verslagjaar heeft de deelnemersraad een nieuw lid mogen verwelkomen.

De deelnemersraad is lid geworden van de Vereniging Platform Deelnemersraden.

De deelnemersraad bedankt het bestuur voor de constructieve en transparante manier van samenwerking.

De Meern, 5 juni 2013

G.B.T. Stroot,
Voorzitter

7 Visitatiecommissie

7.1 Bevindingen

In 2012 heeft de visitatiecommissie bestaande uit mevrouw P.A. de Bruijn en de heren J.H.M. van de Vall en E.E. Hagen, het tweede visitatierapport uitgebracht. Hiermee wordt verslag uitgebracht van een algemene visitatie bij de Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek. De visitatie heeft betrekking op de jaren 2009, 2010, 2011 en een deel van 2012.

Overeenkomstig de door het bestuur van het fonds aan Stichting Intern Toezicht Pensioenen verleende opdracht tot een visitatie heeft de visitatiecommissie, overeenkomstig de aanbevelingen van de Stichting van de Arbeid inzake goed pensioenfondsbestuur, het functioneren van (het bestuur van) het fonds kritisch gezien.

Bij het uitvoeren van de visitatieopdracht hebben de visiteurs de volgende taken vervuld:

- Het beoordelen van de beleids- en bestuursprocedures en –processen en de checks en balances binnen het pensioenfonds;
- Het beoordelen van de wijze waarop het bestuur het pensioenfonds aanstuurt;
- Het beoordelen van de wijze waarop het bestuur omgaat met de risico's op de langere termijn.

Bij de visitatie hebben de visiteurs zich geconcentreerd op de volgende gebieden:

- Besluitvorming;
- Financieel;
- Beleggingen;
- Communicatie;
- Procedures;
- Riskmanagement.

De werkwijze van de visitatiecommissie bestaat uit een bestudering van de binnen het fonds beschikbare documentatie.

In aanvulling op het documentenonderzoek heeft de visitatiecommissie gesprekken gevoerd met het voltallige bestuur van het fonds, de fondsmanager en de bestuursadviseur, met een delegatie van de deelnemersraad en met het voltallige verantwoordingsorgaan.

Algemene indruk

De indruk van de visitatiecommissie is dat dit pensioenfonds aandacht dient te besteden aan een aantal wezenlijke bestuursaspecten. Op basis van de documentatie en de gevoerde gesprekken is de visitatiecommissie van mening dat het bestuur van het pensioenfonds de zaken op papier weliswaar redelijk op orde heeft, maar dat in de praktijk de checks en balances duidelijk verbeterd kunnen worden. Dit geldt in het bijzonder ten aanzien van de beleggingen. Voorts baart de aangetroffen houding en mentaliteit van het bestuur en de overige commissies de visitatiecommissie zorgen. Tegen de zin van communicatie alsook van een zorgvuldige inrichting van het risicomanagement wordt sceptisch aangekeken. Het verantwoordingsorgaan heeft een bijzonder minimalistische opvatting van de eigen rol. De 'tone at the top' verdient bovengemiddelde aandacht.

Belangrijkste aanbevelingen

- Voordragende organisaties moeten worden gestimuleerd om er voor te zorgen, dat er ook in de (nabije) toekomst nieuwe bestuursleden benoemd kunnen worden;
- De deelnemersraad moet een representatieve vertegenwoordiging krijgen van actieven en gepensioneerden;
- De deelnemersraad moet, na een statutenwijziging, ook leden in hun midden kunnen opnemen die geen lid zijn van werknemersorganisaties, waardoor al lang bestaande vacatures adequaat kunnen worden ingevuld;
- Vastleggen en er zorg voor dragen dat het directe vastgoed in de portefeuille jaarlijks wordt getaxeerd;

- Vastleggen van de puur adviserende rol van de beleggingsadviescommissie door middel van een reglement en hier ook naar handelen;
- Agenderen van de kwartaalrapportages vermogensbeheer en de maandrapportages in de bestuursvergadering;
- Wanneer visievorming essentieel is voor besluitvorming door het bestuur, dient deze visie ook vastgelegd te worden in notulen of andere stukken, zodat de achtergrond van besluitvorming getraceerd kan worden;
- Op korte termijn herijken van het strategische beleggingsbeleid gezien de afkeuring door DNB van de eerder voorgestane route en hierbij met name aandacht schenken aan de afdekking van het renterisico, daar dit risicoverlagend werkt;
- Bewaren van een constructieve opstelling met DNB en ervoor zorgen dat DNB in een vroeg stadium is aangehaakt bij strategische beleidsvoornemens;
- Gebruik maken van externe expertise in de beleggingsadviescommissie alsook bij de beoordeling van de nieuwe contracten met de uitvoerder;
- Zorgdragen voor vastlegging van adequate functiescheiding, vermijding van belangenconflicten en passende beheersmaatregelen bij de opzet van de nieuwe contracten met de uitvoerder;
- Verbetering van de beheersing rondom de discretionaire vastgoedportefeuille, inclusief contracten, DVO, en fraude- en integriteitbeleid;
- Richt een communicatiecommissie in als adviescommissie aan het bestuur.
- Maak gesegmenteerd beleid richting de verschillende doelgroepen;
- Zorg voor een meting van de communicatie in effect en begrijpelijkheid bij de doelgroepen, waardoor communicatie gericht en doelmatiger kan plaats vinden;
- Besteed voldoende aandacht aan beheersmaatregelen van niet-financiële risico's, waaronder ook gedrag, cultuur en besluitvorming;
- Zorg voor een goede cyclus van identificeren, beoordelen, monitoren, borgen en bijsturen van alle risico's.

Verslag nabespreking visitatierapport met het bestuur

Op 5 december 2012 heeft de visitatiecommissie de bespreekversie van het visitatierapport besproken met een delegatie van het bestuur. Met het bestuur is het rapport doorgelopen en zijn verschillende bevindingen uitgewisseld en bediscussieerd. Op grond daarvan zijn enkele tekstuele aanpassingen gemaakt in de rapportage.

De Meern, 5 december 2012

Namens de visitatiecommissie van de Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek,

J.H.M. van de Vall (voorzitter)

7.2 Reactie bestuur

De leden van de visitatiecommissie hebben in korte tijd een analyse weten te maken van het functioneren van (het bestuur van) het fonds. Het bestuur is, ondanks het feit dat het zich niet herkent in diverse bevindingen van de visitatiecommissie, van mening dat het eindrapport van de commissie ook waardevolle aanbevelingen bevat. Met deze aanbevelingen gaat het bestuur in 2013 aan de slag. Voor de concrete uitwerking heeft het bestuur een tijdelijke commissie ingesteld.

8 Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van de Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek de jaarrekening. In de eerste paragrafen vindt u de jaarrekening. In hoofdstuk 8 volgen de verklaringen van de certificerend actuaire en van de accountant van het pensioenfonds.

8.1 Balans per 31 december

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting *)	2012 EUR	2011 EUR
Activa			
Vastgoedbeleggingen		75.125	67.377
Aandelen		148.945	127.034
Vastrentende waarden		345.402	331.564
Derivaten		1.800	1.963
Overige beleggingen		27.660	16.028
Beleggingen voor risico fonds	8.5.1	598.932	543.966
Vorderingen en overlopende activa	8.5.2	4.380	3.989
Overige activa	8.5.3	1.287	884
		604.599	548.839
Passiva			
Reserves	8.5.4	-41.262	-86.696
Technische voorzieningen		645.314	632.333
Technische voorzieningen	8.5.5	645.314	632.333
Overige schulden en overlopende passiva	8.5.6	547	3.202
		604.599	548.839
*) De nummering verwijst naar de toelichting			
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)	8.5.4	%	%
		93,6	86,3

8.2 Staat van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	Toelichting	2012 EUR	2011 EUR
Baten			
Premiebijdragen risico fonds	8.6.1	19.252	18.153
Beleggingsresultaten risico fonds	8.6.2	55.441	6.828
Overige baten	8.6.3	199	247
		74.892	25.228
Lasten			
Pensioenuitkeringen	8.6.4	15.458	15.237
Pensioenuitvoeringskosten	8.6.5	1.021	1.020
Mutatie technische voorzieningen:			
· Pensioenopbouw	8.6.6	20.165	15.450
· Indexering en overige toeslagen	8.6.7	33	11
· Verlaging van aanspraken en rechten	8.6.8	-48.229	-
· Rentetoevoeging	8.6.9	9.772	6.921
· Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	8.6.10	-15.267	-15.295
· Wijziging marktrente	8.6.11	40.358	89.527
· Wijziging overige actuariële uitgangspunten	8.6.12	6.196	294
· Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	8.6.13	46	-285
· Overige mutatie technische voorzieningen	8.6.14	-93	144
		12.981	96.767
Saldo overdrachten van rechten	8.6.13	-2	308
		29.458	113.332
Saldo van baten en lasten		45.434	-88.104

Samenvatting van de actuariële analyse

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Premieresultaat	-2.026	1.678
Interestresultaat	5.311	-89.620
Overig resultaat	42.149	-162
Saldo van baten en lasten	45.434	-88.104

Bestemming van het saldo van baten en lasten

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Beleidsreserve	51.592	-96.868
AOP-reserve	60	58
Gebonden reserve	-6.218	8.706
Saldo van baten en lasten	45.434	-88.104

8.3 Kasstroomoverzicht

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	17.987	17.855
Ontvangen waardeoverdrachten	871	676
Betaalde pensioenuitkeringen	-15.509	-15.211
Betaalde waardeoverdrachten	-655	336
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-927	-698
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	1.767	2.958
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	849.179	751.979
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	16.638	17.053
Aankopen beleggingen	-867.386	-770.016
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.320	-1.165
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-2.889	-2.149
Mutatie liquide middelen	-1.122	809
Stand liquide middelen per 1 januari	4.263	3.454
Stand liquide middelen per 31 december *)	3.141	4.263

*) De liquide middelen zijn als volgt opgebouwd:

- deel opgenomen onder de Beleggingen voor risico fonds	1.854	3.379
- overige liquide middelen (opgenomen onder de Overige activa)	1.287	884
	3.141	4.263

8.4 Algemene toelichting

8.4.1 Inleiding

Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van de in de branche verplicht gestelde pensioenregeling.

8.4.2 Overeenstemmingsverklaring

De Jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 17 juni 2013 de jaarrekening opgemaakt.

8.4.3 Schattingswijzigingen

Technische voorzieningen

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het fonds.

Vanaf ultimo 2012 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2012-2062 van het Actuarieel Genootschap (AG). De AG-Prognosetafel 2012-2062 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte. Deze ervaringssterfte is eveneens aangepast als gevolg van de invoering van de nieuwe AG-Prognosetafel. Hiervoor is in het verslagjaar 2012 een last verantwoord van € 6.196 met een negatief effect op de dekkingsgraad van 0,8%.

Ultimate Forward Rate

DNB heeft voor pensioenfondsen een nieuwe rentetermijnstructuur per ultimo september 2012 gepubliceerd waarbij voor het eerst gebruik wordt gemaakt van een zogenoemde Ultimate Forward Rate (UFR). De invoering van deze UFR maakt de grondslag waarmee de pensioenfondsen hun verplichtingen in de toekomst berekenen minder gevoelig voor marktschommelingen. Het hanteren van de UFR houdt in dat voor ver in de toekomst liggende verplichtingen (20 jaar tot 60 jaar) een aangepaste rentecurve (ultimo 2012 hogere rente) wordt gehanteerd. Voor verplichtingen korter dan 20 jaar geldt de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde. Ultimo 2012 levert de toepassing van de UFR een positief effect op de dekkingsgraad van circa 3,2%.

8.4.4 Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31 december 2012	gemiddeld 2012	31 december 2011	gemiddeld 2011	gemiddeld 2010
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
AUD	1,267	1,268	1,266	1,287	1,452
CAD	1,312	1,317	1,322	1,327	1,419
CHF	1,207	1,210	1,214	1,232	1,367
DKK	7,461	7,447	7,432	7,442	7,447
GBP	0,811	0,823	0,835	0,846	0,873
HKD	10,219	10,150	10,082	10,255	10,777
JPY	113,996	106,938	99,880	104,343	121,187
NOK	7,337	7,542	7,747	7,773	8,043
NZD	1,598	1,631	1,664	1,691	1,845
SEK	8,577	8,738	8,899	8,959	9,632
SGD	1,610	1,647	1,683	1,701	1,866
USD	1,318	1,308	1,298	1,320	1,388

8.4.5 Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde. Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen (look-through benadering).

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten, vervolgwaaardering geschiedt tegen de reële waarde. De reële waarde wordt gebaseerd op taxatiewaarde. De taxaties worden verricht door onafhankelijke deskundigen. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten. Resultaten door wijziging in reële waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Elk kwartaal wordt circa 25% van de vastgoedportefeuille extern getaxeerd door een erkende taxateur conform de richtlijnen van de vermogensbeheerder. Deze richtlijnen sluiten aan bij de ROZ/IPD-index. Het overige deel van de portefeuille wordt per kwartaal gewaardeerd op basis van interne indexering. Deze is gebaseerd op externe taxaties per sector per kwartaal. Ten aanzien van de waardering per 31 december is voor de objecten die niet extern getaxeerd zijn, in het laatste kwartaal een update van de externe taxateur ontvangen.

Beursgenoteerde vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum. Niet-beursgenoteerde beleggingen in vastgoedfondsen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen. Indien de waarderingsgrondslagen van vastgoedfondsen afwijken van de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds, wordt de waardering zo mogelijk aangepast aan de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de beursnotering per balansdatum.

De reële waarde van niet-beursgenoteerde participaties is bepaald op basis van de laatst bekende intrinsieke waarde. Dit is het aandeel in het zichtbare eigen vermogen.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde is de per balansdatum geldende beurskoers.

Niet beursgenoteerde vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde. Deze waarde wordt bepaald door de te ontvangen kasstromen (rente, aflossingen en verwachte boeterente bij vervroegde aflossingen) contant te maken op basis van geldende marktrente, waarin opgenomen een opslag voor debiteurenrisico en liquiditeitsrisico.

Participaties in beleggingsfondsen die beleggen in hypothecaire leningen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde is berekend door middel van de "discounted cash flow"-methode (hierna: DCF-model). Bij de actuele waarde berekening is uitgegaan van een aantal parameters c.q. veronderstellingen met betrekking tot de disconteringsvoet en de verwachte kasstroom. De disconteringsvoet bestaat uit een basisrente gelijk aan de euroswapcurve plus opslagen voor type onderpand, soort financiering en risicocategorie. De verwachte kasstroom is de te ontvangen rente en aflossing op basis van het gewogen gemiddelde moment van ontvangst inclusief het vervroegd aflossingsrisico. De gehanteerde parameters in het DCF-model zijn ultimo boekjaar geactualiseerd.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de marktwaarde van het contract. Voor beursgenoteerde contracten is dit de beurskoers per balansdatum. Voor niet beursgenoteerde contracten is de waardering gebaseerd op beschikbare marktinformatie als input voor gehanteerde waarderingsmodellen.

Creditposities in derivaten worden separaat verantwoord onder de overige schulden.

Overige beleggingen

Niet beursgenoteerde belangen in grondstoffen beleggingen worden gewaardeerd op het aandeel in de reële waarde van de onderliggende beleggingen, de overige onderliggende activa en de onderliggende verplichtingen.

Geldmarktbeleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, zijnde de contante waarde van de toekomstige kasstromen (rente en aflossing). Posities in rekening courantsaldi worden tegen verkrijgingsprijs gewaardeerd.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Reserves

Algemeen

Reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen in de balans zijn opgenomen.

In de toelichting wordt opgenomen het krachtens de Pensioenwet minimaal vereiste eigen vermogen volgens de in het Besluit Financieel ToetsingsKader (FTK) voorgeschreven berekeningsmethodiek als het surplusvermogen.

Beleidsreserve

De Beleidsreserve is gelijk aan de totale reserve onder aftrek van de gebonden reserve en de AOP-reserve.

Gebonden reserve

De gebonden reserve wordt aangehouden als buffer voor neerwaartse koersfluctuaties van beleggingen. De omvang van deze reserve wordt bepaald aan de hand van de standaardtoets van DNB. Zie hiervoor de paragraaf solvabiliteitsrisico onder toelichting 8.5.7 Risicobeheer.

AOP-reserve

Als onderdeel van de algehele technische voorzieningen wordt een voorziening AOP gevormd op gelijke sterfte- en interestgrondslagen als de voorziening van de basisregeling. Voor revalidatie wordt (net als bij premievrijstelling) 5% gehanteerd. Het resultaat op de AOP regeling wordt jaarlijks gedoteerd of onttrokken aan de AOP-reserve.

Technische voorzieningen

Technische voorzieningen

De technische voorziening wordt gewaardeerd op reële waarde. De reële waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.

De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Voor 2011 (vergelijkende cijfers) betrof dit de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde. Voor 2012 betreft dit de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde met toepassing van de UFR. Het hanteren van de UFR houdt in dat voor ver in de toekomst liggende verplichtingen (20 jaar tot 60 jaar) een aangepaste rentecurve (ultimo 2012 hogere rente) wordt gehanteerd. Voor verplichtingen korter dan 20 jaar geldt de rentetermijnstructuur op basis van een driemaandsgemiddelde. Ultimo 2012 levert de toepassing van de UFR een positief effect op de dekingsgraad op van 3,2%.

Bij de berekening van de technische voorziening is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2012:

- Overlevingstafels: AG-Prognosetafels 2012-2062 (ultimo 2011 gold AG-Prognosetafels 2010-2060), waarbij de sterftetekansen zijn vermenigvuldigd met een leeftijdsafhankelijke factor die zijn gebaseerd op de ervaringssterfte van het pensioenfonds.
- Voor de berekening van de technische voorzieningen voor nog niet ingegane partnerpensioenen wordt een partnerfrequentie gehanteerd volgens de sterftetafel GBM/V 1985-1990, met uitzondering van de leeftijden 60 tot en met 65. Voor deze leeftijden wordt 100% gehanteerd. Vanaf 65 jaar neemt de partnerfrequentie af met de veronderstelde sterfte van de partner.
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw.
- De lasten van nog niet ingegaan wezenpensioen zijn gesteld op 5% van de lasten van het nog niet ingegaan partnerpensioen tot 65 jaar; bij de vaststelling van de lasten van ingegaan wezenpensioen wordt verondersteld dat het pensioen moet worden uitgekeerd tot de 18-jarige leeftijd, waarbij geen rekening wordt gehouden met sterftetekansen.
- Kostenopslag ter grootte van 2% van de technische voorziening in verband met toekomstige administratie- en excassokosten.
- Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikte deelnemers en ingegaan AOP is uitgegaan van een revalidatiekans van 5%.
- Een voorziening voor het risico van premievrijstelling van zieke deelnemers die in de WIA terecht kunnen komen, wordt berekend door de invaliditeitsopslag uit de premie van de afgelopen twee jaar te nemen.
- Niet opgevraagd pensioen: Voor pensioen dat nog niet is ingegaan omdat de deelnemer onvindbaar is of niet reageert wordt de reservering 5 jaar volledig in stand gehouden en vervolgens in 10 jaar lineair afgeschreven tot nihil.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

8.4.6 Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen risico fonds

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen, alsmede premies van de Stichting Voortzetting Pensioenverzekering (FVP). Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. De premiebaten in het boekjaar zijn gebaseerd op de voorlopige loonsomopgaven van de werkgevers, tenzij de definitieve loonsomopgaven al zijn verwerkt in dat boekjaar.

Beleggingsresultaten risico fonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan. Exploitatiekosten van onroerende zaken in exploitatie zijn in de kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen e.d.

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Rentetoevoeging technische voorzieningen

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale markttrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De interesttoevoeging wordt tegen de rekenrente primo berekend over de beginstand en de mutaties gedurende het jaar.

Onttrekking uit technische voorzieningen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariael berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Mutatie technische voorzieningen voor pensioenuitvoeringskosten

Jaarlijks wordt 2% van de pensioenopbouw en de inkomende waardeoverdrachten toegevoegd aan de technische voorziening ten behoeve van de pensioenuitvoeringskosten. Daarnaast valt 2% van de uitkeringen, afkopen en uitgaande waardeoverdrachten vrij uit de technische voorziening ten behoeve van pensioenuitvoeringskosten (excassokosten).

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten betreffen zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

8.4.7 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

8.5 Toelichting op de Balans

8.5.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2012						
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	74.401	148.853	339.544	514	27.384	590.696
Beleggings- debiteuren	872	92	5.858	0	-	6.822
Liquide middelen	292	-	-	1.286	276	1.854
Beleggings- crediteuren	-440	-	-	-	-	-440
Stand per						
31 december 2012	75.125	148.945	345.402	1.800	27.660	598.932
Ultimo 2011						
<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Belegde waarden in betreffende beleggingscategorie	65.952	126.927	325.649	3	15.428	533.959
Beleggings- debiteuren	1.002	107	5.915	-	-	7.024
Liquide middelen	819	-	-	1.960	600	3.379
Beleggings- crediteuren	-396	-	-	-	-	-396
Stand per						
31 december 2011	67.377	127.034	331.564	1.963	16.028	543.966

Binnen de beleggingsfondsen wordt gebruik gemaakt van derivaten, er is sprake van collateral management. Ultimo 2012 bedraagt het ontvangen collateral €712 (2011: €-) en het betaalde collateral €281 (2011: €7.686). Zowel het ontvangen als verstrekte onderpand staat niet ter vrije beschikking van het fonds.

Verloopoverzicht van belegde waarden per beleggingscategorie

Ultimo 2012

<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen EUR	Aandelen EUR	Vastrentende waarden EUR	Derivaten (1) EUR	Overige beleggingen EUR	Totaal EUR
Stand per						
1 januari 2012	65.952	126.927	325.649	3	15.428	533.959
Aankopen / verstrekkingen	12.583	40.103	168.757	594.481	51.462	867.386
Verkopen/ aflossingen	-65	-35.695	-179.787	-593.948	-39.641	-849.136
Overige mutaties (2)	-	-	-	-1.837	-	-1.837
Gerealiseerde herwaardering	-6	2.184	3.408	-533	229	5.282
Ongerealiseerde herwaardering	-4.063	15.334	21.517	2.348	-94	35.042
Stand per						
31 december 2012	74.401	148.853	339.544	514	27.384	590.696

- (1) De hieronder opgenomen waarden betreffen belegde gelden in derivaten welke onder de activa zijn opgenomen onder de 'beleggingen voor risico fonds', met daarop in mindering gebracht de derivaten welke onder de passiva als onderdeel van de 'overige schulden' zijn opgenomen.
- (2) De post overige mutaties betreft de mutatie van de derivaten welke onder de passiva als onderdeel van de 'overige schulden' zijn opgenomen.

Ultimo 2011

<i>(x € 1.000)</i>	Vastgoed- beleggingen EUR	Aandelen EUR	Vastrentende waarden EUR	Derivaten EUR	Overige beleggingen EUR	Totaal EUR
Stand per						
1 januari 2011	63.625	130.336	312.341	601	16.188	523.091
Aankopen / verstrekkingen	4.523	26.512	171.928	534.972	32.081	770.016
Verkopen/ aflossingen	-251	-20.909	-158.278	-539.847	-33.070	-752.355
Overige mutaties	-	-	-	1.467	-	1.467
Gerealiseerde herwaardering	-1	-1.220	-1.825	4.867	397	2.218
Ongerealiseerde herwaardering	-1.944	-7.792	1.483	-2.057	-168	-10.478
Stand per						
31 december 2011	65.952	126.927	325.649	3	15.428	533.959

Reële waarde

Schattingen en oordelen

Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten. Op basis van de boekwaarde kan het volgende onderscheid worden gemaakt:

(x € 1.000)	Marktnoteringen direct EUR	Marktnoteringen afgeleid EUR	Waarderingsmodel- len- en technieken EUR	Totaal EUR
Actief per 31 december 2012				
Vastgoedbeleggingen	396	16.285	57.720	74.401
Aandelen	70.502	74.457	3.894	148.853
Vastrentende waarden	296.622	27.916	15.006	339.544
Derivaten	-	-	514	514
Overige beleggingen	-	16.480	10.904	27.384
	367.520	135.138	88.038	590.696
Passief per 31 december 2012				
Derivaten	-	-	-52	-52
Actief per 31 december 2011				
Vastgoedbeleggingen	29	14.155	51.768	65.952
Aandelen	63.420	60.274	3.233	126.927
Vastrentende waarden	284.447	26.245	14.957	325.649
Derivaten	-	-	3	3
Overige beleggingen	-	1.513	13.915	15.428
	347.896	102.187	83.876	533.959
Passief per 31 december 2011				
Derivaten	-	-	-1.889	-1.889

Schatting van reële waarde

- Vastgoed

Het deel van de waarde aan vastgoedbeleggingen dat is opgenomen op basis van waarderingmodellen en -technieken betreft zowel direct als indirect vastgoed. Zoals bij de grondslagen staat vermeld is de waarde gebaseerd op de taxatiewaarde. De eerste waardering is verkrijgingsprijs inclusief transactiekosten. Deze taxaties worden verricht door verscheidene externe erkende taxateurs. Iedere externe taxateur hanteert, binnen de algemene richtlijnen zoals binnen de branche gelden, eigen uitgangspunten. De richtlijnen binnen de branche geven aan dat voor de waardebepaling in dit geval moet worden uitgegaan van de verkoopwaarde van een object met als doelstelling om met het object huurinkomsten te genereren. Als basis wordt hiervoor een contante waardeberekening gebruikt van de toekomstige kasstromen.

- Aandelen

Van de belegde waarde in aandelen staat de waarde van private equity beleggingen en aandelenfondsen opgenomen als vastgesteld op basis van 'waarderingsmodellen en -technieken'.

Private equity beleggingen worden gewaardeerd op reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde. Deze waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-of-fund-managers, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum. Daarnaast wordt bij de waardering rekening gehouden met eventuele negatieve gevolgen van materiële gebeurtenissen in het verslagjaar na ontvangst van deze rapportages. De managers bepalen de intrinsieke waarde op basis van lokale wet- en regelgeving.

- Vastrentende waarden

Het deel van de vastrentende waarden waarvan de reële waarde op basis van schatting wordt vastgesteld, betreft hoofdzakelijk de leningen op schuldbekentenis en hypotheke. De berekeningsgrondslag staat vermeld in de algemene toelichting op de grondslagen.

Onderstaand is een overzicht opgenomen van de rentevoet welke hierbij wordt gehanteerd:

	2012	2011
	%	%
Vastrentende waarden	1,50	2,19

- Derivaten

Bij de schatting van de reële waarde van derivaten wordt uitgegaan van verwachte toekomstige kasstromen.

- Overige beleggingen

Het niet marktgenoteerde deel van de overige beleggingen betreft beleggingen in grondstoffen. Het pensioenfonds neemt alleen via tussenkomst van externe fondsbeheerders deel in grondstoffen beleggingen. Voor de waardering van deze beleggingen wordt uitgegaan van de waardebepaling welke is opgesteld ten behoeve van deze externe fondsbeheerders. De waardering vindt plaats op basis van reële waarde. De wijze waarop de reële waarde wordt bepaald is afhankelijk van de externe fondsbeheerder en van de aard van de belegging. De volgende variabelen spelen hierbij een rol: de aanschafwaarde voor wat betreft recente investeringen, toekomstige kasstromen, waarde van de activa, waardering van vergelijkbare objecten.

Belegde waarden in vastgoed

(x € 1.000)	2012	2011
	EUR	EUR
Direct vastgoed	57.785	51.768
Indirect vastgoed	16.616	14.184
Stand per 31 december	74.401	65.952

In 2012 is 100% (2011: 100%) van het directe vastgoed getaxeed door onafhankelijke, beëdigde taxateurs. 0% (2011: 0%) is intern getaxeed.

Belegde waarden in aandelen

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Direct beursgenoteerde aandelen	70.502	60.779
Indirect aandelenbeleggingsfondsen:		
- Aandelenbeleggingsfondsen	74.457	62.915
- Venture Capital (Private Equity)	3.894	3.233
Stand per 31 december	148.853	126.927

Belegde waarden in vastrentende waarden

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Directe vastrentende waardenbeleggingen:		
Staatsobligaties	194.215	184.389
Bedrijfsobligaties (credits)	69.454	64.465
Leningen op schuldbekentenissen	15.006	14.957
Covered fondsen	16.692	18.520
Inflation linked bonds	4.431	5.755
	<u>299.798</u>	<u>288.086</u>
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen:		
Obligatiebeleggingsfondsen	39.746	37.563
	<u>39.746</u>	<u>37.563</u>
Stand per 31 december	339.544	325.649

Belegde waarden in derivaten

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Valutaderivaten		
Positieve waarde	510	0
Negatieve waarde	49	1.886
	<u>461</u>	<u>1.886-</u>
Overige derivaten		
Positieve waarde	4	3
Negatieve waarde	3	3
	<u>1</u>	<u>0</u>
Stand per 31 december	462	-1.886

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruikgemaakt van financiële derivaten. Als hoofdregel geldt dat derivaten uitsluitend worden gebruikt voor zover dit passend is binnen het algemene beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, dienen zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) te bevinden.

Het pensioenfonds gebruikt derivaten voornamelijk om het valutarisico af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Bovendien geldt dat zoveel mogelijk wordt gewerkt met onderpand.

Gebruik wordt gemaakt van onder meer de volgende instrumenten:

- Futures: dit zijn standaard beursgenoteerde instrumenten waarmee snel posities kunnen worden gewijzigd. Futures worden gebruikt voor het tactische beleggingsbeleid. Tactisch beleggingsbeleid is slechts zeer beperkt mogelijk binnen de grenzen van het strategische beleggingsbeleid.
- Valutatermijncontracten: dit zijn met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het verkopen van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Door middel van valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2012:

<i>(x € 1.000)</i>	Type contract	Contractomvang EUR	Actuele waarde activa EUR	Actuele waarde passiva EUR
	Futures	6.700	-	-
	Forward	70.613	510	-49
	Overige derivaten	500	4	-3
		77.813	514	-52

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2011:

<i>(x € 1.000)</i>	Type contract	Contractomvang EUR	Actuele waarde activa EUR	Actuele waarde passiva EUR
	Futures	11.697	-	-
	Forward	76.068	-	-1.887
	Overige derivaten	500	3	-2
		88.265	3	-1.889

Belegde waarden in overige beleggingen

<i>(x € 1.000)</i>	2012 EUR	2011 EUR
Commodities	10.882	5.569
Beleggingsfondsen	16.502	9.859
Stand per 31 december	27.384	15.428

Beleggingsdebiteuren

(x € 1.000)	2012	2011
	EUR	EUR
Te vorderen bedragen uit hoofde van:		
- dividend	71	102
- dividend- en couponbelasting	21	5
- interest	5.859	5.915
- huur	19	14
Overige	852	988
Stand per 31 december	6.822	7.024

Beleggingscrediteuren

(x € 1.000)	2012	2011
	EUR	EUR
Te betalen bedragen uit hoofde van:		
- huur	-54	-38
Overige	-386	-358
Stand per 31 december	-440	-396

8.5.2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	2012	2011
	EUR	EUR
Vordering op werkgevers	175	272
Nog te factureren premie	2.336	973
Lening verzekeringsmaatschappij	1.852	2.721
Overige vorderingen	17	23
Stand per 31 december	4.380	3.989

Bij de waardering van vorderingen wordt rekening gehouden met het risico van oninbaarheid door hiervoor een voorziening in aftrek te brengen op het saldo van de uitstaande vorderingen. Voor gelijksoortige posten met gelijksoortige risico's wordt gezamenlijk een schatting gemaakt van verliezen en risico's op balansdatum. Deze systematiek om de voorziening vast te stellen wordt gerekend tot de statische methode.

De nog te factureren premie is in 2012 gebaseerd op een hoger percentage verwerkte jaarpogaven, te weten 96% (2011: 83%) vanwege de aanleveringen via pensioenaangifte.

De lening verzekeringsmaatschappij betreft de restvordering uit hoofde van een 10-jarige postnumerando annuïteitenlening tegen 5% interest aan een verzekeringsmaatschappij inzake een collectieve waardeoverdracht. De laatste termijn vervalt op 1 mei 2014.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar met uitzondering van de post lening verzekeringsmaatschappij welke voor € 996 een looptijd langer dan één jaar heeft.

Nadere specificatie 'Vorderingen op werkgevers'

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Werkgevers	467	606
Voorziening dubieuze debiteuren	<u>-292</u>	<u>-334</u>
Stand per 31 december	175	272

In 2012 is een bedrag van €26 onttrokken aan de voorziening (2011: onttrekking €82). Er werd een bedrag van €16 aan premies over voorgaande jaren als oninbaar afgeschreven (2011: €162).

8.5.3 Overige activa

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Liquide middelen	<u>1.287</u>	<u>884</u>
Stand per 31 december	1.287	884

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

8.5.4 Reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

<i>(x € 1.000)</i>	Gebonden reserve EUR	Beleids- reserve EUR	AOP- reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2011	114.780	-203.898	2.422	-86.696
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-6.218	51.592	60	45.434
Stand per 31 december 2012	108.562	-152.306	2.482	-41.262

<i>(x € 1.000)</i>	Gebonden reserve EUR	Beleids- reserve EUR	AOP- reserve EUR	Totaal EUR
Stand per 31 december 2010	106.074	-107.030	2.364	1.408
Uit bestemming saldo van baten en lasten	8.706	-96.868	58	-88.104
Stand per 31 december 2011	114.780	-203.898	2.422	-86.696

Solvabiliteit

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen	604.052	93,6	545.637	86,3
Af: technische voorzieningen op FTK-waardering	645.314	100,0	632.333	100,0
Eigen vermogen	-41.262	-6,4	-86.696	-13,7
Af: vereist eigen vermogen	108.562	16,8	114.780	18,2
Vrij vermogen	-149.824	-23,2	-201.476	-31,9
Minimaal vereist eigen vermogen	27.382	4,2	26.908	4,3
Dekkingsgraad		93,6		86,3

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het fonds gebruik van het standaardmodel van DNB, inclusief uitbreiding voor actief beheer. Het bestuur acht het gebruik van dit model passend voor de risico's van het fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting 8.5.7 Risicobeheer.

De dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa -/- schulden) / Technische voorzieningen * 100%.

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het pensioenfonds is niet toereikend. Er is zowel sprake van een reservetekort als van een dekkingstekort.

Evaluatie herstelplan

In 2012 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van de evaluatie van het herstelplan zich als volgt ontwikkeld:

	Werkelijk 2012 %	Herstelplan 2012 %
Dekkingsgraad per 1 januari	86,3	86,2
Premie	0,1	0,1
Uitkeringen	-0,4	-0,3
Toeslagverlening en verlaging	7,0	-
Verandering van de rentetermijnstructuur	-5,1	-
Rendement op beleggingen	7,3	3,4
Overige oorzaken en kruiseffecten	-1,6	-
Dekkingsgraad per 31 december	93,6	89,4

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2012 93,6% na verlaging. Zonder verlaging zou de dekkingsgraad 87,9% hebben bedragen en zou daarmee achterlopen op de evaluatie van het herstelplan dat uitgaat van 89,4% op die datum.

De evaluatie van het herstelplan is opgesteld in februari 2012 en op 11 mei 2012 goedgekeurd door toezichthouder DNB. In deze evaluatie van het herstelplan wordt uitgegaan van een dekkingsgraad van 86,2% primo 2012. Dit wijkt af van de definitieve dekkingsgraad ultimo 2011 (0,1%) omdat die nog niet bekend was toen de evaluatie van het herstelplan werd ingediend.

De werkelijke uitkeringen zijn hoger geweest dan verwacht volgens het herstelplan. Daardoor is het effect op de dekkingsgraad negatiever dan verwacht.

De verlaging heeft meer bijgedragen aan de dekkingsgraad dan verwacht volgens het herstelplan. Dit wordt verklaard doordat in het herstelplan de verlaging pas in 2013 meegenomen wordt en in werkelijkheid reeds in de dekkingsgraad 2012 is betrokken.

De verandering van de rentetermijnstructuur heeft geleid tot een daling van de dekkingsgraad. In het herstelplan is uitgegaan van een ongewijzigde rentetermijnstructuur tot het boekjaar 2013 waardoor de bijdrage van de verandering van de rentetermijnstructuur nihil is. Bij de bepaling van de werkelijke dekkingsgraad is van de daadwerkelijke rentetermijnstructuur ultimo van het boekjaar uitgegaan die lager is dan de rentetermijnstructuur primo het jaar.

Het rendement op beleggingen heeft meer bijgedragen aan de dekkingsgraad dan verwacht volgens de evaluatie van het herstelplan. Dit wordt verklaard doordat in het herstelplan is uitgegaan van een fors lager rendement dan het rendement op de beleggingen werkelijk was.

Het effect bij overige oorzaken en kruiseffecten wordt voornamelijk veroorzaakt door kruiseffecten van wijziging van rentetermijnstructuur met in dit geval het beleggingsresultaat. De kruiseffecten worden veroorzaakt door de gehanteerde berekeningsmethodiek. Deze methodiek wordt eveneens gehanteerd door DNB, ten behoeve van de evaluatie van de herstelplannen.

Verlagen van rechten

Op basis van de evaluatie van het herstelplan begin 2012 heeft het bestuur een voorwaardelijke verlaging van in totaal 11,2% op de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten aangekondigd.

Op 5 februari 2013 heeft het bestuur, op basis van het geformuleerde herstelplan en de financiële positie op 31 december 2012, het besluit genomen om de verlagingsmaatregel door te voeren. De benodigde verlaging, op basis van de financiële positie ultimo 2012 bedraagt 12,0%. Het fonds maakt gebruik van de, door het ministerie van Sociale Zaken geboden, mogelijkheid de verlaging in eerste instantie te maximeren op 7%. De verlaging van 7% per 1 april 2013 op de pensioenaanspraken per 31 december 2012 is reeds verwerkt in de jaarrekening over 2012. Hierdoor daalde de technische voorzieningen per 31 december met € 48.509. De verlaging leidde tot een stijging van de dekkingsgraad ultimo 2012 met 6,9%.

Eind 2013 dient de financiële positie van het fonds te zijn hersteld tot het minimaal vereist eigen vermogen (104,2%). Door gebruik van de maximering op 7% betekent dit dat, op basis van de huidige inzichten een additionele verlaging nodig is van 5%. Dit betekent dat het bestuur bij gelijkblijvende omstandigheden uiterlijk 1 april 2014 over zal moeten gaan tot het nogmaals verlagen van de opgebouwde aanspraken en rechten op basis van de stand per 31 december 2013. Het definitieve besluit en de definitieve omvang van de verlaging zal worden genomen in het eerste kwartaal 2014 mede gebaseerd op de dekkingsgraad per 31 december 2013.

Herstelmaatregelen 2013

Cao-partijen in de Tandtechniek hebben in 2012 besloten om de premie voor deelnemers aan de pensioenregeling 2006 (dit zijn deelnemers geboren na 1949) voor het jaar 2013 te verhogen met 1,5%. De premieverhoging komt voor rekening van de werkgevers. Verder is het opbouwpercentage in deze regeling verlaagd van 2,05% naar 1,9% en is de pensioenrichtleeftijd verhoogd van 65 naar 67 jaar.

8.5.5 Technische voorzieningen

Specificatie technische voorzieningen

(x € 1.000)	2012 EUR	2011 EUR
Basisregeling	639.346	626.238
Voorziening (A)AOP	1.418	1.582
Voorziening premievrijstelling / IBNR	4.550	4.513
Stand per 31 december	645.314	632.333

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

(x € 1.000)	2012 EUR	2011 EUR
Stand per 1 januari	632.333	535.566
Pensioenopbouw	20.165	15.450
Indexering en overige toeslagen	33	11
Verlaging van aanspraken en rechten	-48.229	-
Rentetoevoeging	9.772	6.921
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-15.267	-15.295
Wijziging markttrente	40.358	89.527
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	6.196	294
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	46	-285
Overige mutatie technische voorzieningen	-93	144
Stand per 31 december	645.314	632.333

Voor een toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten lasten.

Als gevolg van de invoering van de nieuwe AG-Prognosetafel met aangepaste ervaringssterfte is in het verslagjaar 2012 een last verantwoord van € 6.196. In het mutatieoverzicht van de technische voorzieningen is het effect van € 6.196 gepresenteerd onder de regel 'Wijziging overige actuariële uitgangspunten'.

Specificatie technische voorzieningen

(x € 1.000)	2012 EUR	2011 EUR
Actieve deelnemers	303.229	306.417
Pensioengerechtigden	176.182	156.770
Gewezen deelnemers	147.398	150.772
Overigen	6.215	5.975
Netto pensioenverplichtingen	633.024	619.934
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling	12.290	12.399
Stand per 31 december	645.314	632.333

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 65 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 2,05% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het loon volgens de Wet financiering sociale verzekeringen verminderd met de franchise voor 2012 van € 10.854,00.

De franchise wordt jaarlijks vastgesteld. Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen. Deelname aan de regeling is mogelijk vanaf de leeftijd van 20 jaar. Jaarlijks beslist het bestuur van het pensioenfonds de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kan de pensioenregeling worden gekwalificeerd als een uitkeringsovereenkomst.

Voor deelnemers die geboren zijn voor 1950 bestaat de mogelijkheid om op 60-jarige leeftijd met prepensioen te gaan. Jaarlijks wordt een aanspraak op prepensioen opgebouwd van 2,25% van het pensioengevend loon. Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedraagt 2,00% van de pensioengrondslag. De franchise voor 2012 bedraagt € 15.353,00.

Toeslagverlening

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd worden door middel van het verlenen van een toeslag. Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Deze beoordeling vindt mede plaats op basis van een schriftelijk advies van de actuaaris.

Het bestuur streeft ernaar jaarlijks een toeslag te verlenen die maximaal gelijk is aan de stijging van het CBS-consumumentenprijsindexcijfer (alle huishoudens afgeleid). De jaarlijkse toeslag wordt in beginsel verleend per 1 januari.

De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit beleggingsrendementen. De premie bevat dus geen opslag voor toeslagen. Voor de voorwaardelijke toeslagen is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald.

Het bestuur hanteert als leidraad de volgende toeslagenstaffel:

- bij een dekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad vindt geen toeslag plaats;
- bij een dekkingsgraad hoger dan de vereiste dekkingsgraad vindt volledige toeslag plaats, voor zover de dekkingsgraad na toeslagverlening niet onder de vereiste dekkingsgraad komt;
- bij een dekkingsgraad die 20%-punt of meer boven de vereiste dekkingsgraad ligt kan een inhaaltoeslag worden verleend. Het fonds kent deze toeslag generiek toe (aan alle deelnemers een zelfde percentage) met een maximum van 2% per jaar.

Het toeslagbeleid is gekoppeld aan variant D1 van de toeslagmatrix van toezichthouder DNB.

In de afgelopen drie jaren zijn de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen verhoogd met respectievelijk 0% per 1 januari 2012, 0% per 1 januari 2011 en 0% per 1 januari 2010.

Vanwege de financiële positie van het fonds heeft het bestuur besloten geen indexatie toe te kennen per 1 januari 2012 en per 1 januari 2013.

8.5.6 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Derivaten	52	1.889
Belastingen en premies sociale verzekeringen	297	349
Waardeoverdrachten	-	655
Overlopende passiva	198	309
Stand per 31 december	547	3.202

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Nadere specificatie 'Derivaten'

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Valutaderivaten	49	1.886
Overige derivaten	3	3
Stand per 31 december	52	1.889

8.5.7 Risicobeheer

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten moet verminderen.

Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-waardering)		645.314		632.333
Buffers:				
S1 Renterisico	62.775		68.142	
S2 Risico zakelijke waarden	57.835		58.837	
S3 Valutarisico	13.324		12.719	
S4 Grondstoffenrisico	4.523		2.241	
S5 Kredietrisico	12.083		18.767	
S6 Verzekeringstechnisch risico	19.217		19.689	
S7 Liquiditeitsrisico	-		-	
S8 Concentratierisico	-		-	
S9 Operationeel risico	-		-	
S10 Actief beheer risico	12.503		12.391	
Diversificatie-effect	<u>-73.698</u>		<u>-78.006</u>	
Totaal S (vereiste buffers)		<u>108.562</u>		<u>114.780</u>
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		753.876		747.113
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden)		<u>604.052</u>		<u>545.637</u>
Tekort		-149.824		-201.476

Het pensioenfonds heeft ter afdekking van valutarisico's derivatencontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden.

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds het standaardmodel van DNB toe, waarbij, in tegenstelling tot het overzicht met betrekking tot de solvabiliteit (waar uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie), de toetswaarde solvabiliteit als uitgangspunt genomen wordt. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid
- premiebeleid
- herverzekeringsbeleid
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 – S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarden van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde van een belegging of verplichting verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor veranderingen in de rente weer.

(x € 1.000)	Waarde balanspost	Duration	Duration
	31 december 2012	31 december 2012	31 december 2011
	EUR		
Vastrentende waarden (voor derivaten)	339.544	5,60	5,08
Vastrentende waarden (na derivaten)	340.006	5,60	5,08
Duration van de technische voorzieningen	645.314	19,78	19,50

Op balansdatum is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen. Er is derhalve sprake van een zogenaamde "duration-mismatch". Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van beleggingen minder snel daalt dan de waarde verplichtingen (bij toepassing van de actuele marktrentestructuur) daalt, de dekkingsgraad zal stijgen. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt. Het bestuur van het fonds heeft verschillende malen het beleid ten aanzien van het afdekken van het renterisico heroverwogen. Gezien het (huidige) lage renteniveau is het bestuur van mening dat het moment om het renterisico af te dekken niet gunstig is.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	22.443	6,6	13.435	4,1
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	120.722	35,5	147.328	45,2
Resterende looptijd > 5 jaar	196.379	57,9	164.886	50,7
	339.544	100	325.649	100

Prijsrisico

Prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door diversificatie.

De segmentatie van vastgoed naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	8.670	11,7	9.623	14,6
Winkels	17.955	24,1	9.925	15,0
Woningen	31.160	41,9	32.220	48,9
Participaties in vastgoedmaatschappijen	16.616	22,3	14.184	21,5
	74.401	100	65.952	100

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
Noord Amerika	989	1,3	854	1,3
Azië-Pacific	706	1,0	812	1,2
Europa	72.706	97,7	64.286	97,5
	74.401	100	65.952	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
Beleggingsinstelling	3.894	2,6	3.233	2,5
Financiële instellingen (waaronder banken en verzekeraars)	28.787	19,4	18.897	14,9
Nijverheid en industrie	41.640	28,0	37.164	29,3
Handel	39.197	26,3	33.071	26,1
Overige dienstverlening	28.861	19,4	28.783	22,7
Diversen	6.474	4,3	5.779	4,5
	148.853	100	126.927	100

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
Europa	83.236	55,9	72.775	57,3
Noord Amerika	38.149	25,6	36.420	28,7
Wereldwijd	3.894	2,6	3.233	2,6
Azië-Pacific	11.273	7,6	9.924	7,8
Opkomende markten	12.301	8,3	4.575	3,6
	148.853	100	126.927	100

Het pensioenfonds heeft er niet voor gekozen om het prijsrisico middels derivaten (gedeeltelijk) af te dekken.

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag van de gehele beleggingsportefeuille dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo 2012 circa € 123.097 (2011: € 102.989). Van dit bedrag is 57,0% (2011: 60,2%) afgedekt naar de euro. Per einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 461 (2011: € -). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

	(x € 1.000)		31 december	31 december
	EUR	EUR	2012	2011
	vóór	valuta-derivaten	netto positie (na)	netto positie (na)
EUR	475.323	70.633	545.956	502.934
AUD	3.642	-	3.642	3.106
CAD	656	-495	161	-
CHF	11.372	-8.002	3.370	2.303
DKK	1.490	-	1.490	2.993
GBP	26.723	-20.469	6.254	6.377
HKD	1.306	-	1.306	945
JPY	5.532	-3.703	1.829	1.529
NOK	2.849	-	2.849	3.924
NZD	52	-	52	19
SEK	5.313	-	5.313	3.828
SGD	742	-	742	520
USD	51.118	-37.503	13.615	10.879
Overige	12.302	-	12.302	4.605
	598.420	461	598.881	543.962

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

In de onderstaande tabel wordt de verdeling van de vastrentende waarden naar sector weergegeven:

	(x € 1.000)	
	2012	2011
	EUR	EUR
Nederlandse overheidsinstellingen	19.490	17.565
Buitenlandse overheidsinstellingen	187.084	180.547
Financiële instellingen	81.489	80.723
Handel- en industriële bedrijven	21.233	27.272
Andere instellingen	30.248	19.542
	339.544	325.649

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

(x € 1.000)	2012	2011
	EUR	EUR
Mature markets	321.003	307.992
Emerging markets	18.541	17.657
	339.544	325.649

Beleggingen waarvan de uitgevende partij is gevestigd in Azië (exclusief Japan), Latijns Amerika of Rusland worden gerekend tot de regio 'Emerging Markets'. Beleggingen uit de beleggingsportefeuille waarvan van uitgevende partijen in overige landen zijn gevestigd, worden gerekend tot beleggingen in 'Mature markets'.

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
AAA	113.353	33,4	138.261	42,5
AA	75.412	22,2	32.686	10,0
A	56.086	16,5	89.687	27,6
BBB	49.354	14,5	22.471	6,9
BB	7.718	2,3	6.924	2,1
B	14.329	4,2	14.842	4,6
CCC	5.385	1,6	6.951	2,1
Not rated	17.907	5,3	13.827	4,2
	339.544	100	325.649	100

De post 'Not rated' bestaat ultimo 2012 hoofdzakelijk uit het Syntus Achmea Vastgoed Hypothekenfonds ad € 11.900 (2011: € 11.500) en het Interpolis Pensioenen Global High Yield Pool ad € 5.100 (2011: € 1.900).

Verzekeringstechnische risico (S6)

Langlevenrisico

Langlevenrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de technische voorziening. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van AG-Prognosetafel 2012-2062 met adequate correcties voor de fondsspecifieke ervaringssterfte is het langlevenrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen (schadereserve). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie in rekening gebracht. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien. Het beleid van het pensioenfonds is om het overlijden- en arbeidsongeschiktheidsrisico niet te herverzekeren.

Toeslagrisico

Het bestuur van het pensioenfonds heeft de ambitie om het pensioen te indexeren. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagtoezegging voorwaardelijk is.

Het beleid en de ambitie inzake toeslagverlening is weergegeven in de toelichting van de post 'Indexering en overige toeslagen'.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2012 de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2012 respectievelijk ultimo 2011):

(x € 1.000)	31 december 2012		31 december 2011	
	EUR	%	EUR	%
<u>Obligaties</u>				
Frankrijk	48.012	7,9%	37.160	6,8%
Italië	24.920	4,1%	34.770	6,3%
Duitsland	54.133	9,0%	32.356	5,9%
Spanje	-	-	17.613	3,2%
Nederland	15.816	2,6%	13.973	2,5%
Rabobank	12.542	2,1%	-	-
	155.423		135.872	

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt.

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

Overige niet-financiële risico's

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerst door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

Actief beheer risico (S10)

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die door portefeuillemanagers worden ingenomen ten opzichte van de strategische portefeuilles. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van een tracking error. Deze tracking error meet de mate van afwijking tussen het rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert daarmee een hogere mate van actief risico.

Systeemrisico

Systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

8.5.8 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft een uitbestedingovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. Het contract met Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V. is met ingang van 1 januari 2013 verlengd voor onbepaalde tijd. Het pensioenfonds heeft tevens een uitbestedingsovereenkomst afgesloten met Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V. en met Syntrus Achmea Real Estate & Finance B.V. Deze overeenkomst eindigt op 31 december 2014. Met het bestuur zijn afspraken gemaakt over de vergoedingssystematiek. Deze systematiek bestaat zowel uit vaste als variabele componenten. De vergoeding voor pensioenbeheer bedraagt circa € 850, voor vermogensbeheer circa € 800 en voor vastgoedbeheer circa € 290.

Investerings- en stortingsverplichtingen

Vooruitlopend op verwachte inkomende kasstromen bestaan per balansdatum de volgende investerings- en stortingsverplichtingen (zogenaamde voorbeleggingen):

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Private equity	1.128	1.417
Vastgoed	2.241	4.464
	3.369	5.881

Deze verplichtingen zullen naar verwachting in het volgende boekjaar nagenoeg geheel worden afgewikkeld.

Voorwaardelijke verplichtingen

Per jaareinde lopen er geen juridische procedures tegen het pensioenfonds en heeft het pensioenfonds tevens geen juridische procedures aangespannen tegenover derden.

Voorts geldt de overgangmaatregel (zie hoofdstuk 4) dat deelnemers geboren tussen 1950 en 1985, die onafgebroken deelnemer waren sinds 31 december 2005, onder voorwaarden een verhoging van de aanspraak ouderdomspensioen over verleden diensttijd krijgen.

Verstreckte zekerheden en garanties

Per jaareinde lopen er geen verstreckte zekerheden en garanties.

8.5.9 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is geen sprake van een relatie tussen de verbonden partijen het pensioenfonds, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders.

Transacties met bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar 8.6.5. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders.

8.6 Toelichting op de staat van baten en lasten

8.6.1 Premiebijdragen risico fonds

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Werkgeversgedeelte	12.496	11.679
Werknemersgedeelte	6.723	6.284
FVP bijdragen	33	190
	19.252	18.153

De totale bijdrage van werkgever en werknemers bedraagt 16,0% (2011: 16,0%) van de loonsom voor werknemers geboren vóór 1950. Voor werknemers geboren vanaf 1950 bedraagt de totale bijdrage van werkgever en werknemers 25,5% (2011: 25,5%).

De kostendekkende, gedempte en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	24.392	19.596
Feitelijke premie	19.252	18.153
Gedempte kostendekkende premie	18.114	17.414

De kostendekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2011 gepubliceerd door DNB). Het bestuur heeft de gedempte premie vastgesteld op 4% rekenrente. De feitelijke premie is in 2012 hoger dan de gedempte premie.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw	19.651	15.450
Pensioenuitvoeringskosten	1.021	1.020
Solvabiliteitsopslag	3.638	3.121
Mutatie technische voorzieningen voor excassokosten	82	5
	24.392	19.596

De samenstelling van de gedempte premie is als volgt:

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Kosten pensioenopbouw	14.373	13.311
Pensioenuitvoeringskosten	1.021	1.020
Solvabiliteitsopslag	2.661	3.121
Afslag in verband met toetsing op oude grondslagen	59	-38
	18.114	17.414

De kosten pensioenopbouw betreffen de kosten van de jaarinkoop van de pensioenaanspraken inclusief de kosten voor premievrijstelling voor nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. De toeslagverlening is voorwaardelijk en daarom geen onderdeel van de kosten pensioenopbouw. De pensioenuitvoeringskosten volgen uit de staat van baten en lasten. De solvabiliteitsopslag 2012 wordt berekend door het percentage vereist vermogen per 31 december 2011 te vermenigvuldigen met de kosten pensioenopbouw.

Er is geen sprake van premiekortingen dan wel premieopslagen.

8.6.2 Beleggingsresultaten risico fonds

2012 <i>(x € 1.000)</i>	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	3.374	-4.068	-378	-1.072
Aandelen	2.296	17.518	-490	19.324
Vastrentende waarden	10.721	24.925	-403	35.243
Derivaten	-	1.814	-3	1.811
Overige beleggingen	-	181	-46	135
	16.391	40.370	-1.320	55.441

2011 <i>(x € 1.000)</i>	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen	2.893	-1.946	-804	143
Aandelen	2.051	-9.012	-71	-7.032
Vastrentende waarden	11.680	-343	-146	11.191
Derivaten	1	2.812	-8	2.805
Overige beleggingen	2	-145	-136	-279
	16.627	-8.634	-1.165	6.828

8.6.3 Overige baten

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Interest	173	165
Mutatie voorziening dubieuze debiteuren	26	82
	199	247

8.6.4 Pensioenuitkeringen

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Ouderdomspensioen	9.110	7.740
Prepensioen	3.021	4.323
Partnerpensioen	2.783	2.640
Wezenpensioen	45	47
Invalideitpensioen	174	183
Afkopen	325	304
	15.458	15.237

De post Afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 438,44 (2011: € 427,29) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig artikel 66 van de Pensioenwet.

8.6.5 Pensioenuitvoeringskosten

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Bestuurskosten	158	127
Administratiekostenvergoeding	728	747
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	29	38
Accountantskosten	34	31
Contributies en bijdragen	68	68
Overig	4	9
	1.021	1.020

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met de bestuurs- en commissievergaderingen. De vergoedingen bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten, overige kosten bestuur en overige bestuurskosten 2012: € 158 (2011: € 127). Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

Honoraria accountant

(x € 1.000)	EUR Accountant	EUR Overig netwerk	EUR Totaal
2012			
Controle van de jaarrekening	34	-	34
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>34</u>	<u>-</u>	<u>34</u>
2011			
Controle van de jaarrekening	31	-	31
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>31</u>	<u>-</u>	<u>31</u>

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De pensioenuitvoering is volledig uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.

8.6.6 Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de technische voorzieningen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

8.6.7 Indexering en overige toeslagen

In de staat van baten en lasten is de last uit hoofde van indexering en overige toeslagen welke aan het verslagjaar moet worden toegerekend verantwoord.

Het bestuur streeft ernaar de opgebouwde pensioenen van gewezen deelnemers en de ingegane pensioenen jaarlijks aan te passen aan de stijging van de CBS-consumentenprijsindex (alle huishoudens afgeleid). Dit betekent dat de index niet beïnvloed wordt door belasting- en accijnseffecten. De jaarlijkse toeslag wordt in beginsel verleend per 1 januari.

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre de ingegane pensioenen en de opgebouwde pensioenaanspraken verhoogd worden door middel van het verlenen van een toeslag. Een toeslag wordt alleen verleend voor zover de beschikbare financiële middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten.

Er bestaat geen recht op toeslagverlening en er is geen zekerheid of en in hoeverre het pensioenfonds in de toekomst een toeslag kan verlenen. De voorwaardelijke toeslagen worden gefinancierd uit beleggingsrendementen. De premie bevat dus geen opslag voor toeslagen. Voor de voorwaardelijke toeslagen is geen bestemmingsreserve gevormd en wordt geen premie betaald.

Als gevolg van de financiële positie van het fonds is in 2012 geen toeslag verleend.

In onderstaande tabellen zijn de gerealiseerde toeslagen ten opzichte van de ambitie weergegeven:

Deelnemerscategorie		Toeslag 2012	Toeslag 2011	Toeslag 2010
		%	%	%
Actieve deelnemers	Ambitie	2,5	1,4	0,4
	Realisatie	0,0	0,0	0,0
Pensioengerechtigden	Ambitie	2,5	1,4	0,4
	Realisatie	0,0	0,0	0,0
Gewezen deelnemers	Ambitie	2,5	1,4	0,4
	Realisatie	0,0	0,0	0,0

Deelnemerscategorie		Toeslag 2009	Toeslag 2008	Toeslag 2007
		%	%	%
Actieve deelnemers	Ambitie	3,1	0,0	1,5
	Realisatie	0,0	0,0	1,5
Pensioengerechtigden	Ambitie	3,1	0,0	1,5
	Realisatie	0,0	0,0	1,5
Gewezen deelnemers	Ambitie	3,1	0,0	1,5
	Realisatie	0,0	0,0	1,5

Deelnemerscategorie		Toeslag 2006	Toeslag 2005	Toeslag 2004
		%	%	%
Actieve deelnemers	Ambitie	1,4	0,9	1,9
	Realisatie	1,4	0,5	1,1
Pensioengerechtigden	Ambitie	1,4	0,9	1,9
	Realisatie	1,4	0,9	1,9
Gewezen deelnemers	Ambitie	1,4	0,9	1,9
	Realisatie	1,4	0,9	1,9

Deelnemerscategorie		Toeslag 2003	Toeslag 2002
		%	%
Actieve deelnemers	Ambitie	3,6	4,7
	Realisatie	0,0	0,0
Pensioengerechtigden	Ambitie	3,6	4,7
	Realisatie	1,8	2,3
Gewezen deelnemers	Ambitie	3,6	4,7
	Realisatie	1,8	2,3

Door een reglementswijziging is de datum van de toeslagverlening verschoven van oktober naar januari, hierdoor bedraagt de indexering voor 2008 0%.

8.6.8 Verlaging van aanspraken en rechten

Op 5 februari 2013 heeft het bestuur, op basis van de financiële positie op 31 december 2012, het besluit genomen om de pensioenaanspraken en pensioenrechten van alle deelnemers met 7% te verlagen.

Als gevolg van dit besluit daalde de technische voorziening met €48.229. De verlaging leidde tot een stijging van de dekkingsgraad per 31 december 2012 met 6,9%.

8.6.9 Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 1,544% (2011: 1,296%), zijnde €9.772 (2011: €6.921).

Het rentepercentage is afgeleid van de éénjaarsrente uit de rentetermijnstructuur per begin van het boekjaar zoals gepubliceerd door DNB.

8.6.10 Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode.

Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuariëel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

8.6.11 Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder het hoofd wijziging marktrente.

8.6.12 Wijziging overige actuariële uitgangspunten

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Vanaf ultimo 2012 is de grondslag voor overlevingskansen gebaseerd op de Prognosetafel 2012-2062 van het Actuarieel Genootschap (AG). De AG-Prognosetafel 2012-2062 houdt rekening met de voorzienbare trend in overlevingskansen van de gehele Nederlandse bevolking. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte. Deze ervaringssterfte is eveneens aangepast als gevolg van de invoering van de nieuwe AG-Prognosetafel.

Als gevolg van de invoering van de nieuwe sterftegrondslagen is in het verslagjaar 2012 een last verantwoord van €6.196.

<i>(x € 1.000)</i>	2012
	EUR
Technische voorzieningen ultimo vóór aanpassing prognosetafel en verlaging	687.347
Effect aanpassing prognosetafel	6.196
Technische voorzieningen ultimo op nieuwe sterftegrondslagen vóór verlaging	693.543

8.6.13 Saldo overdracht van rechten

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-2	135
Uitgaande waardeoverdrachten	-	173
Subtotaal	-2	308
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	4	325
Onttrekking aan de technische voorzieningen	42	-610
Totaal overige resultaten	46	-285
Saldo overdracht van rechten	44	23

Een inkomende waardeoverdracht betreft de ontvangst van het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de vorige werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. Een uitgaande waardeoverdracht betreft de overdracht aan het pensioenfonds of de pensioenverzekeraar van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen worden aangewend voor de inkoop van extra pensioenaanspraken.

Als gevolg van onderdekking bij pensioenfondsen is de onderlinge afrekening van waardeoverdrachten nagenoeg tot stilstand gekomen. Zodra de financiële positie van een pensioenfonds dit toelaat zal de onderlinge afrekening weer worden hervat.

8.6.14 Overige mutatie technische voorzieningen

<i>(x € 1.000)</i>	2012	2011
	EUR	EUR
Kanssystemen		
Sterfte	-257	-413
Arbeidsongeschiktheid	164	-206
Mutaties	-59	763
Totaal kanssystemen	-152	144
Overige mutaties		
Overig	59	-
Totaal overige mutaties	59	-
Totaal overige wijzigingen in de technische voorzieningen	-93	144

8.6.15 Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Utrecht, 17 juni 2013

H. Hofstee
Voorzitter

P.C.M. Duijndam
Secretaris

9 Overige gegevens

9.1 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN.

Het voorstel resultaatbestemming 2012 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

9.2 Gebeurtenissen na balansdatum

Op 5 februari 2013 heeft het bestuur, op basis van de financiële positie op 31 december 2012, het besluit genomen om de verlagingmaatregel door te voeren. De benodigde verlaging, op basis van de financiële positie ultimo 2012, bedraagt 12,0%. Het fonds maakt gebruik van de, door het ministerie van Sociale Zaken geboden, mogelijkheid de verlaging in eerste instantie te maximeren op 7%. De verlaging is per 1 april 2013 doorgevoerd waardoor de op 31 december 2012 opgebouwde pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen met 7% zijn verlaagd. Hierdoor daalde de technische voorzieningen met € 48.229. De verlaging leidde tot een stijging van de dekkingsgraad ultimo 2012 met 6,9%.

Eind 2013 dient de financiële positie van het fonds te zijn hersteld tot het minimaal vereist eigen vermogen (104,2%). Door gebruik van de maximering op 7% betekent dit dat, op basis van de huidige inzichten een additionele verlaging nodig is van 5,0%. Dit betekent dat het bestuur bij gelijkblijvende omstandigheden uiterlijk 1 april 2014 over zal moeten gaan tot het nogmaals verlagen van de opgebouwde pensioenaanspraken en pensioenrechten op basis van de stand per 31 december 2013. Het definitieve besluit over de definitieve omvang van de verlaging zal worden genomen in het eerste kwartaal 2014 mede gebaseerd op de dekkingsgraad per 31 december 2013.

Een toelichting over de financiële positie van het fonds is opgenomen onder paragraaf 2.1 en een toelichting op de evaluatie van het herstelplan onder paragraaf 8.5.4.

Er hebben zich verder geen relevante gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

9.3 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek te Utrecht is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2012.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

In overeenstemming met de richtlijn "Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen" heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt voor mijn beoordelingswerkzaamheden heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangevane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen. Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een dekkingstekort.

Het pensioenfonds heeft het besluit genomen om de pensioenrechten en pensioenaanspraken per 1 april 2013 met 7% te zullen verlagen. Deze verlaging is in aanmerking genomen bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Hierbij heeft het pensioenfonds gebruik gemaakt van de op basis van de regelgeving toegestane mogelijkheid om de verlaging per 1 april 2013 te maximeren op 7%.

Indien eind 2013 het noodzakelijk blijkt om de pensioenen verder te verlagen, zal deze op 1 april 2014 worden verwerkt. Het bestuur heeft in dat kader al een voorgenomen aanvullende verlaging aangekondigd van 5,0%.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 131 (minimum vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen), 133 (dekking door waarden) en 135 (Prudent Person).

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek is naar mijn mening slecht, vanwege het dekkingstekort.

Apeldoorn, 17 juni 2013

ir. drs. G. Veluwenkamp AAG
verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

9.4 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit verslag opgenomen jaarrekening 2012 van Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek te Utrecht gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2012 en de staat van baten en lasten over 2012 en de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het saldo van baten en lasten getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van de stichting gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds voor de Tandtechniek per 31 december 2012 en van het saldo van baten en lasten over 2012 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Paragraaf ter benadrukking van aangelegenheden

Wij vestigen de aandacht op paragraaf 2.1. van het bestuursverslag en paragraaf 8.5.4. van de jaarrekening waarin het bestuur meldt besloten te hebben dat, tenzij de dekkingsgraad op 31 december 2013 voldoende zal zijn verbeterd, per 1 april 2014 zal worden overgegaan tot het korten van de opgebouwde aanspraken en rechten. Deze situatie doet geen afbreuk aan ons oordeel.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag , voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag , voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 17 juni 2013

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door: drs. H.C. van der Rijst RA

Bijlage 1 Samenstelling bestuurlijke commissies

Beleggingsadviescommissie

Samenstelling op 31 december 2012:

- De heer P.C.M. Duijndam
- De heer H. Hofstee
- De heer mr. C.M.A. van Riet

Commissie dienstverlening

Samenstelling op 31 december 2012:

- De heer P.C.M. Duijndam
- De heer H. Hofstee
- De heer drs. P.H.W.M. Peters

Bijlage 2 Meerjarenoverzicht

	2012	2011	2010	2009	2008
Aantallen					
Gewezen deelnemers	5.458	5.309	5.360	6.486	6.244
Aantal werkgevers ultimo	645	673	660	658	610
Aantal deelnemers ultimo	3.748	4.014	4.069	4.104	3.993
Gepensioneerden					
Ouderdomspensioen	1.020	911	937	865	687
Partnerpensioen	459	437	413	405	433
Wezenpensioen	38	42	33	36	41
Arbeidsongeschiktheidspensioen	53	57	63	65	64
Prepensioen	104	168	216	219	186
Franchise regeling 2001	15.353	15.088	14.828	14.609	14.215
Franchise regeling 2006	10.854	10.667	10.481	10.303	10.025
Premiepercentage regeling 2001					
Ouderdoms- en partnerpensioen	16,0%	16,0%	16,0%	16,0%	16,0%
Prepensioen	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%	8,5%
Arbeidsongeschiktheidspensioen	-	-	-	-	-
Premiepercentage regeling 2006					
Ouderdoms- en partnerpensioen	25,5%	25,5%	25,5%	25,5%	25,5%
Opbouwpercentage per dienstjaar regeling 2001					
Prepensioen	2,25%	2,25%	2,25%	2,25%	2,25%
Ouderdomspensioen	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%	2,0%
Partnerpensioen	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%
Opbouwpercentage per dienstjaar regeling 2006					
Ouderdomspensioen	2,05%	2,05%	2,05%	2,05%	2,05%
Partnerpensioen	1,435%	1,435%	1,435%	1,435%	1,435%
Toeslag op pensioen en pensioenaanspraken					
Gewezen deelnemers en gepensioneerden	0%	0%	0%	0%	0%
Actieve deelnemers	0%	0%	0%	0%	0%

	2012	2011	2010	2009	2008
				(o.b.v. FTK)	(o.b.v. FTK)
Pensioenuitvoering					
Feitelijke premie	19.252	18.153	18.092	19.431	16.615
Kostendeekkende premie	24.392	19.596	17.356	23.493	15.387
Gedempte premie	18.114	17.414	16.913	20.884	18.176
Pensioenuitvoeringskosten	1.021	1.020	989	852	762
Uitkeringen	15.458	15.237	15.706	13.477	12.102
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Pensioenvermogen	604.052	545.637	536.974	510.547	437.356
Pensioenverplichtingen	645.314	632.333	535.566	471.166	445.077
Gemiddelde interest van verplichtingen	2,5%	2,8%	3,5%	4,2%	3,9%
Aanwezige dekkingsgraad (in %)	93,6%	86,3%	100%	108%	98%
Vereiste dekkingsgraad (in %)	116,8%	118%	120%	121%	121%
Beleggingsportefeuille					
Vastgoedbeleggingen	75.125	67.377	65.065	68.956	65.785
Aandelen	148.945	127.034	130.431	119.985	92.200
Vastrentende waarden	345.402	331.564	318.836	307.423	264.524
Derivaten	1.800	1.963	918	606	3.579
Overige beleggingen	27.660	16.028	17.082	7.168	4.987
Beleggingsperformance					
Beleggingsrendement in %	10,5%	1,51%	6,6%	11,6%	-9,8%
Benchmark in %	10,3%	1,56%	6,0%	11,7%	-8,9%
Performance	1,27	1,00	0,79	0,85	0,76
Z-score	0,09	0,08	0,12	0,17	-0,49

Bijlage 3 Volumeveranderingen

Aantal pensioengerechtigden

Aantal pensioengerechtigden, gesplitst naar categorie en gemiddelde leeftijd

	2012	gemiddelde leeftijd	2011	gemiddelde leeftijd
Ouderdomspensioen	1.020	72	911	72
mannen	860	72	772	72
vrouwen	160	70	139	70
Partnerpensioen	459	72	437	71
mannen	46	61	45	59
vrouwen	413	73	392	72
Wezenpensioen	38	16	42	17
Prepensioen	104	64	168	63
Arbeidsongeschiktheidspensioen	53	60	57	53

De hoogte van het jaarlijkse ouderdomspensioen was gemiddeld €9.218,- (in 2011 €8.988,-). Het partnerpensioen bedroeg gemiddeld €5.733,- (in 2011: €5.752,-) en het wezenpensioen €1.170,- (in 2011: €1.220,-). De cijfers zijn afhankelijk van de in de bedrijfstak doorgebrachte diensttijd en het genoten salaris. Per dienstjaar bouwt een werknemer aan ouderdomspensioen 2,00% of 2,05% van de pensioengrondslag op. De hoogte van het jaarlijkse arbeidsongeschiktheidspensioen was gemiddeld €3.220,- (in 2010: €3.168,-).

Afkoop van het pensioen

De grens voor afkoop kleine pensioenen is in 2012 verhoogd naar €438,44 (2011: €427,29). In 2012 werd het ouderdomspensioen in 281 gevallen afgekocht (in 2011: 462 keer).

Individuele waardeoverdracht

Het fonds werkt mee aan individuele waardeoverdracht bij wisseling van dienstverband. Het doel hiervan is de bestrijding van pensioenbreuk en het voorkomen van versnippering van pensioenaanspraken bij deelnemers en gewezen deelnemers. In 2012 werden geen inkomende en uitgaande waardeoverdrachten afgehandeld. In 2011 handelde het fonds 17 inkomende en 33 uitgaande waardeoverdrachten af.

Pensioenopbouw tijdens werkloosheid

Deelnemers die werkloos zijn geworden komen onder bepaalde voorwaarden in aanmerking voor een bijdrage voor de voortzetting van de opbouw van hun pensioenaanspraken. Deze bijdrage wordt verstrekt door de Stichting FVP. In 2012 ontving het fonds voor 12 werkloze deelnemers betalingen van de Stichting FVP (in 2011: 62).

Pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid

Voor deelnemers die vanaf 1 januari 2006 arbeidsongeschikt zijn geworden, wordt de pensioenopbouw vanaf de eerste WAO-of WIA-dag, geheel of gedeeltelijk, zonder verdere premiebetaling voortgezet, mits daartoe binnen één jaar na aanvang van de WAO/WIA door de deelnemer een verzoek aan het fonds is gedaan.

De hoogte van de pensioenopbouw is afhankelijk van de mate van arbeidsongeschiktheid:

Arbeidsongeschiktheid	Pensioenopbouw
80-100%	100%
65-80%	72,5%
55-65%	60%
45-55%	50%
35-45%	40%

Voor deelnemers die vóór 1 januari 2006 arbeidsongeschikt zijn geworden is de WAO-regeling nog van toepassing. Hiervoor gelden de volgende (aanvullende) percentages:

Arbeidsongeschiktheid	Pensioenopbouw
80-100%	100%
65-80%	72,5%
55-65%	60%
45-55%	50%
35-45%	40%
25-35%	30%
15-25%	20%

Het fonds gaat uit van de laatst bekende pensioengrondslag. Deze regeling had in 2012 betrekking op 153 deelnemers (2011: 160).

Mutatieoverzicht

	Deelnemers	Gewezen deelnemers	Arbeidsongeschikte deelnemers	Gepensio- neerden	Gepensioneerden zonder uitkering	Totaal
Stand per 1 januari 2012	3.890	5.309	124	1.469	80	10.872
Van gewezen deelnemer naar deelnemer	96	-96	0	0	0	0
Van deelnemer naar gewezen deelnemer	-485	485	0	0	0	0
Toetreding	193	60	0	88	6	347
Pensionering	-44	-74	-5	106	17	0
Arbeidsongeschiktheid	-4	-2	6	0	0	0
Revalidering	1	0	-1	0	0	0
Overlijden	-6	-11	-1	-49	-2	-69
Waardeoverdracht	0	0	0	0	0	0
Afkoop klein pensioen	-6	-210	0	-61	-4	-281
Beëindiging tijdelijke uitkering	0	0	0	-6	0	-6
Overige oorzaken	-10	-3	0	-3	2	-14
Stand per 31 december 2012	3.625	5.458	123	1.544	99	10.849

Toelichting bij het overzicht

Deelnemers: de ultimo stand betreft de werknemers die op 31 december vanwege een dienstverband in de bedrijfstak of vanwege vrijwillige voortzetting deelnemer zijn.

Arbeidsongeschikte deelnemers: het aantal betreft deelnemers die alleen pensioen opbouwen vanwege de regeling van premievrije opbouw wegens arbeidsongeschiktheid. Het kan dan gaan om volledige arbeidsongeschiktheid of om gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid en geen dienstverband in de branche.

Gepensioneerden: het aantal betreft de periodieke pensioenuitkeringen. Deelnemers die 65 worden, worden afgeboekt met de mutatie pensionering bij "Deelnemers", "Gewezen deelnemers" of "Arbeidsongeschikte deelnemers". Vervolgens worden deze deelnemers met dezelfde mutatie opgeboekt bij "Gepensioneerden". De mutatie toetredingen bij "Gepensioneerden" betreft dus niet deelnemers die pensioneren, maar alleen de ingang van het nabestaanden- en wezenpensioen.

Afkoop: wanneer een deelnemer of gewezen deelnemer 65 wordt en zijn pensioen direct wordt afgekocht, wordt deze afkoop vermeld in de kolom "Deelnemers" of "Gewezen deelnemers". Een afkoop van het nabestaanden- en wezenpensioen staat vermeld in de kolom "Gepensioneerden".

Waardeoverdrachten: bij de waardeoverdrachten staan in dit mutatieoverzicht alleen de uitgaande waardeoverdrachten vermeld. Deelnemers met een inkomende waardeoverdracht hebben geen invloed op het aantal.

Bijlage 4 Overzicht nevenfuncties

Leden werkgevers	Nevenfuncties
De heer P.C.M. Duijndam	Voorzitter VLHT (t/m maart 2012) Voorzitter toeslagfonds pensioenen CIMK Secretaris Sociaal Fonds voor de Tandtechniek Lid beleggingsadviescommissie Lid DVO commissie
De heer W.B. Jagt	Bestuurslid VLHT Bestuurslid Sociaal Fonds voor de Tandtechniek
De heer mr. C.M.A. van Riet	Voorzitter BTT Lid Cao-commissie voor de Tandtechniek(tijdelijk) Lid beleggingsadviescommissie
De heer drs. P.H.W.M. Peters	Voorzitter NWVT Lid Cao-commissie voor de Tandtechniek Voorzitter Geschillencommissie CAO voor de Tandtechniek Bestuurslid Sociaal Fonds voor de Tandtechniek Lid DVO commissie

Leden werknemers	Nevenfuncties
De heer H. Hofstee	Bestuurslid Pensioenfonds Medewerkers Apotheken Voorzitter Sociaal Fonds voor de Tandtechniek Lid beleggingsadviescommissie Lid DVO commissie
Mevrouw M. Steffens	Lid Cao-commissie voor de Tandtechniek Lid Geschillencommissie CAO voor de Tandtechniek Bestuurslid Sociaal Fonds voor de Tandtechniek Geschillencommissie CAO, Audax Geschillencommissie Discriminatie, Audax
De heer mr. A.M. Hoekstra	Secretaris, kring Friesland, De Unie
De heer J.H. Loosman	Bestuurslid Pensioenfonds Kartonage & Flexibele Verpakkingen Bestuurder Pensioenfonds Verf & Drukinkten

Bijlage 5 Begrippenlijst

ABTN (Actuariële en bedrijfstechnische nota)

Pensioenfondsen dienen te werken volgens een ABTN. Hierin zijn de financiële opzet van een pensioenfonds en de grondslagen waarop deze berust, gemotiveerd omschreven.

Actuariële grondslagen

Wanneer een contante waarde van een reeks toekomstige uitkeringen moet worden bepaald, maakt de actuaris gebruik van actuariële grondslagen, zoals: de rekenrente, de kansstelsels (sterftekansen, arbeidsongeschiktheids- en revalidatiekansen, frequenties van gehuwd zijn, toekomstige salarisontwikkeling of toeslagenbeleid et cetera), kostenopslagen (bijvoorbeeld voor administratiekosten en / of excassokosten) en solvabiliteitsopslagen.

Actuariële premie

De premie die gebaseerd op de actuariële grondslagen.

ALM (Asset Liability Management)

Een methode om modelmatig de samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille te bepalen, rekening houdend met de pensioenverplichtingen.

APP (Actuariële Principes Pensioenfondsen)

Regelgeving omtrent de financiering van pensioenen, wordt gevolgd door FTK.

Benchmark

Vergelijkingsmaatstaf. Representatieve herbeleggingsindex waartegen de prestaties van een beleggingsportefeuille worden afgezet.

Chinese Wall

Denkbeeldige scheidingswanden tussen diverse afdelingen van financiële instellingen. Op grond van deze Chinese muren moet voorkomen worden dat de (koers)gevoelige informatie te vroeg bij bepaalde afdelingen terechtkomt.

Commodities

Een beleggingsklasse die betrekking heeft op grondstoffen en bulkgoederen die worden verhandeld op de goederentermijnmarkt.

Constance rente

De constante rekenrente is de gemiddelde rekenrente op basis waarvan ultimo boekjaar dezelfde voorziening wordt berekend als met de rentetermijnstructuur.

Corporate Governance

Goed ondernemerschap; onder andere integer en transparant handelen door het bestuur, evenals goed toezicht hierop. Ook het afleggen van verantwoording over het uitgevoerde beleid en het toezicht hierop valt er onder.

CPI

Consumenten prijsindex, vastgesteld door het CBS.

Dekkingsgraad

De waarde van het pensioenvermogen uitgedrukt als percentage van de waarde van de pensioenverplichtingen. De dekkingsgraad wordt als graadmeter beschouwd voor de mate van zekerheid dat de toegezegde pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden uitbetaald.

Deleveraging

De poging om de financiële hefboom te verminderen door schulden terug te betalen.

Deposito

Tegoed bij een bankinstelling, waarover eerst na verloop van een overeengekomen tijdsduur (maximaal 2 jaar) kan worden beschikt.

Derivaat

Financieel contract waarvan de waarde is afgeleid van een andere (onderliggende) waarde, zoals een aandeel, obligatie of grondstof. Bijvoorbeeld: futures, swaps.

Duration

Gewogen gemiddelde looptijd van een lening. Maatstaf om de prijsgevoeligheid van de lening te bepalen voor renteveranderingen.

Floating benchmark

Als gevolg van de ontwikkelingen in de financiële markten bewegen de verhoudingen van de benchmark, waartegen de portefeuille is afgezet.

Engagement trajecten

Het centrale middel in het Verantwoord Beleggen beleid van het pensioenfonds is engagement, het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Om deze dialoog gestructureerd en gedegen uit te voeren worden er een aantal stappen ondernomen, het engagement traject. Bij deze stappen worden ondermeer thema's vastgesteld, onderzoek uitgevoerd, voorlopers en achterblijvers op het thema geïdentificeerd en doelstellingen en tijdslijnen vastgesteld.

Franchise

Vrijgesteld bedrag. Over dit deel van het pensioengevend loon worden geen aanspraken opgebouwd.

FTK (Financieel Toetsingskader)

Stelsel van De Nederlandsche Bank voor in de toekomst te hanteren waarderingmethoden.

Gemiddelde interest verplichtingen

Rente volgens de rentetermijnstructuur (RTS) die hoort bij de gemiddeld duration (gemiddelde duur van de verplichtingen) van het (totale) fonds.

Global Compact schendingen

Het gedrag en de ontplooiende activiteiten van een onderneming kunnen op gespannen voet staan met internationale verdragen of richtlijnen. Om een kader te hebben voor deze verdragen en richtlijnen hanteert het pensioenfonds als uitgangspunt het UN Global Compact. Dit zijn tien principes gerelateerd aan de thema's mensen- en arbeidsrechten, het milieu en anticorruptie. Deze principes vinden hun oorsprong in breed geaccepteerde verdragen zoals de Universele verklaring van de rechten van de mens en de conventies van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO).

Om te bepalen wanneer een voorval als een schending van het UN Global Compact beschouwd kan worden is er aantal criteria gedefinieerd. Dit om het proces van oordeelsvorming te structureren. Gekeken wordt er ondermeer of er sprake is van nalatigheid door de onderneming, of dat een voorval te wijten is aan bewust handelen. Of het voorval een incident is of één in een reeks van voorvallen. Of een onderneming maatregelen heeft genomen betrokkenheid te voorkomen en of schade te beperken of te herstellen. Het oordeel of een onderneming een grens heeft overschreden en daarmee de principes van het UN Global Compact schendt wordt genomen door een onafhankelijk onderzoeksbureau.

High Yield

Hoogrenderende obligaties, uitgegeven door ondernemingen met een lage kredietwaardigheid.

Outperformance

Er wordt een beter resultaat behaald dan de benchmark.

Rekenrente

Fictief rendementspercentage dat het belegde vermogen in de toekomst wordt geacht op te brengen.

Rentedekking

Financieringsvorm waarin de betaalde premies gelijk zijn aan de contante waarde van de aanspraak die in dat jaar begint.

Rentetermijnstructuur (RTS)

De rentetermijnstructuur is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen markttrente anderzijds.

Solvabiliteit

Het vermogen dat op langere termijn aanwezig moet zijn om de verplichtingen te kunnen nakomen.

STAR (Stichting van de Arbeid)

Een landelijk overlegorgaan van de centrale organisaties van zowel werkgevers als werknemers in Nederland.

Sterftegrondslag

Berekeningsmethode gebaseerd op een statisch overzicht van sterftetekansen per leeftijd van een bepaalde groep personen.

Swap

Ruil van het rendement op een vastgestelde referentiewaarde tegen een variabele rente gedurende een vastgestelde looptijd.

Swaption

Een optie op een swap waarbij de eigenaar van de swaption het recht heeft, maar niet de verplichting, om een swap tegen vooraf bepaalde voorwaarden af te sluiten op of binnen een bepaald tijdstip.

Underperformance

Er wordt een slechter resultaat behaald dan de benchmark.

Vastrentende waarden

Beleggingssoort waarvoor in beginsel een vaste rentevergoeding en een vaste looptijd geldt, zoals obligaties, onderhandse leningen en hypotheekleningen.

VPV (Voorziening Pensioen Verplichtingen)

De passiva van het pensioenfonds, gelijk aan de waarde van de pensioenverplichtingen.

Vrijstelling

Vrijstelling van de verplichte deelneming aan de pensioenregeling van het bedrijfstakpensioenfonds.

Waardeoverdracht

Het naar een andere pensioenregeling overdragen van de waarde van een tot zeker moment opgebouwde pensioenaanspraak, in het geval de deelnemer verandert van werkgever of verzekeraar.

Z-score

Mate waarin het werkelijke rendement van een pensioenfonds afwijkt van het rendement van de door het bestuur vastgestelde normportefeuille.